

JEAN MORÉAS

LES STANCES

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΥΛΑΒΗΤΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΗ ΜΑΚΑΡΙΑ ΣΚΙΑ ΤΟΥ Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

IV

Ρόδον ὑπέροχο, ἄλλοτες ἐμίλησα ἄπρεπά σου!
Ὅμως ἐσύ, μῦλο τᾶδρό, λαμπρότατό σου χρῶμα,
Ξέρεις μονάχο στὸ γιালί, μᾶλλα ἄνθια ὀλογυρά σου,
Ὅπως τὰ μάτια εὐχαριστᾶς καὶ τὴν καρδιὰν ἀκόμα.

Στὸν τοῖχο, ρόδο, γοτθικῆς πόρτας, ἐγώ, μιὰ μέρα,
Σὲ βόρειες χώρες, πῶφερνα τὸ βῆμα πλανημένο,
Σεῖδα γλωμὸ κι ἀφάνταστο μέσα στὸν κρύον ἀέρα
Ἐπὶ βροχὴ καὶ θάνατο νὰ τρέμεις χτυπημένο.

X

Ὁ Κηφισὸς περήφανε, ἡ ψυχὴ μου εὐτυχισμένη,
Σὰ σὲ ξανάειδα νὰ σὲ λούζῃ ἥλιος καλοκαιρινός,
Τὴ λιγερὴ τὴ χάρη σου κλίνει ὁ βυθός σου, ὡς μένει
Μὲ τὴν ἰδέα τοῦ κύματος ποῦ ἐξάτμισε τὸ φῶς.

X I

Καθώς σαυτὸν τὸν ὄψιμον Ἀπρίλη, φρίσσετε ἔτσι δά,
 Πράσινο φῶς καὶ κλῶνοι,
 Τῶν ρωτεμένων τὴν καρδιά,
 Τῶν ξεχασμένων νεκρῶν ἀναπολῶ τὴ σκόνῃ.

᾽Ὡ πόσα χρόνια ποῦ μιλῶ, δέντρα τῆς χώρας, σιγαλά,
 Μὲ τὸ ψιθύρισμά σας!
 Πόσοι χειμῶνες, ὅπου ἀχνά,
 Στὰ βήματά μου μοίρονται τὰ σκόρπια λείψανά σας!

BIBAIΟ ΤΡΙΤΟ

I V

Ἐναβε μὲ τὰ φῶτα τῆς τὰ ὥραϊα τὴ νύχτα ἢ ἀστραπή,
 Ἐ καταιγίδα δυνατὰ στὸ ντζάμι ἀντιβοοῦσε,
 Ἐνάμεσό μας ὁ καιρὸς μὲ ἀγωνία γλυστοῦσε,
 Κῆμον ἐκεῖ παρόμοιος σὰ μιὰν εἰκόνα σκοτεινῆ.

Στὸν ἦχο τῆς κλαμένης σου νανουρίζουσα φωνῆς,
 Μὰ ἐγὼ μὲ τόλμη ἐξύγιζα τὰ σφάλματα τῶν δυὸ μας,
 Καὶ στὴν καρδιά μου ἐγίνονταν σκοτάδι πίσσας φοβερῆς,
 Ἐ λάμψη ἐκείνη ποῦ ἔπεφτε σῶλο τὸ παρελθὸ μας.

Μπορεῖ ὁ οὐρανὸς νὰ σφίγγει με στὸ σιδερένιο του δεξί,
 Μπορεῖ στὴ μοῖρα σου ἄπιστη ἢ ψυχὴ σου νὰ ξαμῶνει,
 Μὰ δὲ θὰ μοιάσω ἐγὼ ποτὲς τὸ ξένο χελιδόνι,
 Τὴ δυστυχία νάρνηθῶ καὶ τὸ χειμῶνα τὸ βαρῦ.

BIBAIΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

X I I

Ἐγὼ ποῦ τὸν Ἀπόλλωνα στὰ δέκα δάχτυλα βαστῶ,
 Χρέος παλιὸ καὶ νέο,
 Καὶ πάντοτε ἀνεξόφλητο, μὲ τὴν ἀράδα μου χρωστῶ,
 — Νὰ βρίζομαι ἀπὸ τὸ χυδαῖο.

BIBAIΟ ΠΕΜΤΟ

I X

Δὲν ἔχω ὄχι, γιὰ τίποτε ποτὲς νὰ λυπηθῶ,
 Μῆτε γιὰ τὴν ποῦ μούπρεπε δάρνη τιμῆς ἐμένα,
 Μῆτε γιὰ τῆτανε καρποὺς καὶ λούλουδα νὰ στερηθῶ,
 Σὰν τὸ κρασί θωρῶντας τα χυμένα.

Ἐγὼ στὸ πένθος βλέπω αὐτό, στὴ μοῖρα τὴ φριχτὴ
 Τῶν πιό μου ἀγαπημένων,
 Πῶς ἔλαβα ἀπ' τὸν οὐρανὸν ὅ,τι ἀπὸ πρώτα εἶχε ταχεῖ,
 Σέμέ, τὸν ἐκλεχτό του ἀποσταλμένον.

BIBAIΟ ΕΧΤΟ

V I I I

Ἐ νύχτα ἀπόψε ἀτέλειωτη στὸ παραθύρι, ἢ δολερῆ,
 Μὲμέθυσε συλλογισμένο,
 Εἶμαι ἄγρυπνος καὶ πρόβαλε καὶ μὴν ἀργεῖς, αὐγὴ φαιδρῆ,
 Σὲ περιμένω.

Ἐλα! κ'εὐθὺς ἢ λάμψη σου, στοιχεῖο προῶ, γαληνιά
 Μέσα στὰ βάθη μου θὰ γίνει,
 Σὲ δέχεται ἔτσι τὸ νερό, τῶν φύλλων ἔτσι ἢ σκοτεινιά,
 Σὲ ξεδιαλύει.

᾽Ὡ ἡμέρα, ρίχνε ἀκίνητο τὸ φῶς ἀχίνων δροσερῶν,
 Στὰ μάτια μου, σὰ θὰ χαράζει,
 Τώρα ποῦ κάθε τῆς καρδιᾶς χτύπος, στοὺς ἤσκιους τῶν νεκρῶν
 Μὲ πλησιάζει.

Ο ΡΙΠ - ΡΙΠ

Αυτό πού θά σᾶς διηγηθῶ δὲν τῶχω ἰδῆ. Ἴσως νὰ τῶχω ὄνειρευτῆ μονάχα.

Κι ἀλήθεια! Πόσα πράματα δὲ βλέπουν τὰ μάτια ὅταν εἶναι κλειστά! Ἀδύνατο μᾶς φαίνεται νάχουμε μέσα μας ἕναν ὁλόκληρο κόσμο... Λέω μέσα μας, γιατί ἀπὸ τὴ στιγμή πού κατεβαστοῦν τὰ ματόφυλλα, ἡ κόρη τοῦ ματιοῦ, σὰ μιὰ κυρία πού σφαλνᾷ τὸ παράθυρο τοῦ μπαλκονιοῦ της, ἀρχίζει νὰ βλέπῃ τὰ ὅσα βρίσκονται μέσα στὸ σπίτι της. Καὶ τὸ σπίτι αὐτὸ πού εἶναι δικό μου, τὸ σπίτι αὐτὸ τῆς κόρης τοῦ ματιοῦ μου, πότε εἶνε ἕνας πύργος, πότε εἶνε μιὰ βίλλα, πότε εἶνε μιὰ σωστὴ πόλη, πότε εἶνε ἕνας ὁλόκληρος κόσμος, καὶ κάποτε καὶ αὐτὸ τὸ Σύμπαν!... μὰ ἕνα Σύμπαν ὅπου ἀνακατεῦνται πάντοτε καὶ τὰ τωρινὰ καὶ τὰ περασμένα καὶ τὰ μελλούμενα.

Κρίνοντας ἀπὸ τὰ ὅσα ἀγκαλιάζουν οἱ ματιές μου τὴν ὥρα πού κοιμοῦμαι σκέπτομαι μὲ κάποια ἀπορία καὶ τρομάρα: Θεέ μου! πόσα πράματα ἔχουν νὰ βλέπουν οἱ στραβοί! Καὶ ὅσοι ἔχουν κοιμηθῆ γιὰ πάντα, αὐτοὶ δὲ εἶνε πού θὰ τὰ βλέπουν ὅλα! Λένε πὼς ὁ ἔρωτας εἶναι στραβός. Θᾶναι ἀλήθεια, ἀφοῦ μονάχα αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἰδῆ τὴν ὑπέροχη εὐτυχία, τὸ Θεό!

Τίνος νὰ εἶναι ἄραγε ὁ θρόνος τοῦ Ρίπ-Ρίπ; Ἐχὼ ἀκούσει πὼς ὁ Βάσιγκτον Ἰοβιγκ τὸν ἐμάζωξε ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ τὸν ἔντυσε μὲ φιλολογικὰ στολίδια σὲ κάποιο του βιβλίου. Ξέρω ἀκόμη πὼς ὑπάρχει καὶ μιὰ κωμικὴ ὕπερα μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ τὴν ἴδια ὑπόθεση.

Δὲν ἔχω διαβάσει τὸ διήγημα τοῦ μυθιστοριογράφου καὶ ιστορικοῦ τῆς Βόρειας Ἀμερικῆς καὶ δὲν ἔχω ἀκούσει τὴν κωμικὴν ὕπερα... Εἶδα ὅμως τὸν ἀληθινὸ Ρίπ-Ρίπ πρόσωπο μὲ πρόσωπο.

Ἄν δὲν εἶταν ὑπόθεση μονάχα ριψοκίνδυνη θᾶλεγα πὼς ὁ Ρίπ-Ρίπ φαίνεται νᾶνε γιὸς τοῦ καλόγερου Ἄλφ. Ὁ καλόγερος αὐτὸς εἶταν ἕνας Γερμανὸς βαρὺς καὶ ἀτάραχος καὶ λιγάκι κουφός. Ἐπέρασε ἐκατὸ ὁλόκληρα χρόνια ἄφαντος, στὴ μοναξιά, ἀκούοντας μονάχα τὸ τραγοῦδι ἐνὸς πουλιοῦ. Ὁ Ρίπ-Ρίπ, εἶνε ἀλήθεια, δὲν τοῦμοιαζε καὶ πολὺ τοῦ καλόγερου αὐτοῦ. Φαίνεται νὰ τοῦ ἄρεξε λιγώτερο ἢ μουσικὴ καὶ περισσότερο τὸ οὔσκυ. Ἐκοιμήθηκε ὅμως κι αὐτὸς πολλὰ χρόνια.

Ὁ Ρίπ-Ρίπ—αὐτὸς πού εἶδα ἐγὼ—τῶρριξε στὸν ὕπνο, δὲν ξέρω γιατί, μέσα σὲ μιὰ σπηλιά πού εἶχε μπῆ, ποιὸς ξέρει γιατί, μὰ δὲν εἶχε κοιμηθῆ τόσο πολὺν καιρὸ, ὅσο ὁ Ρίπ-Ρίπ πού ἀναφέρει ἡ παράδοση.

Θαρῶ πὼς κοιμήθηκε δέκα χρόνια, ἴσως καὶ πέντε, ἴσως καὶ μονάχα ἕνα, τὸ βέβαιο ὅμως εἶνε πὼς ὁ ὕπνος του δὲ βάσταξε πολὺ, καὶ τὸν πῆρε πολὺ ἄσχημα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶταν πὼς τὰ γηρα-

τεῖα τότε βρῆκαν νὰ κοιμᾶται ἀκόμα, πράμα πού τὸ παθαίνουν ὅλοι ὅσοι ὄνειρεύονται πολὺ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ρίπ-Ρίπ δὲν εἶχε ρολόγι, μὰ κι ἂν εἶχε δὲν θὰ τὸ κούρδιζε κάθε εἰκοσιτέσσερες ὥρες, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν βγῆ τὸν καιρὸ ἐκείνο τὰ καλαντάρια, καὶ ἐπειδὴ ἀκόμα μέσα στὰ δάση δὲν ὑπάρχουν κατρέφτες, ὁ Ρίπ-Ρίπ δὲν μπόρεσε νὰ μετρήσῃ τις ὥρες, τις μέρες καὶ τοὺς μῆνες, πού πέρασαν ὅταν κοιμόντανε, μήτε καὶ νὰ ἰδῆ πούθενά πὼς εἶχε πιά καταστήσει γέρος. Μὰ ἔτσι δὲ συμβαίνει τάχα πάντοτε; Πρὶν τὸ πάρεῖ εἶδηση κανεὶς μόνος του πὼς γέρασε, ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος τὸ ξέρει καὶ τὸ λέει.

Ὁ Ρίπ-Ρίπ μαχμούρης καθὼς εἶταν ἀκόμα καὶ ντροπιασμένος, θαρρῶντας πὼς πέρασε μιὰ ὁλόκληρη νύχτα ἔξω ἀπὸ τὸ σπιτικό του—αὐτὸς πού πίστευε στὸ γάμο σὰ σὲ θρησκεία κ' εἶταν πάντα ἕνας νοικοκύρης ταχτικώτατος—ἀνατρίχιασε κ' εἶπε στὸν ἑαυτό του: «Ἄς γυρίσουμε πιά σπίτι!»

Καὶ ὁ Ρίπ-Ρίπ γύρισε σπίτι του μὲ τὰ γένεια του τὰ κάτασπρα—αὐτὸς τὰ νόμιζε ἀκόμα ὁλόξανθα—περνῶντας μὲ δυσκολία καὶ κόπο τὰ μονοπάτια καὶ τὰ δρομάκια πού ἔφεραν ἴσαμ' ἐκεῖ.

Τὰ πόδια του τρέμανε καὶ τρίλιζε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά στὴν ἄλλη. «Μὰ εἶνε ἀπὸ τὸν ὕπνο!» σκεφτόντανε. Καὶ ὅμως, ὄχι, εἶταν ἀπὸ τὰ γηρατεῖα, ἀπὸ τὰ γηρατεῖα πού μᾶς τὰ φέρνουν ὄχι τὰ χρόνια, μὰ τὰ ὄνειρα.

Καὶ τὸ δρόμο δρόμο πέρνοντας ὁ Ρίπ-Ρίπ συλλογιζότανε:

«Ἡ καϋμένη μου ἢ γυναῖκα! Τί ἀνήσυχη πού θὰ εἶνε! Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω τί ἔχει συμβεῖ. Χωρὶς ἄλλο ἄρρωστος θὰ εἶμαι, πολὺ ἄρρωστος μάλιστα... Εἶχα φύγει τὰ περασμένα χαράματα, καὶ τώρα χαράζει καινούργια μέρα... ὥστε ἔχω περάσει μιὰ ὁλόκληρη μέρα καὶ ὁλόκληρη νύχτα ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μου. Μὰ τί ἔκανα λοιπὸν ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα; Δὲν πηγαίνω στὴν ταβέρνα, δὲν πίνω... χωρὶς ἄλλο ἢ ἀρρώστια θὰ μὲ βρῆκε στὸ βουνὸ κ' ἔπεσα ἀναίσθητος μέσα σ' αὐτὴ τὴ σπηλιά... Ἡ καϋμένη μου ἢ γυναῖκα οὐλά! Θᾶκανε χωρὶς ἄλλο τὸν κόσμο ἀνωκάτου ζητώντας με... Καὶ μποροῦσε νὰ γίνῃ ἄλλοιῶς; Μάγαπᾷ τόσο πολὺ καὶ εἶναι τόσο καλὴ! Δὲ θὰ μπόρεσε νὰ κοιμηθῆ ἢ καϋμένη... Χωρὶς ἄλλο θὰ κλαίῃ... Καὶ θὰ γυρῆ μονάχη της, νύχτα καιρὸς, σ' αὐτὰ τὰ στενοσόκκα ποῦναι γεμάτα λάκκους! Μὰ ὄχι, δὲ θὰ γυρῆ μοναχὴ της, ὄχι, ὄχι! Στὸ χωριὸ μάγαποῦνε πολὺ, ἔχω πολλοὺς φίλους καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλους, τὸ Γιάνη τὸ μυλωνᾷ. Βέβαια, βέβαια, βλέποντας τὴ θλίψη της ὅλοι θὰ τὴ βοήθησαν νὰ μὲ βρῆ;... ὁ Γιάνης πρῶτ' ἀπ' ὅλους. Ποῦ νὰ τὰ συλλογιζομε ὅλα! Καὶ τὸ μικροῦλι μου; Ἡ κόρη μου; Νὰ τὴν ἔφεραν ἄραγε κι αὐτὴ; Τέτοια ὥρα; Μὲ τέτοιο κρύο; Γιατί ὄχι; ἢ γυναῖκα μου μ' ἀγαπᾷ τόσο πολὺ, ἀγαπᾷ τόσο πολὺ τὴν κόρη μου, μᾶς ἀγαπᾷ τόσο πολὺ καὶ τοὺς δυό, πού δὲ θὰ τὴν ἄφηνε ποτέ της ὁλομόναχη, πού δὲ θᾶκανε στιγμὴ χωρὶς νὰ μὲ ζητήσῃ. Τί ἀνοησία! Ἄν πάθαινε τίποτα!... Ἐπὶ τέλους τὸ σπουδαῖο εἶναι ὅτι... Μὰ σὲ τί κατάσταση νὰ βρισκεται ἄραγε;»

Καὶ ὁ Ρίπ Ρίπ περπατοῦσε, περπατοῦσε πάντα, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τρέξῃ.

Ἐπὶ τέλους ἔφτασε στὸ χωριό. Τὸ χωριὸ δὲν εἶχε ἀλλάξει, μὰ δὲν

είταν και ὅλος διόλου τὸ ἴδιο. Τοῦ φάνηκε κάπως πὼς ὁ πύργος τῆς ἐκκλησιᾶς εἶταν πιδ ἄσπρος, πὼς τὸ σπίτι τοῦ δημάρχου εἶταν πιδ ἀψηλό, καὶ τὸ κεντρικώτερο μαγαζὶ εἶχε ἀλλάξει πόρτα καὶ πὼς δὲ γνόριζε τὰ πρόσωπα. Μήπως τάχα εἶταν ἀκόμα μισοκοιμισμένος; Νάταν ἀκόμα ἄρρωστος;

Ὁ πρῶτος φίλος ποὺ συνάντησε εἶταν ὁ ἐφημέριος. Χωρὶς ἄλλο εἶταν αὐτὸς μὲ τὴν πράσινη ὀμπρέλλα του, μὲ τὸ ψηλὸ καπέλλο του, τὸ ψηλότερο καπέλλο τοῦ χωριοῦ του, μὲ τὸ προσευχητάριό του πάντα κλειστό, μὲ τὸ παλτό του ποὺ εἶταν πάντα μακρὸν σὰ ράσο.

— Κύριε ἐφημέριε καλημέρα!

— Ἀφσέ με, παιδί μου, σὲ παρακαλῶ.

— Δὲ φταίω, κύριε ἐφημέριε... Δὲν εἶμαι μεθυσμένος... Δὲν ἔκανα τίποτα κακό... Ἡ καϋμένη μου ἡ γυναικοῦλα...

— Σοῦ εἶπα νὰ μ' ἀφήσης ἤσυχο. Πήγαινε σ' ἄλλο χωριό, γιατί ἐδῶ ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ ζητιάνοι.

Ζητιάνοι; Γιατί ὁ ἐφημέριος τοῦ μιλοῦσε ἔτσι; Ποτέ του δὲν εἶχε γυρέψει ἐλεημοσύνη.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς δὲν ἔκαμε προσφορὴς στὴν ἐκκλησιά, μὰ δὲν εἶχε ὁ καϋμένος τὰ μέσα. Δὲν ἐπήγαινε στὸ κήρυγμα τῆς σαρακοστής, γιατί δούλευε ὅλο του τὸν καιρὸ, ἀπὸ τὸ πρωτὸ ὡς τὸ βράδυ. Πήγαινε ὅμως στὴ λειτουργία πρωτὶ πρωτὶ κάθε γιορτὴ καὶ ξεμολογιόντανε καὶ μεταλάβαινε μιὰ φορὰ τὸ χρόνο. Δὲν ὑπῆρχε καμμιά αἰτία γιὰ νὰ τὸν μεταχειρίζεται ὁ ἐφημέριος μὲ τέτοιον τρόπο. Ὅχι, δὲν ὑπῆρχε καμμιά αἰτία!

Καὶ τὸν ἄφησε, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπαντήση, γιατί τοῦ εἶχεν ἔλθῃ ἔτσι νὰ τὸν δείρη... καὶ δὲν ἔπρεπε γιατί εἶταν ὁ ἐφημέριος.

Μὲ βῆμα πιδ γρήγορο ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ του, ὁ Ρίπ-Ρίπ ἐξολοθύνθηκε τὸ δρόμο του. Εὐτυχῶς τὸ σπίτι του εἶταν πολὺ κοντά. Ἐβλεπε κι ὅλα τὸ φῶς τῶν παραθυριῶν του... Καὶ ἐπειδὴ ἡ πόρτα εἶταν πιδ μακρὰ ἀπὸ τὰ παράθυρα, πλησίασε στὸ πρῶτο παράθυρο γιὰ νὰ φωνάξῃ καὶ νὰ πῆ στὴν ἀγαπημένη του Λουκίτσα:

«Νάμε! Μὴ λυπᾶσαι!»

Δὲν εἶταν ἀνάγκη μάλιστα νὰ φωνάξῃ. Τὸ παράθυρο εἶταν ἀνοιχτό: ἡ Λουκίτσα ἔγραβε ἤσυχα—ἤσυχα καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ Ρίπ ἔφτανε, ὁ Γιάνης—ὁ Γιάνης ὁ μυλωνᾶς—τῆς ἔδινε ἕνα φιλι στὰ χεῖλια.

— Θὰ ξαναγυρίσης γρήγορα μικρό μου;

Ὁ Ρίπ Ρίπ ἄρχισε νὰ τὰ βλέπῃ ὅλα κόκκινα καὶ θαμπὰ γύρω του. Ὁ ἄθλιος! Ὁ ἄθλιος!... Σκουντουφλώντας σὰ μεθυσμένος καὶ σὰ γέρος, μπιχε σπίτι του. Ἦθελε νὰ σκοτώσῃ, μὰ εἶταν τόσο πολὺ ἀδύνατος, ποὺ σὰν ἔφτασε στὴ σκάλα καὶ τοὺς βρῆκε νὰ μιλοῦνε, σωριάστηκε στὸ πάτωμα. Δὲν μποροῦσε νὰ σηκωθῇ, δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ: μόρρεσε ὅμως νὰ κρατήσῃ τὰ μάτια του ἀνοιχτά, ὀλάνυχα, γιὰ νὰ ἰδῇ πόσο εἶχαν κιτρινίσει ἀπὸ τὸ φόβο τους ἡ ἄπιστη γυναῖκα του καὶ ὁ φίλος του ποὺ τὸν ἐπρόδιδε.

Κι ἀλήθεια κιτρινίσαν κ' οἱ δύο τους. Ἐκεῖνη ἔβγαλε μιὰ φωνή—τὴν ἴδια φωνὴ ποὺ ὁ φτωχὸς ὁ Ρίπ τὴν εἶχε ἀκούσει μιὰ μέρα ποὺ ἕνας κλέφτης μπιχε σπίτι τους—καὶ ἀμέσως ἔνοιωσε τὸ

χέρι τοῦ Γιάνη νὰ τὸ σφίγγῃ, ὄχι γιὰ νὰ τὸν πνίξῃ, μὰ μὲ καλωσύνη καὶ οἶκτο, γιὰ νὰ τὸ σηκώσῃ.

Ὁ Ρίπ-Ρίπ θᾶδινε καὶ τὴν ψυχὴ του ἀκόμα κι ὅλη του τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ πῆ μιὰ λέξη, νὰ πετάξῃ μιὰ βλαστήμια.

— Δὲν εἶνε μεθυσμένος Λουκίτσα, εἶνε ἄρρωστος.

Καὶ ἡ Λουκίτσα, ἂν καὶ μὲ κάποιον φόβο ἀκόμα, ἐπλησίασε τὸν ἀγνωστο ἀλήτη.

— Ὁ καϋμένος ὁ γέρος! Τί νᾶχῃ ἄραγε; Ἴσως νᾶρχόνταν νὰ ζητήσῃ ἐλεημοσύνη κ' ἔπεσε λυποθυμισμένος ἀπὸ τὴν πείνα.

— Μὰ, ἂν τοῦ δῖναμε κάτι τί, ἴσως νὰ τοῦ ἔκανε κακό. Νὰ τὸν πάρω πρῶτα στὸ κρεβάτι μου.

— Μή, ὄχι στὸ κρεβάτι σου! Εἶνε τόσο βρώμικος ὁ δυστυχισμένος! Νὰ φωνάξω τὸν ὑπηρέτη καὶ νὰ τὸν πάτε οἱ δύο μαζί στὸ φαρμακεῖο.

Τὴ στιγμὴν ἐκεῖνη μπιχε μέσα καὶ ἡ μικροῦλα ἡ κόρη του.

— Μαμμιά, μαμμιάκα!

— Μὴ φοβᾶσαι, ἀγάπη μου. Εἶνε ἕνας φτωχός!

— ὦ! Τὶ ἄσχημος ποὺ εἶνε μαμμιάκα! Πόσο φοβᾶμαι! Σὰ

πάμπουλας!

Καὶ ὁ Ρίπ τᾶκουγε ὅλα αὐτά!

Ἐβλεπε κι ὅλα, μὰ χωρὶς νὰ εἶνε βέβαιος γιὰ κείνα ποὺ ἔβλεπε.

Ἡ μικρὴ αὐτὴ σαλίτσα, εἶταν ἡ ἴδια... ἡ ἴδια ἡ δική του. Νὰ καὶ ἡ πολυθρόνα ἡ πέτσινη μὲ τὴν ψάθα, ποὺ κάθονταν τὸ βράδυ, σὰν ἐρχόνταν κουρασμένος ἀπὸ τάλῶνι τους ποὺ πήγαινε νὰ πουλήσῃ τὸ στάρι στὸ μύλο ποὺ διεύθυνε ὁ Γιάνης ὁ μυλωνᾶς. Κι αὐτὲς οἱ κουρτίνες τῶν παραθυριῶν εἶταν οἱ δικές του, παλιὰ δικὰ του ψώνια! Εἶχε κάμῃ μεγάλες οἰκονομίες καὶ μεγάλες θυσίες γιὰ νὰ τὶς ἀγοράσῃ. Καὶ εἶταν ἐκεῖ καὶ ὁ Γιάνης, καὶ εἶταν ἐκεῖ καὶ ἡ Λουκίτσα... καὶ ὅμως δὲν εἶταν οἱ ἴδιοι. Καὶ ἡ μικρὴ του ἡ μικροῦλα, δὲν εἶταν πὰ ἡ μικρὴ!

Μὴ τυχὸν κ' εἶχε πεθάνει; Μὴν εἶταν τρελλός; Μὰ αἰσθανόνταν πὼς εἶταν ζωντανός. Ἄκουε... ἔβλεπε... ὅπως ἀκοῦνε καὶ ὅπως βλέπουνε οἱ ὑπνοβάτες.

Τὸν πήραν στὸν ὄμο καὶ τὸν ἔφεραν στὸ φαρμακεῖο καὶ τὸν ἄφησαν ἐκεῖ, γιατί ἡ μικρὴ τότε φοβήθηκε πολὺ. Καὶ ἡ Λουκίτσα ἔφυγε μαζί μὲ τὸ Γιάνη... καὶ κανεὶς δὲν παραξενεύτηκε ποὺ ἔφυγαν ἀκουμπισμένοι ὁ ἕνας στὸ μπράτσο τοῦ ἀλλουνοῦ, μήτε ποὺ ἐκεῖνη εἶχε ἀφήσει σχεδὸν νὰ ψυχορραγᾷ, ἐκείνον ποὺ εἶταν ἄντρας τῆς. Καὶ κείνος δὲ μποροῦσε νὰ κουνηθῇ, δὲ μποροῦσε νὰ φωνάξῃ, μήτε νὰ πῆ: «Εἶμαι ὁ Ρίπ!»

Ἐπὶ τέλους τὸ εἶπε ὕστερα ἀπὸ πολλὲς ὥρες, ἴσως ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἢ καὶ ἴσως ἀκόμα ὕστερ' ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες. Μὰ δὲν τὸν ἀναγνώρισαν, δὲ θέλησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν.

— Ὁ δυστυχισμένος! Εἶνε τρελλός, εἶπε ὁ φαρμακοποιός.

— Πρέπει νὰ τὸν πάρω στὸν κύριο δήμαρχο, γιατί μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐπικίνδυνος τρελλός, ἐπρόστεσε ἕνας ἄλλος.

— Ναί, μὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ τὸν δέσουμε σὰν ἀντιπαθῆ!

Καὶ ἄρχισαν νὰ τὸν δένουν. Μὰ ἡ λύπη καὶ ὁ θυμὸς ἔκαμαν

τὸ Ρίπ νάρθη στὰ καλά του, νὰ πάρῃ δύναμη. Σὰ σκυλὶ λυσασμέ-
νο ρίχτηκε πάνου στὸς δημίους του, κατῶρθωσε νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὰ
χέρια τους καὶ τῶβαλε στὰ πόδια. Πήγαινε σπίτι του, . . . πήγαινε νὰ
σκοτώσῃ! Μὰ οἱ ἄνθρωποι τότε κυνηγοῦσαν, τὸν ἀκολουθοῦσαν. Κ'
εἶταν ἓνα κυνῆγι, ὅπου αὐτὸς εἶταν τὸ ἄγριο θηρίο.

Τὸ ἔνστικτο τῆς ζωῆς τὸν ἐκυρίεψε. Ἐκεῖνο ποῦ ἔπρεπε νὰ
κάνῃ πρὶν ἀπ' ὅλα εἶταν νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ χωριό, νὰ πάρῃ τὸ βουνὸ
καὶ νὰ κρυφτῆ, γιὰ νὰ ξανάρτῃ ἀργότερα, τὴ νύχτα, νὰ ἐκδικηθῆ
καὶ νὰ γυρέψῃ τὸ δίκιο του.

Κατάφερε ἐπὶ τέλους νὰ τοὺς ξεφύγῃ καὶ νὰ τὸν χάσουν. Καὶ
ὁ Ρίπ-Ρίπ προχωρεῖ σὰ λύκος πεινασμένος! Τραβᾷει μπρός, μέσα
ἀπὸ τὰ πῦρ πυκνὰ μέρη τοῦ δάσους! Τὸν ἔπιασε ἡ δίψα, . . . ἡ δίψα
ποῦ νοιώθει κανεὶς ὅταν βρίσκεται μέσα στὴ φωτιά. Καὶ τραβᾷει
κατ' εὐθεία στὴν πηγὴ. . . γιὰ νὰ πιῇ, γιὰ νὰ ριχτῆ στὸ νερό, γιὰ νὰ
κολυμπήσῃ καὶ νὰ τὸ νοιώσῃ στὸ κορμί του κί' ἀνάμεσα στὰ χέρια
του τὸ νερὸ τὸ κρύο. . . καὶ ἴσως, ἴσως γιὰ νὰ πινηῆ.

Πλησίασε στὸ ποτάμι καὶ κεῖ, στὴ γυαλένια του ἐπιφάνεια, νὰ
καὶ ἀναβλύζει ὁ θάνατος γιὰ νὰ τὸν δεχτῆ. Ναί, εἶταν ὁ θάνα-
τος, ὅλος κι ὅλος, μὲ ἀνθρώπινη ὄψη, μὲ τοῦ ζαρωμένου αὐτοῦ
γέρου τὸ πρόσωπο ποῦ κατρεφτίζονταν στὸ κρύσταλλο τοῦ νεροῦ.
Χωρὶς ἄλλο, γι' αὐτὸν ἦλθε τὸ μελανιασμένο αὐτὸ φάντασμα. Δὲν εἶχε
μήτε σάρκες, μήτε κόκκαλα. Δὲν εἶταν ἄνθρωπος, γιὰ τὰ κουνήματά
του ἀκολουθοῦσαν τὸν Ρίπ, καὶ τὰ κουνήματα αὐτὰ δὲν ἐκματίζαν
τὸ νερό.

Μὰ μήτε κ' εἶταν κανένα πτώμα, γιὰ τὴν καὶ τὰ χέρια του καὶ τὰ
μπράτσα του ἐγύριζαν κ' ἐστριογυρίζαν ἀκατάπανστα. Καὶ δὲν
εἶταν ὁ Ρίπ, ὄχι, δὲν εἶταν ὁ Ρίπ. Ἐμοιάζε μ' ἓνα ἀπὸ τοὺς προπά-
πους του, ποῦ ἐρχόνταν γιὰ νὰ τὸν πάρῃ κοντὰ στὸν πατέρα του τὸν
πεθαμένο. «Μὰ ὄνειρεύομαι! καὶ ἡ σκιά μου; συλλογίζονταν ὁ Ρίπ.
Γιὰ τὸ σῶμα μου δὲν κατρεφτίζεται μέσα σ' αὐτὸν τὸν κατρέφτη;
Γιὰ τὴν μὴ τὴν βλέπω; Γιὰ τὴν φωνάξω καὶ ἡ ἠχὴ τοῦ βουνοῦ νὰ
μὴ ξαναλέῃ τὴ φωνὴ τὴ δική μου, μὰ μιὰν ἄλλη φωνή, ἄγνωστη;»

Καὶ ὁ Ρίπ ρίχτηκε μπρός του γιὰ νὰ ἐξετάσῃ μόνος του μέσα
στὰ νερά. Καὶ χωρὶς ἄλλο, ὁ ἄλλος ἐκεῖνος ὁ γέρος θὰ τὸν πῆρε κοντὰ
στὸν πατέρα του τὸν πεθαμένο, γιὰ τὸν Ρίπ δὲν ξαναγύρισε ποτέ.

* *

Δὲ σὰς φαίνεται παραῤενο τὸ ὄνειρο αὐτό;

Μερικὲς στιγμὲς μοῦ φαίνονταν πὼς ὁ Ρίπ εἶτανε πολὺ φτωχός,
ἄλλοτε πάλι πὼς εἶταν πολὺ πλούσιος. Πότε τὸν ἔβλεπα νέο, πότε
γέρο. Ἄλλοτε σὲ μιὰ καλύβα ἐνὸς ξυλοσχίστη, ἄλλοτε σ' ἓνα σπίτι ποῦ
στὰ παραθύρα του γυάλιζαν ὀλόασπρες κουρτίνες, ἄλλοτε καθισμένο
στὴν πέτσινη ἐκείνη πολυθρόνα μὲ τὴν ψάθια, ἄλλοτε σ' ἓνα καναπέ
ἀπὸ ἔβενο καὶ ἀτάξι. . . Καὶ δὲν εἶταν ἓνας ἄνθρωπος, εἶταν πολλοὶ
ἄνθρωποι. . . ἴσως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Δὲν μπορῶ νὰ ἐξηγήσω γιὰ τὸ
ὁ Ρίπ δὲν μπόρεσε νὰ μιλήσῃ, μήτε γιὰ τὴν καὶ πὼς ἡ γυναῖκα του
καὶ ὁ φίλος του δὲν τὸν ἀναγνώρισαν μ' ὅλα του τὰ γηρατεῖα, μήτε

πὼς μπόρεσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ κείνους ποῦ ἤθελαν νὰ τὸν δέσουν γιὰ
τρολλό, καὶ δὲν ξέρω ἀκόμα πόσα χρόνια βίασταν ὁ ὕπνος του ἢ
ὁ λήθαργός του μέσα σ' αὐτὴ τὴ σπηλιά.

Πόσον καιρὸ κοιμήθηκε; Πόσος καιρὸς χροιάζεται γιὰ νὰ ξεχά-
σουμε ἐκεῖνα ποῦ ἀγαποῦμε καὶ μᾶς ἀγαποῦν; Εἶνε τάχα ἐγκλημα
ἡ λησμονία; Ὅσοι λησμονοῦν εἶνε κακοί; Εἶδτε πόση καλωσύνη
ἔδειξαν καὶ ἡ Λουκίτσα καὶ ὁ Γιάνης, ὅταν ἐβοηθοῦσαν τὸν καῦ-
μένο τὸν Ρίπ ποῦ πέθνησε! Τὸ μικρὸ κοριτσάκι φοβήθηκε, μὰ δὲν
μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἔκαμε ἐγκλημα: ἀπλούστατα δὲν ἐθυμούνταν
τὸν πατέρα του. Ὅλοι εἶταν ἀθῶοι, ὅλοι εἶταν καλοί, . . . καὶ ὅμως
πόση πίκρα μέσα σὲ ὅλα αὐτὰ!

Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ἔκαμε πολὺ καλά νὰ μὴν ἀναστήσῃ παρὰ
ἓναν μονάχα ἄνθρωπο, καὶ μάλιστα ἓναν ἄνθρωπο ποῦ δὲν εἶχε
κοριτσάκι καὶ ποῦ μόλις εἶχε πεθάνει. Καλὰ θάταν νὰ ρίχνανε ὅσο τὸ
δυνατὸ περισσότερο χῶμα πάνω στὰ πτώματα.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Σ. Α.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΖΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ CHARLES BAUDELAIRE

Η ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ

Πόσο μᾶς συγκινοῦνε ὡς τὰ σωθικά οἱ μέρες τοῦ χινοπωριοῦ.
Ἐως ποῦ νὰ πονέσουμε μᾶς περνοῦν βαθεῖα. Γιὰ τὴν καὶ οἱ συγκινη-
σεις οἱ γλυκεῖς κάποτε κρύβουν, στὴν ἀοριστία τους, τὴν ἔνταση—
Τοῦ ἀπείρου ἢ λόγῃ εἶνε ἢ πῦρ σουβλερῆ.

Νά, πνίξε τὴ ματιὰ σου στὸν οὐρανοῦ, στῆς θάλασσας τὸ ἀπέ-
ραντο.—Τὴν ἡδονὴ μεγάλη!—Τριγύρω ἢ μοναξιά, ἢ σιγαλιά, τοῦ
γαλανοῦ αἰθέρα ἢ ὁμορφιά ἢ ἀσύγκριτη. Ὅταν μικρὸ πανάκι στὸν
ὄριζοντα νὰ τρεμουλιάζει ἀγναντεύεις, πὼς σοῦ θυμίζει τὴν σμικρότη
σου, τὴν ἐρημιὰ τῆς ὑπαρξῆς σου, τῆς ἀγιάτρευτης! Καὶ ἡ μελωδία
τῶν κυμάτων ἢ μονότονη—τὸ σύμπαν μ' ἀγκαλιάζει μὲ τὴν σκέψιν
σου, τὴν ἰδικὴν μου σ' αὐτὸ τὴν χαρίζω. (Γιὰ τὸν ἐμπρός στῆς ὄνειροφανα-
τασίας τὸ μεγαλεῖο, τὸ ἐγὼ ἐκμηδενίζεται)—Τὸ σύμπαν σκέπτεται,
τὸ λέγω, ἀλλὰ ἀρμονικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ, χωρὶς συλλογισμοὺς, ἐπα-
ναλήψεις, συμπεράσματα.—Ὡς τόσο οἱ σκέψεις μου αὐτές, κἂν
ἀπὸ ἐμένα φεύγουν, ἢ τὴ φύση, ὀλοτρόγυρα, ἀφίνουν πίσω τους,
μὲ ἔνταση ἀπαράμιλλη ὑψώνονται. Ἡ ἐνεργητικότης τῆς ἡδονῆς
ἀνημποριά γεννᾷ, πόνο πραγματικόν. Τὰ πολυτεντωμένα νεῦρά μου
θλιβεροὺς τόνους, νότες στριγλιάρικες σκορποῦνε.

Μὰ τώρα χάσκω ἔμπρὸς στὰ βύθη τοῦ οὐρανοῦ. Μὲ ξετρελλαί-
νει ἡ λαμπράδα του. Μὲ ἀγριεύει ἡ ἀναισθησία τῆς θάλασσας. Καὶ
τὸ ἀτράνταχτο τὸ θέαμα μὲ σκιάζει. Ἄχ, πρέπει τάχα νὰ ὑποφέ-
ρουμε παντοτεινά, τὴν ὁμορφιά ν' ἀφήνουμε μακριά μας! Φύση!
μαγεύτρα ἄσπλαγην, παντοτεινὴ Νικήτρα ἀντίπαλε, ἄφισέ με!

Μὴ μοῦ κεντρᾶς τοὺς πόθους, τὴν ὑπερηφάνειά μου, τοῦ ὁμορ-
φου ἡ μελέτη, εἶνε ἀγῶνας ποῦ ὁ καλλιτέχνης σκούζει στὴ τρομάρα
του, πρὶν νικηθεῖ ἀκόμα!

ΜΕΘΑΤΕ

Μεθυσμένοι πρέπει νάμεθα πάντα. Νὰ ἡ μοναδικὴ ἀλήθεια!
Γιὰ νὰ μὴν αἰσθανθεῖτε τὸ φρικτὸ φορτίο τοῦ καιροῦ ποῦ τὶς πλά-
τες σας γκρεμίζει καὶ σᾶς σκύβει στὴ γῆ, ἀδιάκοπα νὰ μεθάτε
ἀρμόζει.—

Ἄλλὰ μὰ τί; Μὲ τὴ ποίηση, τὴν ἀρετὴ ἢ μὲ κρασί; Ὅπως
τραβᾷ ἡ ὄρεξί σας.— Ἄλλὰ μεθάτε.—

Καὶ ἂν καμμιά φορά, στὰ σκαλοπάτια κάποιου παλατιοῦ, στὸ
πράσινο χορτάρι κάποιου χάνδακα, στὴ στυγνὴ μοναξιά τοῦ δωματίου
σας, ξυπνήσετε, μὲ τὸ μεθύσι σας χαμένο, περασμένο, ρωτήσετε τὸν
ἄνεμο, τὸ κῦμα, τ' ἀστέρια, τὸ πουλί, τὸ ὥρολόγι—αὐτὰ ποῦ φεύ-
γουν, ποῦ στενάζουν, ποῦ κυλοῦν καὶ ποῦ μιλοῦνε, καὶ τραγουδοῦν.—
Ρωτήσετε τὶ ὥρα εἶνε;

Καὶ ὁ ἄνεμος, τὸ κῦμα, τ' ἀστέρια, τὸ πουλί, τὸ ὥρολόγι θ'
ἀπαντήσουν.—Τοῦ μεθυσιοῦ ἡ ὥρα ἔφτασε.—Γιὰ νὰ μὴν εἴσθε οἱ
σκλάβοι τοῦ καιροῦ, ποῦ τὰ μαρτύρια θὰ τραβᾶτε, μεθάτε, ἀδιά-
κοπα μεθάτε.—Μὲ τὸ κρασί, μὲ ποίηση ἢ τὴν ἀρετὴ, ὅπως τραβᾷ
ἡ ὄρεξί σας.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Κ. Ν. Π.

ΠΕΤΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ¹

ΣΤ'.

Ἄργησα πολὺ νὰ κοιμηθῶ κ' ἐκείνη τὴ νύκτα. Μὰ τί διαφορὰ
ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ φρικτὴ! Τί ἀνεπάντυχη εὐτυχία! πόση ἐλπίδα
στὴν ψυχὴ μου καὶ χαρὰ. Ἄ, ναί! ἔπρεπε νὰποζημιωθῶ τώρα γιὰ
τὸ χθεσινὸ μου μυρτίριο κ' ἄλλο δὲ συλλογιζόμενον παρὰ μὲ τί
τρόπο νὰ φθάσω στὸ τέλος τὸ γρηγορώτερο.

Ἡ Ὀλγα μοῦ εἶχε γυρέψη νὰ τῆς δανείσω μιὰν Ἀνθολογία
καὶ τῆς εἶχα ὑποσχεθῆ πῶς αὔριο θὰ περονοῦσα νὰ τῆς τὴν ἀφίσω.
Σκέφθηκα λοιπὸν νὰ ἐπωφεληθῶ ἀπὸ τὴν περίστασι γιὰ νὰ τῆς
γράψω δυὸ λόγια καὶ νὰ τὰ βάλω μέσα. Μ' ἂν ἔβλεπε κανένας
ἄλλος τὸ βιβλίον; Ἄν ἡ ἴδια ἡ Ὀλγα δὲν ἦταν ὅσο νόμιζα καλο-
διάθετη—εἶνε ποτὲ βέβαιος κανένας ἂν δὲν ἀκούσῃ ἀπὸ τὰγαπη-
μένα χεῖλη τὸ «σ' ἀγαπῶ»;—κ' ἂν μοῦ γύριζε τὸ γράμμα μου μὲ
περιφρόνησι, ἀφοῦ τὸ ἔδειχνε στὴν Παρασκευὴ ἢ στὴ γερωντοκόρη
τῆ φιληνάδα τους, γιὰ νὰ γελάσουν; Γιατί ὄχι, καὶ στὴ μητέρα της
ἢ στὸ φίλο μας τὸν Ἀλιβίσο;... Ὅλα ἔπρεπε νὰ τὰ φοβάμαι, ὅπως
ἴλα ἦθελα νὰ τὰ ἐλπίζω... Σκέφθηκα λοιπὸν νὰ ἐνεργήσω μὲ πονη-
ρία, μὲ κάποιον τρόπο ποῦ νὰ τῶχω δίπορτο, καὶ πραγματικῶς σοφί-
στηκα κάτι θαυμάσιο: Στὸ ἀπομέσα λευκὸ ξόφυλλο τοῦ βιβλίου,—
σ' ἐκεῖνο ποῦ εἶχε προσθήσῃ ὁ βιβλιοδέτης, σὰ νὰ ἤξερε πῶς θὰ χρεϊ-
ασθῆ,—θὰ τῆς ἔγραφα δυὸ-τρεῖς ἀράδες χωρὶς ὄνομα, χωρὶς ὑπο-
γραφή, χωρὶς ἡμερομηνία, ἔτσι μιὰν ἐξομολόγησι στὸν ἄερα, ἀπὸ
κάποιον γιὰ κάποια, ποῦ μποροῦσε νὰ μὴν εἶνε ἀπὸ ἐμὲ ἢ νὰ μὴν
εἶνε τοῦλάχιστο γιὰ τὴν Ὀλγα, καὶ ποῦ μποροῦσε ἀκόμη, στὴν
ἀνάγκη, νὰ ὑπῆρχε τάχα στὸ βιβλίον ἀπὸ πρὶν, νὰ τὸ ἀγόρασα μετα-
χειρισμένο ἢ νὰ μοῦ τῶδωσαν ἔτσι, μὲ τοὺς ἀριθμοὺς ἐκείνους στὸ
ξόφυλλο, ποῦ κ' ἐγὼ δὲν ἤξερα τί σημαίνουν... Γιατί, γιὰ νὰ εἶμαι
ἀκόμη πιὸ σίγουρος, θὰντικαταστοῦσα τὰ γράμματα μὲ ἴαριθμοὺς
καὶ θᾶκανα ἔν' ἀπλὸ κ' εὐκολοδιάλυτο κρουπτογράφημα. Ἡ Ὀλγα,
ἔλεγα, θὰ ὑποψιάζονταν εὐθὺς καὶ θὰ τὸ διάβαζε εὐκολα. Ἐγὼ
ὅμως—στὴν ἀνάγκη πάλι,—θὰ μποροῦσα νὰ κάμω τὸν κουτὸ καὶ
νὰ πῶ μιὰ χαρὰ πῶς «δὲν πῆγε ὁ νοῦς μου...»

Ἔτσι κ' ἔγεινε. Μὲ τὸ 1 ἀντίς Ἄλφα καὶ μετὸ 24 ἀντίς Ὁμέγα,
κρουπτογράφησα στὸ ξόφυλλο τῆς Ἀνθολογίας τὸ μεγάλο μου μυ-
στικόν. Ἀδύνατο, νὰ θυμηθῶ τώρα τὰ λόγια. Μὰ τί ἄλλο θὰ τῆς
ἔγραφα παρὰ πῶς τὴν ἀγαπῶ, τὴ λατρεύω, καὶ πῶς περιμένω μ'
ἀγωνία ἕνα ναὶ ἢ ἕνα ὄχι, γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ τὴ ζωὴ ἢ τὸ θάνατο;

¹ Ἡ ἀρχὴ του στὴ σελίδα 206.

Και τὴν ἄλλη ἡμέρα, πασίχαρος, ψιθυρίζοντας τὸ στίχο τοῦ Δάντη :

Galeoto fù il libro e che lo scrisse

πῆρα τὴν Ἀνθολογία καὶ τράβηξα γιὰ τὸ μπενεσταντέικο.

- Ἀπάνου εἶνε ἡ κυρία Ὀλγα;
- Μάλιστα, ἀπάνου.
- Φώναξέ της μιὰ στιγμή ποῦ ἔχω κάτι νὰ τῆς δώσω.
- Μὰ δὲ μπαίνετε μέσα;
- Ὅχι, εἶμαι βιαστικός.

Σὲ λίγο ἦλθε στὸ κεφαλόσκαλο ἡ Ὀλγα, χαριτωμένη στὴν πρωινή της ἀκαταστασία, ἰαροῦ καὶ φεγγόβολη σὰν ἥλιος, μὲ βλέμμα καὶ χαμόγελο γεμάτ' ἀγάπη.

— Ἀ! ἔκαμε μὲ χαρά μοῦ φέρατε τὸ βιβλίο μὲ τὰ τραγούδια;

— Ναί' μὰ μὲ τὴ συμφωνία νὰ μὴ τὰ διαβάσῃ ἡ Παρασκευή, οὔτε κὰν νὰ τὰ πιᾶσῃ στὰ χέρια της.

Ἡ Ὀλγα ἐγέλασε.

— Ὅχι, ἀλήθεια σὰς λέω· αὐτὸ τὸ βιβλίο δὲ θὰ ἤθελα νὰ τῶβλεπε κανέννας ἄλλος ἀπὸ σὰς. Δὲ μπορεῖτε νὰ τὸ κρύψετε;

- Μὰ εἶνε μυστικό;
- Ὅχι, εἶνε ἰδιοτροπία μου.
- Θὰ τὴ σεβασθῶ.
- Ἐμπιστεύουμαι! ὀρεβονάρ!
- Μὰ γιατί φεύγετε σὰ νὰ σὰς κυνηγᾶνε!
- Βιάζουμαι! χαίρετε!

Κ' ἐσπαικίσθηκα νὰ φύγω, δειλὸς σὰν τὴν ἄλλη φορὰ, μὴν ἀνοίγε τὴν Ἀνθολογία μπροστὰ μου.

Πετοῦσα ὅμως ἀπὸ χαρά. Μὲ τὰ μάτια της μοῦχε ἔπῃ πάλι καθαρὰ «σ' ἀγαπῶ»... Ἐπὶ αὐτὸ πῆρα καὶ τὸ θάρρος ἐκείνη τὴ στιγμή νὰ πῶ τῆς Ὀλγας νὰ κρύψῃ τὸ βιβλίο καὶ νὰ τῆς δώσω νὰ καταλάβῃ πῶς κατὶ θάγραφα μέσα γι' αὐτή. Κι' ὅμως... ἀκόμη δὲν ἤμουν βέβαιος γιὰ τὴν ἀπάντησί της! Θὰ τῶβλεπε καὶ θὰ τὸ διάβαζεν εὐκόλα τὸ κρυπτογράφημά μου. Μὰ ναι θάπαντοῦσε ἢ οὐκ; Ὡς τὸ μεσημέρι, ἔλεγα περισσότερο ναί. Ἀπὸ κεῖ ὡς τὸ βράδυ ἔλεγα περισσότερο ὄχι. Κι' ὅσο νύκτωνε, τόσο μᾶφινεν ἡ ἐλπίδα. Τὰ μάτια της, ἔλεγα, μπορούσε νὰ μὲ γελοῦν, τὸ αἶσθημά της γιὰ μένα μπορούσε νὰ ἦταν ἀπλὴ συμπάθεια, φιλία. Ἀρχισα νὰ φοβοῦμαι, νὰ τρομέω, νὰ μετανοῶ γιὰ τὴν τόλμη μου, γιὰ τὴ σπουδὴ μου... Γιατί νὰ μὴν περιμένω ἀκόμη;... Τί θᾶδινα τώρα γιὰ νὰ μὴ τῆς εἶχα δώσῃ τὸ καταραμένο βιβλίο!... Καὶ καλὰ ἂν μὲ περιφρονοῦσε, ἂν μᾶφινε χωρὶς λέξι ἢ ἂν μοῦ γύριζε τὴν «Ἀνθολογία» μ' ἕνα ὠραῖο ὄχι, γραμμμένο κι' αὐτὸ μ' ἀριθμοὺς: 15.22.9— ἔτσι τὸ φανταζόμουν,—κάτω ἀπ' τὸ δικό μου κρυπτογράφημα. Μ' ἂν ἐθύμονε; ἂν τῶλεγε στὸ σπίτι; ἂν τῶδειχνε τοῦ Ἀλιβίζου; ἂν τῶβλεπε ἡ Παρασκευή; Ἀ, τί ντροπή! πῶς θὰ γελοῦσε αὐτὴ ἡ κακίστρα μὲ τὴν καινούρια πετριά ποῦ εἶχα τὴν τρέλλα νὰ ρίχνω ἴστον ἥλιο!...

Μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν πέρασα πάλι καθόλου ἡσυχῆ νύκτα... Καὶ

τὴν αὐγὴ, ὅταν ὁ καινούριος ἥλιος μοῦ ξανάδωσε λίγη ἐλπίδα, ἐτόλμησα νὰ ρωτήσω τὸ μαντεῖο. Ὅχι ὅμως τὸ συνειδημένο μαντεῖο τῶν μικρῶν ἐρωτευμένων, τὴ μαγαροῖτα,—δὲν τὴν εἶχα ποτὲ σὲ ὑπόληψι,—παρ' ἕνα ἄλλο, ὄλωσδιόλου δικό μου. Τὸ συνήθιζα ἀπ' τὰ μικρά μου χρόνια καί—νὰ τὸ ἐξομολογηθῶ χωρὶς νὰ κοκκινίσω;—εἶνε περιστάσεις ποῦ καὶ τῶρ' ἀκόμη τὸ κάνω. Παίζω ἕνα εἶδος μονὰ ἢ ζυγά. Ρίχνω ἄξαφνα τὸ χέρι μου σ' ἕνα γροῦπο γραμμάτων—στὸν τίτλο ἑνὸς βιβλίου, στὴν ἐπιγραφή ἑνὸς μαγαζιοῦ,—καὶ λέγω: ἂν εἶνε ζυγά, εἶνε ναί, ἂν μονὰ, ὄχι. Ἐπειτα μετρῶ τὰ γράμματα, βλέπω τί θὰ μοῦ ποῦν καὶ σχεδὸν τὸ πιστεύω, σὰ νὰ μοῦ μίλησε Πνεῦμα... Εἶνε ἀπίστευτο κι' ὅμως θὰ μπορούσα νὰ ὀρκισθῶ: ὅσες φορὲς τὸ ρώτησα σοβαρὰ, γιὰ κανένα πρᾶγμα σπουδαῖο, ποτὲ δὲ μὲ γέλασε τὸ μαντεῖό μου. Ἐνας φιλόσοφος ποῦ τοῦ τὸ ἐμπιστεύθηκα, μοῦ εἶπε πῶς κάποια μυστικὴ δύναμι, δική μου, ἀπὸ μέσα μου, μ' ἐφώτιζε κατ' αὐτὸν τὸν θαυμασίον τρόπο καὶ μ' ἐσυμβούλευσε «νὰ τὸ καλλιερῶ». Ἐνας γιατρός πάλι, ποῦ τὸν ρώτησα μιὰ φορὰ, ὅταν μὲ εἶχε πιᾶσει ἀληθινὴ μανία, βασανιστικώτατη, νὰ μετρῶ ἴστον δρόμο κατ' ἐπιγραφή, μοῦ εἶπε καθαρὰ πῶς θὰ καταντήσω ἴστον φρενοκομεῖο καὶ μ' ἐσυμβούλευσε νὰ βάλω ὅλη μου τὴ θέλησι «γιὰ νὰ τὸ κόψω». Ἀνάμεσα σὲ δυὸ τόσο ἀντίθετες συμβουλές, οὔτε νὰ τὸ καλλιερῶσιν μπόρεσα, οὔτε καὶ νὰ τὸ κόψω ὄλωσδιόλου. Καὶ σήμερ' ἀκόμη, καθὼς εἶπα, τὸ κάνω κάποτε, ὅπως τόσα ἄλλα παιδιαροκαμώματα, σοβαρὰ μαζί καὶ ἄστεϊα, μὲ τὴν ἀπιστία ποῦ σώζει μπροστὰ στὰ ἴδια μας τὰ μάτια τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ὀρθοφροσύνης μας, καὶ μὲ τὴν ἐνδόμυχη ἐκείνη πίστι ἴστον ὑπερφυσικό, ποῦ εἶνε ἀχώριστη, φαίνεται, ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύσι.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἡ πίστι μου γιὰ τὸ κάθε τι ἦταν μεγαλειότερη ἀπὸ τὴν ἀπιστία μου. Γι' αὐτὸ μοῦ χρειάσθηκε ἀρκετὴ τόλμη ἕως νὰτοφασίσω νὰ ρωτήσω τὸ μαντεῖό μου. Κι' ἂν ἐβγαίνε ὄχι; Γιατί νὰ χάσω ἀπὸ τώρα καὶ τὴν ὑστερή μου ἐλπίδα; Μ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς φόβους, κάτι μ' ἐσπρωχνε νὰ τὸ κάμω. Ἐπιτέλους ἄπλωσα τὸ χέρι μου στὴ μικρὴ μου βιβλιοθήκη καὶ μὲ κλειστὰ μάτια τράβηξα ἕνα βιβλίο. Ἦταν ὁ «Ὀδοιπότης» τοῦ Σούτσου. Μετρῶ τὰ γράμματα τοῦ τίτλου: ὦ χαρά μου! δέκα! ζυγά! ναί!... Μὴν ἔπρεπε ὅμως νὰφίσω ἔξω τὸ ἄρθρο, ἀφοῦ ἦταν μὲ πολὺ μικρότερο στοιχεῖο, γραμμμένο ἀπὸ πάνω, χωριστά;... Δυστυχία μου τότε, θὰ εἶχα ἐννέα, μονὰ, ὄχι;... Ἐκλίνα μᾶλλον στὸ πρῶτο, πάντα ὅμως μοῦ ἔμενε κ' ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀνησυχία... Ἀς εἶνε ἄλλη δοκιμὴ φοβήθηκα νὰ κάμω· τὸ ἀπόγευμα πιά θὰ μάθαινα ἂν τὸ Πνεῦμα ἐννοοῦσε νὰ ἐξαιρέσω τὸ ἄρθρο ἢ νὰ τὸ λογαριάσω...

Ἐ, λοιπὸν ναί! Τὸ Πνεῦμα ἐννοοῦσε νὰ τὸ λογαριάσω... Ὅταν πέρασα γιὰ νὰ πάρω τὸν Ἀλιβίζο, ἡ μικρὴ Ζωή, ἡ πρὸ ἔμμορφη ἀπ' τὶς δίδυμες, μ' ἐξύγωσε μὲ τρόπο καὶ μουῖβαλε στὸ χέρι μου,—τὶ παλμὸς χαρᾶς!—ἕνα μικρούλη, τόσο δὰ φακελλάκι μαβί.

— Ἀπὸ τὴν Ὀλγα, μοῦ ψιθύρισε μὲ τόλμη καὶ μὲ πονηρία· βάλτε τὸ ἴστον τσέπη σας... προσοχή!...

Ἐκρυσῆα τὸ γράμμα καὶ φύγαμε μὲ τὸν Ἀλιβίζο, ποῦ φυσικὰ

δὲν εἶχε καταλάβῃ τὸ παραμικρό. Ὡ, τὶ ἀτελείωτος μοῦ φάνηκε ὁ περίπατος ἐκεῖνος! Δὲν ἔβλεπα τὴν ὥρα νὰ γυρίσουμε, νὰ βρεθῶ μόνος, νὰ διαβάσω τὸ γράμμα τῆς Ὑλγας. Ὅσο βέβαιος ἤμουν πῶς θ'ἄλεγε νὰ ἴ—ὁ τρόπος τῆς Ζωῆς, ἡ ὄψις τῆς μοροῦσε νὰ μ'ἀφί-
σουν ἀμφιβολία;—τόσο ἀνυπομονοῦσα νὰ τὸ ἰδῶ μὲ τὰ μάτια μου, νὰ τὸ ἀπολαύσω. Καὶ θυμᾶμαι πῶς ὅταν ἔφθασα στὶς γειτονιές μου, τὶς ἐρημικές, ἔβγαλα τὸ φακελλάκι, ποῦ τὸ χὰῖδενα τόσην ὥρα στὴν τσέπη μου, τὸ ἀνοίξα κ' ἐσταμάτησα κάτω ἀπὸ ἓνα φανάρι γιὰ νὰ διαβάσω.

Μπᾶ!... Τὸ μαβὶ φακελλάκι εἶχε μέσα μιὰ κάρτα τὸ ἴδιο μαβιά, τσακισμένη σὲ δυὸ καὶ γεμάτη ἀριθμούς. Κ' ἡ Ὑλγα, βλέπετε, σκέφθηκε πῶς ἔπρεπε νὰ μοῦ γράψῃ μὲ τὸ ἴδιο σύστημα. Ποῦ νὰ διαβάσω στὸ δρόμο οὔτε λέξι! Μόνο στὸ σπῆρι, ὅταν κλειστήκα πιά στὴν κάμαρά μου, μὲ τὴν ἡσυχία μου μεταφράζων-
τας ἓνα-ἓνα ἀριθμὸ, μιὰ-μιὰ λέξι, ἄκουσα—γιατὶ καθαυτὸ μοῦ φαινότανε πῶς ἄκουα,—τὴ γλυκειά μου Ὑλγα νὰ μοῦ λέῃ:

«Ναί, Πίπη μου, χρυσέ μου, σ'ἀγαπῶ κ' ἐγώ... σ'ἀγαπῶ ὅσο δὲ μπορεῖς νὰ φαντασθῆς... (Ἐλεγε καὶ μερικά ἄλλα, ποῦ τώρα δὲ μπορῶ νὰ τὰ θυμηθῶ, κ' ἔπειτα στὸ τέλος :) Σὲ φιλῶ γλυκά, γλυκά, ἡ Ὑλγα σου».

Ἡ Ὑλγα σου!... Δικὴ μου ἡ Ὑλγα;... Ὁ ἥλιος, καλέ;... Ἀκόμα καὶ τώρα δὲ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω αὐτὸ τὸ μυστήριον, πῶς δὲν τρελλάθηκα ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἀπὸ χαρὰ! Πρέπει ὅμως νὰ ἔκανα σὰν τρελλός, γιατί τὸ βράδυ, στὸ τραπέζι, ἐκείνη ἡ κατεργάρα ἡ Τζούλια μὲ κατάλαβε ἀμέσως.

— Ἐσένα, μοῦ εἶπε, κάτι σοῦ συνέβηκε σήμερα... Νὰ χαλάσῃ ὁ κόσμος... κάτι καλὸ μεγάλο. Νὰ σοῦ πῶ: μὴ σοῦ τῶπε τέλος πάντων ἡ Ὑλγα πῶς σ' ἀγαπᾶ;

Αὐτὴ ἡ ὀξυδερκία μοῦκαμε τόση ἐντύπωση,—ἀφορμὴ κιόλα θὰ γύρενα,—ὥστε δὲν ἐκρατήθηκα πιά, τὰ ὀμολόγησα ὅλα στὴν ἀδελφή μου καὶ τῆς ἔδειξα τὸ γράμμα τῆς Ὑλγας.

Κ' ἡ Τζούλια λιγώθηκε ἀπ' τὰ γέλια ὅταν εἶδε τοὺς ἀριθμούς.
— Μωρὸ ἔξυπνάδα κ' οἱ δυὸ σας! μοῦ εἶπε. Δὲ θὰ τὴν ἔκανε οὔτε ὁ Ἀλιβίζος. Ἄς εἶνε ὅμως ἡ Ὑλγα εἶνε καλὴ κοπέλλα. Τὴ θέλω κ' ἐγώ.

Ζ'.

Ἐτσι ἄρχισε ἡ ἀλληλογραφία μας. Πυκνὴ, σχεδὸν καθημερινή, ἀπὸ κόλλες ὀλόκληρες στενογραμμμένες καὶ μοσχοβολισμένες μὲ πατι-
κωμένα λουλούδια. Πότε τριαντάφυλλο, πότε γιοῦλι, πότε μανου-
σάκι, πότε γαζία... Ἡ καλὴ Ζωούλα μᾶς ἔκανε τὴ μεσίτρα μὲ μιὰ προθυμία καὶ μὲ μιὰ πονηρία μοναδική. Ἀκόμη καὶ μὲ μιὰ χάρι ποῦ μὲ καταγοήτευε. Ὅλα τὰ εὔρισκα ὠραῖα ἐκεῖνο τὸν καιρὸ καὶ τίποτα δὲ μοῦλειπε γιὰ νᾶμαι τρισευτυχισμένος. Οὔτε ἡ συγκατάθεσι
τῆς Τζούλιας, ποῦ δὲν ἦταν καὶ μικρό... Σὲ λιγάκι ὅμως εἶχα καὶ τὸ μεγαλῆτερο, τὸ κορυφωμα: τὴν πρώτη μου συνέντευξι μὲ τὴν

Ὑλγα. Νὰ ἰδῆτε ὅμως τὶ παράξενα πράγματα μοῦ συνέβηκαν σ' αὐτή.

«Ἐλα τὴν Τετάρτη, μοῦ εἶπε ἡ Ὑλγα, καὶ θὰ λείπουν ὄλοι.» Ἐπῆγα, μὰ δὲν ἔλειπαν ὄλοι. Γιατ' ἡ δουλίτσα μοῦ ἀνοίξε τὴν πόρτα κ' ἡ Ζωὴ μὲ ὑποδέχθηκε στὸ κεφαλόσκαλο. Φαίνεται πῶς κ' ἡ δουλίτσα ἦταν μπασμένη στὸ τρυφερὸ μυστικό, ἂν καὶ δὲν ἔδειχνε τίποτα. Ἡ Ζωὴ ὅμως—τὶ χαριτωμένη!—τὸ παράδειχνε κ' εἶχε μιὰ σιγκίνησι, σὰ νὰ ἦταν ἡ συνέντευξι δική της. Μ' ἔμασε στὴ μισο-
φώτιστη σάλα καὶ μόλις ἤλθε ἡ Ὑλγα, βγήκε ἡ μικρὴ γιὰ νὰ μᾶς ἀφίση μονάχους καὶ βέβαια γιὰ νὰ προσέξῃ μὴν ἐροχότανε κανεὶς... Βλέπω ἀκόμα μπροστά μου τὰ φλογισμένα μάγουλα καὶ τὰ δακρυ-
σμένα μάτια τῆς Ὑλγας, ὅταν τὴν ἀγκάλιασα καὶ τῆς ἔδωσα τὸ πρῶτο φιλί. Ἀπόμεινε σὰν ἐκστατικὴ καὶ σὲ λίγο μὲ σβυσμένη φωνὴ μοῦ εἶπε:

— Νὰ σὲ φιλήσω κ' ἐγώ!

Θυμοῦμαι πῶς τὸ προετοιμασμένο αὐτὸ φιλί δὲ μ' ἐνθουσίασε καὶ τόσο. Τ' ὄνειρευόμουν διαφορετικὸ, πῶς αὐθόρμητο καὶ πῶς ἡδο-
νικό, Ἐπειτα πάλι συνέβηκε κάτι ἄλλο. Ἡμαστέ ὅλη τὴν ὥρα ὄρθοι καὶ μιὰ στιγμή ἐπρότεινα στὴν Ὑλγα νὰ καθήσουμε μαζί στὸν καναπέ.

— Ἄ, ὄχι, ἔκαμε ἡ Ὑλγα σχεδὸν μὲ φρίκη· στὸν καναπέ δὲ θὰ καθήσουμε μαζί, παρὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη...

Ἐννοοῦσε τὴν ἡμέρα τοῦ στεφανώματος. Κι' αὐτὸ μ' ἀπογοή-
τευσε ἄρκετά. Δὲ φανταζόμουν ποτὲ πῶς ἡ Ὑλγα μποροῦσε νὰ εἶνε τόσο μετρημένη κ' ἐπιφυλακτικὴ, τόσο φρόνιμη καὶ πεζὰ περιορι-
σμένη, σὲ μιὰν ἀγάπη ποῦ μᾶρεσε νὰ τὴ νομίζω ἀνώτερη ἀπὸ τὶς συνθήκες καὶ χωρὶς ὅρια... Καὶ τὸ χειρότερο ἀκόμα εἶνε, πῶς τὴ στιγμή ποῦ τ'ἀγκάλιασματά μας ἄρχισαν νὰ γίνονταν θερμότερα καὶ τὰ φιλιὰ μας πῶς πυκνά, νὰ σοῦ καὶ μπαίνει μέσα ἡ Ζωὴ. Μοῦ πέρασε ἡ ἰδέα πῶς ἦταν δασκαλεμένη ἀπὸ πρὶν καὶ πῶς ὑπάκουγε σὲ κάποιο σύνθημα...

Ἡ Ὑλγα τὴν ἀγκάλιασε καὶ μοῦ εἶπε μ' ἐνθουσιασμό:

— Εἶνε ἡ καλλίτερό μου ἀδελφή. Φίλησέ τη καὶ σύ!

Ἐτσι μὲ τὴ Ζωὴ ἀλλάξαμ' ἓνα φιλί ἀδελφικό, ὀλοπρόθυμο.

Δὲ μπορῶ νὰ πῶ πῶς μοῦ φάνηκε πῶς γλυκὸ ἀπὸ τὰ φιλιὰ τῆς Ὑλγας. Εἶδα ὅμως—καὶ χωρὶς νὰ θέλω, τὸ συλλογίσθηκα πολὺ κα-
τόπι,—πῶς τὰ μαγουλάκια τῆς μικρούλας ἦταν πολὺ πῶς δροσερά, πῶς φρέσκα ἀπὸ τὰ μάγουλα τῆς Ὑλγας.

Τὶ τὰ θέλετε! Ἡ πρώτη συνέντευξι μὲ τὴν Ὑλγα δὲν ἦταν ὅπως τὴν εἶχα ὄνειρευθῆ. Μπορῶ νὰ πῶ, πῶς ἡ πῶς μεγάλη, ἡ πραγματικὴ εὐτυχία ποῦ μοῦ ἔδωσε ἦταν τ' ὄνειροπόλημά της τὸ ἴδιο κ' ἡ ζωηρὴ χαρὰ ποῦ αἰσθάνθηκα ὅταν ἡ Ὑλγα δέχθηκε νὰ μὲ δεχθῆ κρυφά. Δὲν ἔφυγα πάλι κ' ὀλωσδιόλου ἀπογοητευμένος. Ὁ ἐνθουσια-
σμός μου ἐξακολουθοῦσε. Ἄρχισε ὅμως κάποιο ἀπογοήτευσι—αὐτὸ εἶνε βέβαιο,—καὶ μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἀγα-
ποῦσα τὴν Ὑλγα λιγώτερο.

Τὶ ἤθελε κ' αὐτὴ ἡ εὐλογημένη νὰ μὲ βάλῃ νὰ φιλήσω τὴ Ζωή!...

Ἐγὼ λοιπὸν τὴν ξαναφίλησα καὶ μονάχος μου καί, μιὰ ἡμέρα ποῦ χορεύαμε στὸ σπίτι, τὴν ἔσφιξα πολὺ δυνατὰ στὴν ἀγκυλιά μου κ' ἔτσι σ' ἀτάσεια, πάντα μὲ τὸ θάρρος τοῦ ἀδελφοῦ, — μήπως δὲν τὴν ἔλεγα κοινὰ οὐλά; — ἔβαλα τὸ χέρι μου στὸ στήθαί της. Κάποιος σαρκικὸς πόθος ἄρχισε νὰ μὲ τραβᾷ πρὸς τὴ μικρούλα, χωρὶς αἰσθημα βέβαια μ' αὐτὸ δὲν ἔδειχνε φανερὰ πὼς τὸ αἰσθημά μου γιὰ τὴν Ὀλγα, τὸ μεγάλο καὶ φοβερό, δὲν ἐγέμιζε πιά ὅλη μὸν τὴν ὑπαρξί;

Ἐ, δὲν ἔφταιγα καὶ πολὺ. Ἡλιος ποῦ τὸν ἔφταναν οἱ πέτρες μου δὲ μπορούσε πιά νὰ εἶνε ἥλιος... Τώρα ἔβλεπα καλλίτερα, πὼς ἡ Ὀλγα δὲν ἦταν τὸ τέλειο ποῦ εἶχε πλάση ἀπὸ τὸ πρῶτο ἀντίκρουσμα ἢ ἐφηβικὴ μου φαντασία. Ἡ Παρασκευὴ ἔξαφνα ἦταν πιδ ἔξυπνη, πιδ διανοητικὴ ἀπ' αὐτὴ, κ' ἡ μικρούλα Ζωὴ πιδ ἔμμορφη, πιδ δροσάτη. Ὁ Ἀλιβίζος ποῦ μοῦ τὸ εἶπε μιὰ φορὰ, δὲν εἶχε ἄδικο. Ἐπειτα στὰ γράμματά της κουτόφερνε καὶ ξέχωρα ποῦ ἔκανε κ' ἕνα σωρὸ χοντρές ἀνορθογραφίες. Πάντα γιὰ ἕνα φοιτητὴ τῆς φιλολογίας αὐτὸ εἶνε λιγάκι ἀπογοητευτικὸ. Ἐπειτα δὲ μ' ἐνθουσίαζε καθόλου ὁ τρόπος της. Μπορεῖ καὶ νὰ μάγαποῦσε ἀληθινά, μὰ δὲν ἤξερε νὰ μοῦ τὸ δείξη. Ἀπεναντίας μοῦ ἔδειχνε πὼς ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ἀγάπης της ἦταν ὁ γάμος. Μεγάλῃ φρονιμάδα ἐκ μέρους της καὶ μὲ τὴν ἴδια φρονιμάδα ἐκεῖ ἔτειναν ὅλοι. Γιατ' ἤμουν βέβαιος πὼς ὅλοι στὸ σπίτι της τὸ ἤξεραν. Ἡ δουλίτσα, οἱ δίδυμες, ἢ Παρασκευὴ, ἢ Μπενεσάνταινα. Μόνον ὁ φτωχὸς Ἀλιβίζος κ' ὁ γέρος ἔλεγα πὼς δὲ θάχαν μέρος στὴ συνωμοσία. Ὡς κ' αὐτὴ ἡ γεροντοκόρη, ἢ δεσποινὶς Καραντινᾶ, ἀπὸ μερικοὺς πούντους ποῦ ἔρριχνε, κατάλαβα πὼς ἦταν μέσα. Μπορεῖ νὰ τὰ εἶχε μυρισθῆ καὶ μονάχη της, μὰ τὸ σκυλάκι της δὲ μ' ἐγανύιζε πιά. Κ' οἱ γειτόνισσες, ὅταν ἐπῆγγαινα στὸ μπενεσταντέικο, μ' ἐκύτταζαν ἀπὸ τὰ παράθυρά τους μὲ τέτοια περιέργεια, ποῦ μ' ἔβαζε σὲ ὑποψία πὼς ἡ δουλίτσα τοῦλάχιστο θὰ φλυαροῦσε σ' τὴ γειτονιά. Μιὰ μέρα, ποῦ περνοῦσα κρατῶντας ἕνα ἄσπρο, σπάνιο τριαντάφυλλο, ἕνα κορίτσι ἔσκυψε τόσο πολὺ γιὰ νὰ ἰδῆ ἂν ἦταν καμέλια... γιὰ τὴ νύφη, ποῦ λίγο ἔλειψε νὰ πέση. Ἄ, δὲ μᾶρσαν καθόλου αὐτά. Καὶ τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα ἦταν ἡ κουβέντα ποῦ μοῦ ἔκαμε ἕνα ἀπόγευμα ἢ Παρασκευὴ.

Ἡ Παρασκευὴ ἦταν τώρα πολὺ ἀλλοιωτικὴ. Διατηροῦσε τὸ ὕφος ἐκεῖνο τῆς νικημένης, ποῦ τὸ εἶχα προτοῖδῃ, ἀνθυμᾶσθε, ἐκεῖνη τὴν εὐτυχισμένη βραδυά, ὅτε ἀπὸ τὴ φοικτὴ μου νύκτα... Φαίνεται πὼς τὸ εἶχε πάρη ἀπόφασι καί, ἀφοῦ δὲν εἶχε νὰ κερδίση τίποτα ἀπὸ τὴν κακία της, δὲν ἀρνιότανε σ' τὴν Ὀλγα τὴ συνδρομὴ της, σὰν καλὴ ἀδελφὴ. Ὅταν πῆγα, τὴν ἤδρα στὸ σπίτι μονάχη. Ὁ Ἀλιβίζος εἶχε βαρεθῆ νὰ μὲ περιμένῃ. Ἡ Μπενεσάνταινα, ἢ Ὀλγα κ' οἱ δίδυμες εἶχαν πάη βίζιτα στοῦ Καραντινᾶ. Θὰ πῆγγαινε, λέει, κ' ἡ Παρασκευὴ, μὰ τῆς πονοῦσε φοβερὰ τὸ κεφάλι. Ὁλ' αὐτὰ προσχεδιασμένα βέβαια γιὰ νὰ μπορέση νὰ μοῦ μιλήση. Κι' ἀφοῦ εἶπαμε τοῦτα καὶ κείνα, ἔξαφνα ἄρχισε:

— Τὸ ξέρεις, Πίπη, πὼς ἡ καϊμένη ἢ Ὀλγα σ' ἀγαπάει πολὺ... μὰ πάρα πολὺ;

— Αὐτὸ τὸ ξέρω, τῆς ἀποκρίθηκα μὲ θάρρος μὰ κείνο ποῦ δὲν ἤξερα, εἶνε πὼς τὸ ξέρεις καὶ σύ.

Ἡ Παρασκευὴ δὲν ἐταράχθηκε καθόλου.

— Μπᾶ, ἔκαμε, καὶ μπορούσε νὰ μὴ τὸ ξέρω; Πρῶτο γιατί ἢ ἀγάπη δὲν κρύβεται—τὸ ξέρεις καλλίτερά μου—κ' ἔπειτα γιατί ἢ Ὀλγα σὲ μένα λέει ὅλα της τὰ μυστικά. Ἐννοια σου καὶ τὰ ξέρω ὅλα. Ἀκόμα καὶ τὰ νούμερα στὴν Ἀνθολογία...

Ἐγέλασα.

— Τί νὰ γίνῃ τώρα! τῆς εἶπα ἀφοῦ τὰ ξέρεις ὅλα... χαλάλι σου! Εἶνε τοῦλάχιστο μὲ τὴν ἄδεια σου;

— Ἐ! μπορούμε νὰ φίσουμε μιὰ στιγμὴ τ' ἀστεία καὶ νὰ μιλήσουμε λιγάκι σοβαρά.

— Μὰ τί συμβαίνει;

— Τίποτα, μὴν ἀνησυχῆς... τὸ παραμιζρό. Μὰ δὲ μοῦ λές, σὲ παρακαλῶ, πὼς θὰ τελειώση αὐτὸ τὸ πράγμα;

— Πὼς θὰ τελειώση! Στάσου λοιπὸν! ἀκόμα δὲν ἄρχισε!

— Ἐτσι νομίζεις; Τότε λοιπὸν δὲν ἀγαπᾷς τὴν Ὀλγα ὅσο σ' ἀγαπάει αὐτὴ.

— Ἐχεις λάθος τὴν ἀγαπῶ τὸ ἴδιο καὶ περισσότερο.

— Ἐστῶ. Τὴν ἀγαπᾷς, σ' ἀγαπάει. Ἐπειτα; «Ἀγάπα με νὰ σ' ἀγαπῶ γιὰ νὰ περνοῦμε τὸν καιρὸ;» Δὲ βγαίνει τίποτα. Τὸ ζήτημα εἶνε, μπορεῖ νὰ τελεσφορήση αὐτὸ τὸ αἰσθημα; εἶνε δυνατό νὰ γίνῃ μιὰ ἡμέρα ἢ Ὀλγα δική σου;

— Γιατί δὲν εἶνε; Ἄν ὡς τότε τὴν ἀγαπῶ καὶ μάγαπᾷ;...

— Ἄ, βλέπεις; «Ἄν ὡς τότε»... Μὰ ἕνα κορίτσι σὰν τὴν Ὀλγα δὲν μπορεῖ νὰ περιμένῃ ἔτσι δεμένο καὶ χωρὶς νὰ ξέρῃ τίποτα θετικό. Μπορεῖ νὰ χάση μιὰ τύχη, καί, καθὼς ξέρεις,—νὰ τὰ λέμε καθαρά,—ἐμεῖς δὲν ἔχουμε προΐκες... Κι' ἂν ὁ πατέρας σου δὲ θελήσῃ;... ἂν ἢ Τζούλια;...

— Ἄ! ὅσο γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει φόβος. Ἡ Τζούλια τὸ θέλει. Ὁ πατέρας μου πάλι δὲν ἔχει ἄλλον ἀπὸ μένα, μάγαπάει πολὺ καὶ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ μᾶρίση νὰ πάρω ὅποιαν θέλω.

— Μὰ σοῦ τῶπε; τὸν ἐρώτησες; Γιὰ ρώτησέ τον πρῶτα!

— Μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν καταλαβαίνω τί θέλεις νὰ πῆς. Ἐπρεπε νὰ γυρέψω τὴν ἄδεια τοῦ πατέρα μου γιὰ νὰ γαπήσω τὴν Ὀλγα; Ὠραία ἰδέα!

— Ὁχι. Ἐπρεπε ὅμως νὰ τοῦ γυρέψῃς τὴν ἄδεια, γιὰ νὰ τὸ πῆς τῆς Ὀλγας. Ἄ, φίλε μου! σοῦ τὰ λέω παστρικά, γιατί ἀγαπῶ καὶ σένα καὶ τὴν ἀδελφὴ μου καὶ γιατί θέλω ἴσα—ἴσα νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ πράγμα. Λέει ποτὲ κανεὶς σὲ μιὰ κόρη «σ' ἀγαπῶ» ἂν δὲν εἶνε βέβαιος πὼς θὰ μπορέση νὰ τὴν πάρη;

Ἄρχισε νὰ μὴν ξέρω τί ἔπρεπε νὰ παντῶ. Ἡ Παρασκευὴ ἔξακολουθοῦσε:

— Ἀλλάξατε γράμματα... ἀλλάξατε λουλούδια καὶ φιλιά... Εἶνε δυὸ μῆνες τώρα ποῦ βλέπεσθε σχεδὸν καθεμέρα,—ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀνθολογίας,—καὶ διαφορετικὰ παρὰ ὅπως βλεπόσατε πρὶν. Ψέμματα;... Ἐ, ὡς ποῦ θὰ πάη αὐτό;... Ἀδύνατο!... Δὲν ἔννοῶ ἢ νὰ γίνῃ ἐπίσημος ἀρραβῶνας ἢ νὰ κόψουμε τίς σχέσεις.

Ἐννοῶ ὅμως—ἔτσι εἶνε τὸ σωστό,—νὰ πάρης ἀπόξω-ἀπόξω τὴ γνώμη τοῦ πατέρα σου, ἢ, ἂν εἶσαι τρώντις ἀποφασισμένος νὰ κάμης σὰν ἄντρας ὅ,τι σὰρέθη, νὰ ὑποσχεθῆς στὴν Ὀλγα κάτι πὺ θετικό. Νὰ τὸ πῆς ἔξαφρα νὰ πατέρα μας... τοῦ Ἀλιβίζου τοῦλάχιστο... Δηλαδή—μὴν τρομάξης!—ἂν τὸ βροίσης καὶ σὺ σωστό. Δὲν ἐπιμένω. Σκέψου το ὅμως καὶ μόνος σου... καὶ πάλι τὰ ξαναλέμε.

Καὶ τίποτ' ἄλλο νὰ μὴν ἦταν, ἔφθανε μιὰ τέτοια κουβέντα γιὰ νὰ μὲ καταιβάσῃ ἀπὸ τὰ σύννεφα. Ὅσο λίγη πείρα τοῦ κόσμου κι' ἂν εἶχα, κατάλαβα τὴν παγίδα ποῦ μούχαν στημένη κ' ἐπειδὴ δὲ μποροῦσα νὰ προσφυλαχθῶ μ' ἄλλον τρόπο,—ἢ λογικὴ τῆς Παρασκευῆς ἦταν ἀμείλικτη—ἢ τὴν ἀγαπᾶς, σοῦ ἔλεγε, ἢ δὲν τὴν ἀγαπᾶς,—ἔπροπε νὰ καταφύγω στὴν πονηριά.

— Προτιμῶ νὰ τὸ πῶ τοῦ πατέρα μου, ἀποκρίθηκα στὴν Παρασκευή. Ἔτσι εἶνε τὸ πῶ σωστό... Κι' ἂν μοῦ ἀρνηθῆ, τότε μάλιστα, θὰ κάμω τοῦ κεφαλιοῦ μου καὶ θὰ τὸ πῶ τοῦ Ἀλιβίζου. Ἄλλὰ μὴ βιάζεστε τόσο... Σταθῆτε, ἔχουμε καιρό... Πρέπει νὰ παρουσιασθῆ εὐκαιρία γιὰ νὰ μιλήσω τοῦ πατέρα μου... Δὲ μπορῶ σὰ καλὰ-καθούμενα νὰ τοῦ τὸ πῶ... θὰ κυτᾶξω νὰ τὰ φέρω μὲ τρόπο...

— Ὅσον αὐτὸ ἔχεις δίχρη, εὐδόκησε νὰ συμφωνήσῃ ἢ Παρασκευή. Μὰ δὲ βιάζομαστε πάλι καὶ τόσο πολὺ... Πρὸς τὸ παρὸν ἔμένα μοῦ φθάνει ποῦ ἀναγνωρίζεις, πῶς ἢ παρατήρησί μου εἶνε σωστή, λογική...

— Ἄ, ὅσο γι' αὐτό!...

— Καὶ θὰ τὰ ξαναποῦμε.

Προτίτερα ὅμως τὰ εἶπαμε μὲ τὴν Ὀλγα. Τὴν πρώτη φορὰ ποῦ μπορέσαμε νὰ βρεθοῦμε οἱ δύο μας, τῆς παραπονέθηκα δυνατά.

— Δὲν τῶξερα, τῆς εἶπα, πῶς οἱ ἀδελφές σου σ' ἔχουν ὑπὸ κηδεμονία, ἐνῶ σὺ εἶσαι ἢ μεγάλητερη. Ἄν ἤθελες νὰ μοῦ πῆς τίποτα, ἦταν ἀνάγκη νὰ βάλῃς τὴν Παρασκευή, τὴν κακὴ, ποῦ μὰς ἔκανε τόσα καὶ θὰ μὰς κάμῃ χειρότερα;... Γιατὶ ἐγώ, στὸ λέω, δυσαρεστήθηκα πολὺ. Δὲν ἤθελα νὰ ξέρῃ τὴν ἀγάπη μας ὅλος ὁ κόσμος, κι' ἂν τὸ φανταζόμουν αὐτό, θὰ προτιμοῦσα νὰ μὴ σοῦ πῶ ποτὲ λέξι. Ἐπειτα ἐνόμιζα πῶς ἐσὺ κυβερνᾶς τὸν ἑαυτό σου, χωρὶς νὰ ἔχῃς ἀνάγκη κανένα.

Ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ μοῦ ἀραδιάζῃ κουταμάρες καὶ ψεμματάκια. Πῶς μάγαποῦσε, πῶς θάπεφτε στὴ θάλασσα καὶ στὴ φωτιά ἂν τῆς τὸ γύρευα, πῶς ἐπειδὴ μάγαποῦσε, γι' αὐτὸ ἤθελε νὰ μὲ πάρη,—γιατὶ ἄλλο;—πῶς ἢ Παρασκευὴ δὲν ἤξερε τί ἔλεγε, πῶς καμμιὰ «ἐξουσία» δὲν τῆς εἶχε δώση νὰ μοῦ μιλήσῃ ἔτσι, πῶς ἢ μητέρα τῆς δὲν ἔμαθε τὸ παραμικρό... Ἐκλαίγε κ' ἔλεγε. Ἐλεγε κ' ἔκλαίγε... Τόσο ποῦ τὴ λυτήθηκα μὲ τὴν καρδιά μου καὶ προσπάθησα νὰ τὴν ἡσυχάσω καὶ νὰ τὴν μερώσω,—μὲ ὄρκους πάλι καὶ μὲ φιλιὰ. Ἡ συντριβὴ τῆς Ὀλγας ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἦταν τόση, ποῦ δὲν ἐδίστασε καθόλου νὰ καθήσῃ κοντά μου στὸν καναπέ. Γιὰ νὰ μὴν δεῖξῃ πόσο μάγαποῦσε, ἔκανε κι' αὐτὴ τὴ μεγάλη θυσία... Ἦταν νὰ μὴ τὴν λυτηθῶ στὴ διανοητικὴ κατάστασι ποῦ βρισκόταν; Τί ἔφταιγε τὸ κάτω-κάτω γι' αὐτό; Καὶ τί ἔφταιγε ἀκόμα ἂν ἐγώ

εὔρισκα τὸ φιλι τῆς Ζωῆς πὺ γλυκό,—τὸ φιλι ποῦ σὲ μιὰ γενναία ὁρμὴ μ' εἶχε βάλῃ αὐτὴ νὰ δοκιμάσω; Καίμηνι Ὀλγα!... Ὅσο ἔβλεπα τὰ μάτια τῆς κοκκινισμένα κι' ἀσχημισμέν' ἀπὸ τὰ κλάματα, μιὰ τύφι καὶ μιὰ λύπησι γι' αὐτὴ μοῦ βάραιναν τὴν καρδιά. Ἀγάπη ὅμως ποῦ ἀρχίζει νὰνακατεύεται μὲ οἶκτο, δὲν εἶνε πια ἀγάπη ἀληθινή. Ἔτσι τώρα καὶ ἡ δική μου. Εἶχε φθάσῃ τὸ κατακόρυφὸ τῆς ἐκείνη τὴ νύκτα τῆς ἀγωνίας μου. Βάσταξ' ἔτσι λίγες ἡμέρες ἀκόμη, ὡς τὴ στιγμή ποῦ ἔδωσα τὸ πρῶτο φιλι. Ἐπειτα, διαμιάς, ἄρχισε νὰ πέφτῃ, νὰ ξεθυμαίνῃ, νὰ σβύνεται.

Μ' ὄλ' αὐτά, δὲ μπορῶ νὰ πῶ πῶς δὲν ἤμουν ἀρκετὰ εὐτυχημένος καὶ τώρα. Πάντα ἢ ἀγάπη τῆς Ὀλγας μ' ἐκολάκευε, κ' ἢ σπουδὴ ἀκόμη ποῦ ἔδειχναν οἱ δικοί τῆς νὰ μὲ καταρώσων, μ' ἔκανε νὰ φαντάζωμαι πῶς ἤμουν κάτι τί. Στὸς φίλους μου δὲν ἐφανέρωνα τὴν εὐτυχία μου, τοὺς ἄφαινα ὅμως μ' εὐχαρίστησι νὰ τὴ μαντεύουν. Μόνον τὸν παιδικό μου φίλο, στὸ σημερινὸ συνάδελφο τῶν Μαθηματικῶν, εἶχα ἐκμυστηρευθῆ. Τότε ἦταν ποῦ τοῦ εἶπα στὸν παραθαλάσσιο περίπατο τοῦ Ἀργασιοῦ—καθὼς μοῦ τὸ θύμισε τὸ πρῶτ' ὁ ἴδιος—πῶς ἂν δὲν ἐπαιρνα τὴν Ὀλγα θάυτοκτονοῦσα, (μπᾶ! ἔτσι τοῦ τῶπα, γιὰ νὰ τὸν ἐκπλήξω τότε ποῦ μποροῦσα νὰ τὸ σκεφθῶ ἀληθινὰ, δὲν ἔλεγα λέξι σὲ κανένα...) καὶ ποῦ ἔγραφα μὲ τὸ μπιστοῦνί μου στὴν ἀμμονδιὰ τὸνομά τῆς, γιὰ νᾶρχεται τὸ κῆμα νὰ τὸ σβύνῃ. Μ' ἐπρόδωσε τότε σὲ κανένα ὁ φίλος μου; τὸ μυστικὸ βγῆκε ἀπὸ τὴ σουσουρίστρα γειτονιά τοῦ Μπενεστάντε; Τὸ βέβαιο εἶνε πῶς ὁ κόσμος τὸ ψιθύριζε. Ὅπου πήγαινα, μούρειχαν πούντους. Μιὰ μέρα, θυμᾶμαι, τὶς Ἀποκριές, ἕνας γιατρός, λίγο γνωστός μου, μ' ἐρώτησε γιατί τἀπογεύματα δὲν ἐπῆγαινα στὴ Λέσχη νὰ χορεύω. Καὶ πρὶν τοῦ ἀπαντήσω, μὲ χαμόγελο ἐπρόσθεσε.

— Ἀγχαλά μου, καὶ τί ἀνάγκη ἔχεις τώρα ἐσὺ;... Ξέρω, ξέρω ποῦ βροίσκεσαι κλεισμένους κάθε ἀπόγευμα!...

Καὶ μὰν ἄλλῃ ἡμέρα,—στοὺς μικροὺς τόπους δὲν ἀπολείπων ποτὲ τέτοιον καλοθελητᾶδες,—μ' ἐπλησίασε στὸ δρόμο ἕνας κύριος, ἀκόμη πὺ λίγο γνωστός μου, κι' ἄρχισε νὰ μοῦ λέῃ πῶς εἶνε φίλος τοῦ πατέρα μου, πῶς ἀγαπᾶ καὶ σέβεται τὸ σπίτι μας, πῶς ἂν καὶ δὲν μὲ ξέρει, ἀπὸ κοντά, μὲ παρακολουθεῖ μ' ὄλη του τὴ συμπάθεια καὶ μὲ καμαρώνει σὰν παιδί του, καὶ τέτοια ἕνα σωρὸ «γιὰ τὰ ὅποια», λέει, ἔπαιρνε τὸ θάρρος νὰ μ' ἐρωτήσῃ ἂν ἦταν ἀλήθεια πῶς θάκανα γάμο μὲ τὴν Ὀλγα τὴ Μπενεσταντοπούλα... τοῦ σιῶρ Καρέλη, καλέ, τοῦ σπετσέρη, καὶ νὰ μὴν τοῦ κάνω τώρα τὸν ἀνήξερο...

— Καθόλου, τοῦ ἀποκρίθηκα κάπως ἀπότομα γνωρίζω πολὺ καλὰ ποιά μοῦ λές, γιατί ἔχουμε φιλιὰ οἰκογενειακή... Ἄλλὰ τίποτα περισσότερό, κι' ἀπορῶ πολὺ...

— Νὰ μὴν ἀπορῆς καθόλου, μ' ἐπρόλαβε, γιατί ἐγώ, παιδί μου, θέλω τὸ καλὸ σου. Μὴν κάμῃς τίποτα, ἂν δὲν καλορωτήσῃς... Γιατὶ ἔφτονη ἢ κόπέλλα, μάτια μου, ἦταν μιὰ βολὰ ἀρραβωνισμένη μὲ τὸν ὑγιὸ τοῦ Μπραχάλη τοῦ γιατροῦ, τὸν Ἀντζολο, ἂν τονε ξέρῃς, καὶ μάλιστα ἔμπαινε καὶ στὸ σπίτι. Τώρα, γιατί ἐχάλασε ὁ ἀρραβῶνας, δὲν εἰξέρω. Τοῦ λόγου σου ποῦ ἐνδιαφέρεσαι, ρώτησε καὶ μάλιστα!

— Δὲν ἔχω καμμιά ἀνάγκη νὰ μάθω τίποτα, γιατί δὲν ἐνδιαφέρουμαι γιὰ κανένα! ἀποκρίθηκα στὸν καλοθελητὴ μὲ θυμὸ καὶ τὸν ἄφρισα χωρὶς νὰκούσω ἄλλη λέξι.

Ἡ ζήλεια ὅμως ποῦ, γιὰ πρώτη φορὰ, ξύπνισε ἴσθιν ψυχὴ μου αὐτὴ ἢ ἀπροσδόκητη πληροφορία, ἔκαμε τὴ μισοσβυσμένη μου ἀγάπη νὰναδώσῃ. Ὁ Ἄντζολος ὁ Μπραχάλης ἦταν πραγματικῶς ἕνας πολὺ εὐμορφος νέος κ' ἡ ἰδέα πῶς ἢ Ὑλγα μποροῦσε νὰ τὰ εἶχε μαζί του μιὰ φορὰ, μ' ἔλποῦσε. Ψεύτρα, ἔλεγα, ποῦ μ' ὠρκίσθηκε πῶς ἢ πρώτη ἀγάπη της ἦμουν ἐγώ!... Ὅταν πήγαμε νὰ περάσουμε τὴ βραδνὰ ἰστὸ μπενεσταντέικο, — πάλι μὲ συγκίνησι, ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ, — τῆς ἔκαμα μοῦτρα. Κι' ὅταν παιζαμε τὰ «χαρτάκια», στὴν ἐρώτησι «ποῖὸ ὄνομα σὰς ἀρέσει καλλίτερα;» ἐγὼ ἔγραψα: «Ἄντζολος!» Χλώμιασε ἢ Ὑλγα ἅμα τὸ εἶδε καὶ μ' ἐκύταξε μὲ ἀπορία. Ἐγὼ τίποτα. Λέξι δὲν τῆς εἶπα ἐκεῖνο τὸ βράδν. Καὶ μόνον τὸ ἄλλο ἀπόγευμα, ποῦ φρόντισε πάλι νὰ μείνῃ στὸ σπίτι μόνη, γιὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐξήγησί μου, τῆς ἔκαμα ὀλόκληρη σκηνή.

Ἡ Ὑλγα ἄρχισε πάλι τὰ κλάμματα καὶ τοὺς ὄρκους. Ψέμματα! ποτέ της αὐτὴ δὲν ἀγάπησε κανένα, ποτέ της δὲν ἀρραβωνιάσθηκε μὲ κανένα. Ναί, ὁ Ἄντζολος ὁ Μπραχάλης πήγαινε ἕναν καιρὸ στὸ σπίτι τους κ' ἦταν φίλος καλὸς κ' εὐγενικός. Μὰ ἐπειδὴ ὁ κόσμος ἔβγαλε πῶς ἀγαποῦσε τὴν Παρασκευή, — τὴν Παρασκευή, ὅχι τὴν Ὑλγα, αὐτὸ κανένας δὲν τὸ εἶπε, — ὁ νέος ἀποτραβήχθηκε. Τελωσπάντων, ὑπερασπίσθηκε τὸν ἑαυτὸ της τόσο καλά, ποῦ μ' ἔπεισε στὴν ἐντέλεια. Πίστεψα πάλι πῶς ἐγὼ ἦμουν ὁ πρῶτός της κ' ὁ μόνος, σίχασα, κοιμήθηκε στὴν ψυχὴ μου ἢ ζήλεια — καὶ φυσικὰ ξανακοιμήθηκε κ' ἢ ἀγάπη μου. Ἐτσι, οὔτε αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο δὲν ἔκαμε τίποτα. Ἄν, ἔλεγα, ἢ ἀγάπη μου ἦταν εὐτυχία της, ἢ Ὑλγα πολεμοῦσε ἀνόητα νὰ τὴν καταστρέφῃ μὲ τὰ χέρια της. Γιατί νὰ μὴ μ' ἀφίση μὲ τὴν ὑποψία πῶς μποροῦσε νὰγάπησε μιὰ φορὰ τὸν ὠραῖον Ἄντζολο καὶ ἴσως... νὰ τὸν ξαναγαπήσῃ; ἴσως αὐτὸ ἢ ἀγάπη μου θὰ βαστοῦσε. Τώρα ὅμως ὁ οἶκτός μου γι' αὐτὴ, ὁ οἶκος ποῦ ἔτρωγε μέσα μου τὴν ἀγάπη, — καίμηνι μου Ὑλγα! — μεγάλωσε περισσότερο...

Η'.

Ἐτσι, σιγά-σιγά, ὁ κόμπος ἔφθασε στὸ κτένι. Κ' ἔφθασε σχεδὸν μονάχος του, χωρὶς ἐγὼ νὰ κάμω τὸ παραμικρό. Γιατί πραγματικῶς δὲν ἔκανα ἄλλο ἐγὼ, παρὰ νὰφίνω τὸν καιρὸ νὰ περνᾷ μὲ τὰ συνειθισμένα. Ἡ Παρασκευὴ ὅμως, ποῦ ἀντιπροσώπευε ὅλη τὴν οἰκογένεια, — γελασμένη πῶς ἔξακολουθοῦσα νὰ εἶμαι τρελλὸς γιὰ τὴν Ὑλγα, — ἔξερουμε καλὰ πῶς δὲν ἐχώνευε οὔτε τὸ «ἀγάπα με νὰ σ' ἀγαπῶ», οὔτε τὸν ποιητὴ ποῦ εἶπε πῶς θέλει «νὰ εἶνε πάντα ἐραστῆς καὶ οὐδέποτε νυμφίος...» Εἶχε ἄλλες ἰδέες τὸ κορίτσι. Κ' ἐπειδὴ κάθε φορὰ ποῦ μὲ ρωτοῦσε ἂν τῶπα τοῦ πατέρα

μου, ἔπαιρνε στερεότυπη τὴν ἀπάντησι πῶς δὲ βρήκα τὴν εὐκαιρία, σκέφθηκε σοβαρὰ πῶς ἦταν καιρὸς νὰ τὴ βρῶ. Δὲν ξέρω τί συμβούλια ἔγειναν στὸ σπίτι καὶ ποιοὶ ἀκριβῶς ἔλαβαν μέρος ἰσ αὐτά. Ξέρω μόνον πῶς μιὰ μέρα, ἐκεῖποῦ κάθε ἄλλο περίμενα, ὀλωσδιόλου ξαφνικά, μοῦ ἦλθε «ὁ κεραυνὸς εἰς φάκελλον εὐώδη κεκλεισμένος». Ἦταν ἕνα γραμματάκι, γραμμένο σίγουρ' ἀπὸ τὴν Παρασκευὴ καὶ ὑπογραμμένο ἀπὸ τὴ γορὰ, — τὴν Εὐγενία-Μαρία Παλλαδινὸυ Καρέλη-Μπενεστάντε, — (ἢ Ζακυνθινὴ αὐτὴ περροῦκα ξεπεροῦσε καὶ τὶς ἰσπανικὲς στὴν πολυωνυμία) ποῦ μοῦ ἔλεγε ὅτι: ἐπειδὴ ὁ κακὸς κόσμος ἄρχισε νὰ ψιψυρίζῃ πολλὰ γιὰ τὶς σχέσεις μας, μὲ παρακαλοῦσε νὰ τῆς κάμω τὴ μεγάλη χάρι νὰραιώσω τὶς βίζιτές μου στὸ σπίτι της. — Δὲν ἔλειπε, βλέπετε, παρὰ στὸ τέλος ἕνα: χμ!

Ἐσοκασα στὰ γέλια ὅταν τὸ διάβασα. Τ' ὠραῖο αὐτὸ διώξιμο ὅχι μόνον δὲ μ' ἐπειράξε καθόλου ἰστὸ φιλότιμο, — ἦμουν δίκαιος καὶ συλλογιστόμων πῶς μᾶξιζε νὰ διαχθῶ ἀπὸ ἕνα σπίτι, ποῦ ἐνῶ πουλοῦσα αἰσθηήματα στὴ μεγάλη κόρη, μᾶρες περισσότερο τὸ φίλι τῆς μικρῆς, — ἄλλ' ἀπεναντίας μοῦ φάνηκε σὰν τὴ καλλίτερη λύσι. Δὲ θὰ ξαναπατοῦσα καὶ θὰ τελείωναν ὅλα. Κανένα παράπονο δὲ θᾶχε τὸ δικαίωμα νὰ μοῦ κάμῃ ἢ Ὑλγα: Κυρά μου, τί σοῦ φταίω ἐγώ; ἢ μητέρα σου μ' ἔδιωξε...

Ἐννοεῖται, πῶς οἱ συνωμότες κάθε ἄλλο περίμεναν ἀπὸ τέτοιο ἀποτελέσμα. Αὐτοὶ φαντάζονταν πῶς ἐγὼ, τρελλὸς γιὰ τὴν Ὑλγα, δὲν θὰ μποροῦσα νὰ κάμω μακρὰ της οὔτε στιγμὴ. Κι' ἀφοῦ δὲν εἶχα πιά τὴν ἄδεια νὰ μπαίνω στὸ σπίτι της σὰν «ἐραστής», θὰ φρόντιζα ἀμέσως νὰ μῶ σὰ «νυμφίος». Τώρα, θέλοντας καὶ μὴ, θὰ τῶλεγα τοῦ πατέρα μου. (Ἄμ δέ;...) Κ' ἢ θὰ κάναμε τᾶρραβωνιάσματα μὲ τὴν εὐχή του, ἢ θὰ ἐπαναστατοῦσα, θὰ τὰ χαλοῦσα μὲ τὸ σπίτι μου, θᾶπαιρνα τὸ μερτικό μου ἀπὸ τὴν προῖκα τῆς μητέρας μου καί, ἀνεξάρτητος πιά, θὰ πήγαινα νὰ δώσω τὸ λόγο μου στὸ γέρο-Μπενεστάντε. (Μὲ τὸ νοῦ σας πάντα!...) ἴσως μάλιστα, κ' αὐτὸ θᾶταν τὸ πιθανώτερο, θᾶκανα σκηνὲς φοβερὲς τοῦ πατέρα μου, θὰ τὸν φοβέριζα πῶς θαῦτοκτονήσω, θὰ τὸν ἀνάγκασα νὰ μοῦ δώσῃ τὴ συγκατάθεσί του καὶ τὰ πράγματα θὰ τελείωναν κατὰ πῶς θέλει ὁ Θεός. (Μάλιστα!) Γι' αὐτὸ, ἔλεγα, καὶ τὸ γράμμα μοῦ τῶστειλαν μὲ τὴ δουλίτσα στὸ σπίτι. Σύμπτωσις νὰ εἶμαι ἐκεῖ καὶ νὰ τὸ πάρω ἀμέσως ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Ἀγγελίκας ποῦ ἀνοῖξα τὴν πόρτα. Μ' ἂν ἔλειπα; Ἄν τῶπαιρνε καὶ τὸ διάβαζε ἢ Τζούλια ἢ ὁ πατέρας μου; Δὲ θὰ μ' ἐρωτοῦσαν καὶ δὲ θὰ εὐκολονόμων νὰ τοὺς μιλήσω εὐθύς...

Ἐν τοσοῦτω τὸ γράμμα τῆς τῶδειξα μόνος μου τῆς Τζούλιας. Δὲν μποροῦσα νὰ κάμω κ' ἄλλοιῶς. Ἐπρεπε νὰ τὰ ξέρῃ ὅλα γιὰ νὰ κανονίσῃ κ' αὐτὴ τὶς σχέσεις της μὲ τὸ μπενεσταντέικο. Ἐγεινεν ἔξω φρενῶν:

— Οὔτε καλημέρα δὲ θὰ τοὺς ξαναπῶ ποτέ μου! Ἄκοῦς ἐκεῖ νὰ σὲ διώξουν ἔτσι, σὰ νὰ τοὺς ἔκαμες τὸ μεγάλο κακό!... Πῶς ἐψιθύριζε ὁ κόσμος, καὶ τί μὲ τοῦτο; Τί ἀνάγκη ἔχουμε τὸν κόσμο; Δυὸ — τρία χρόνια ἀκόμη, θὰ τελείωνες τὶς σπουδές σου, θὰ παντρευόμουνα ἐγὼ, θᾶπαιρνες τὴν Ὑλγα, καὶ νά!

— Μπα! εἶπα στὴ Τζούλια μὲ ἀφέλεια: ἐγὼ δὲν τὴ θέλω.

— Καὶ μὲ τὸ δίκιο σου, φώναξε ἡ Τζούλια ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν προστυχιά...
 — Μπᾶ, ξαναεἶπα ἐγώ κ' ἀπὸ προτιήτερα... δὲν τὴν ἀγαποῦσα.

Ἡ Τζούλια μ' ἐκύτταξε κατάπληκτη. Ἐγὼ τῆς τὸ ἐπιβεβαίωσα.
 — Μά... ἔκαμ' ἐκείνη' μοῦ φαίνεται πῶς ὡς προχθὲς τῆς ἔγραφε καὶ σοῦ ἔγραφε...
 — ὦ, αὐτὸ δὲ σημαίνει.
 — Πῶς δὲ σημαίνει;
 — Νά, ἤμουν μερδεμένος... τὴ λυπούμουν... μὰ δὲν τὴν ἀγαποῦσα πιά.

Ἡ Τζούλια θύμωσε, ἡ χρηστὴ καρδιά της ἐξεγέρθηκε.
 — Δηλαδή τὴν κοροϊδεύεις; μοῦ φώναξε· ἔ, τότε καλὰ σοῦ ἔκαμαν! Μὲ τὸ δίκιο τους οἱ ἀνθρώποι! Ἐγὼ τοῦλάχιστο στὸ δρόμο θὰ τοὺς χαιρετῶ!

Ἀγωνίσθηκα νὰ πείσω τὴ Τζούλια πῶς εἶχα δίκιο, πῶς δὲν ἔφταιγ' ἂν μοῦσβυσε ἄξαφνα ἡ ἀγάπη μου γιὰ τὴν Ὀλγα—τὸ ἤθελα;—καὶ πῶς δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ τῆς τὸ πῶ καθαρά. Τοῦ κάκου! δὲν κατάφερα τίποτα.

— Ἄς τα, μοῦ φώναξε, ἄς τα! Τέτοιος εἶσαι πάντα σου ἐσύ! Ἐτσι γεννήθηκες κ' ἔτσι θὰ πεθάνης. Ἄστατος, ἀφίκορος καὶ... ψεύτης! Καλὰ σ' ἔλεγε ἡ μακαρίτισσα ἡ νόνα μας βολούπιλο!*

— Ἐτσι πλάσθηκα, τῆς ἀποκρίθηκα· μὰ κ' ἡ Ὀλγα πλάσθηκ' ἔτσι.

Μέσα σ' ὅλ' αὐτὰ, ποῦ περισσότερο μὲ ἠσυχάζαν παρὰ μ' ἀνησυχούσαν, ἤμουν περίεργος κ' ἀνυπόμονος νὰ συναντήσω τὸν ἀγαπητό μου Ἀλιβίζο καὶ νὰ ἰδῶ ἂν ἤξερε τίποτα. Μ' ἐπερίμενε, ὅπως πάντα,—ὅταν δὲν περνοῦσα νὰ τὸν πάρω,—στὸ ζαχαροπλαστεῖο τοῦ Παρασκευᾶ καὶ μὲ ὑποδέχθηκε, ὅπως πάντα, μὲ τὸ γλυκανάλατο γέλιο του. Κάναμε τὸν περίπατό μας μὲ τὴ συνειδημένη τάξι,—λίγο Ψήλωμα, λίγη Στράτα-Μαρίνα κ' ἔπειτα Πλατεῖα,—μοῦμαθε μὲ τὴ συνειδημένη του προθυμία κάμποσους ἀκόμα Ζακυνθινούς ποῦ δὲν τοὺς ἤξερα, κατὰτροωσεν ἓνα σχέδιο ἐκδρομῆς στὸ Κρονόρι μὲ τὴ βάρκα,—μὲ φίλους ὅμως, ὄχι μὲ τὶς γυναῖκες μας,—καὶ τελωσπάντων μοῦ φέρθηκε σὰ νὰ μὴ συνέβαινε τὸ παραμικρό. Ἀλήθεια λοιπὸν δὲν τοῦ εἶχαν πῆ τίποτ' αὐτουνοῦ, οὔτε γιὰ τὰ «ψιψυρισματα» τοῦ κόσμου, οὔτε γιὰ τὸ γράμμα ποῦ ἔλαβα τὸ μεσημέρι; Ἡ τᾶξερε ὅλα καὶ μοῦικανε τὸν ἀνῆξερο; Θᾶσκαζα ἂν δὲν τὸ μάθαινα τὴν ἴδια μέρα. Κ' ἐπίτηδες, τὴν ὥρα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ χωρισθοῦμε, τὸν ἐρώησα τί θὰ κάναμε αὐριό βράδυ, ποῦ ἦταν Κυριακή.

— Πᾶμε ὅτι Λέσχη; μοῦ πρότεινε.

— Βαριέμαι.

— Πᾶμαι στὸ θέατρο; θᾶχουνε Τραβιάτα.

— Κυριακή; ποτέ.

— Πᾶμε στοῦ Ἀντρέολα ποῦ θᾶλθη κ' ὁ Μίμης νὰ γελάσουμε;

(*) Ἴταλ. volubile.

— Δὲν τοὺς κάνω γοῦστο.
 — Ἄ, μὰ σήμερον εἶσαι παράξενος! φώναξε ὁ Ἀλιβίζος. Τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ; δὲν ξέρω νὰ εἶνε τίποτ' ἄλλο!

— Καλὰ, δὲν πειράζει αὐριό τὰ ξαναλέμε.

Τὸν ἔπιασα! Ἄλλη φορὰ, σὲ τέτοια περίστασι, τὸ πρῶτο ποῦ θὰ μοῦ πρότεινε ὁ φίλος μου ὁ Ἀλιβίζος ἦταν νὰ πάω στὸ σπίτι τους μὲ τὴ Τζούλια ἢ νὰ ἔλθῃ στὸ δικό μας μὲ τὶς «κοπέλλες». Πῶς λοιπὸν τώρα «δὲν ἤξερε νὰ εἶνε τίποτ' ἄλλο» ἀπὸ τὴ Λέσχη κ' ἀπὸ τὸ θέατρο; Ἄρα συνωμότης κ' ὁ Ἀλιβίζος...

Ὅσο γιὰ τὸ γέρο-Μπενεστάντε, δὲ μπορῶ νὰ πάρω ὄγκο. Πολὺ σπάνια τὸν ἔβλεπα στὸ δρόμο καὶ μιὰ μέρα—δὺ ἐβδομάδες ὕστερ' ἀπὸ τὸ γράμμα,—ποῦ τὸν ἀπάντησα στὴν Πλατεῖα Ρούγα, μ' ἐχαιρέτησε πολὺ φιλικὰ καὶ γελῶντας ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του μιὰ ἐφημερίδα Ζακυνθινή.

— Διάβασε, μοῦ εἶπε, νὰ γελᾷσης. Εἶνε ἡ πρώτη φορὰ ποῦ βλέπω κ' ἐγὼ τὸνομά μου τυπωμένο. Νά, ἐδῶ.

Ἐδιάβασα ἐκεῖ ποῦ μοῦ ἔδειξε: «Κατὰ διαταγὴν τοῦ κ. Ἀστυνόμου ἀπαγορεύεται τοῦ λοιποῦ εἰς τοὺς χωρικοὺς νὰ δένουν τὰ γαῖδουριά των εἰς τὸ πλάτωμα, ἀπέξω ἀπὸ τὸ φαρμακεῖον τοῦ κυρίου Ἰγνατίου Καρελῆ-Μπενεστάντε. Ἐπικροτοῦμεν.»

— Χά, χά! ἔκαμε ὁ πατέρας τῆς Ὀλγας.

— Χά, χά, ἔκαμα κ' ἐγώ.

Καὶ γελῶντας, χωριστήκαμε. Ἀπὸ τότε δὲν ξαναἰδωθήκαμε ἀπὸ κοντὰ καὶ δὲ μιλήσαμε ποτέ.

Σὲ λίγον καιρὸ, διαλύσαμε καὶ τὴν παρέα μὲ τὸν Ἀλιβίζο. Μιὰ-δὺο φορὲς τὸν ἀπόφυγα ἐγώ, μιὰ-δὺο φορὲς μ' ἀπόφυγ' ἐκεῖνος καί... ἔσυνειδηστήκαμε μιὰ χαρά. Ἐτσι, φαίνεται, θὰ τὸν ὀρμήνηψαν ἀπὸ τὸ σπίτι. Μιὰ καὶ τ' ὄραϊο σχέδιό τους δὲν πέτυχε, μιὰ κ' εἶδαν πῶς οὔτε στὸ μπενεσταντέϊκο ξαναπάτησα, οὔτε ἀπ' τὸ δρόμο τους ξαναπέρασα, οὔτε τρόπο νὰ συνεννοηθῶ κρυφὰ μὲ τὴν Ὀλγα γύρεψα, κατάλαβαν πῶς δὲν εἶχα κανένα σκοπὸ νὰ ἐκβιάσω τὸν πατέρα μου ἢ νὰ κάμω τοῦ κεφαλιοῦ μου, κ' ἔκριναν ὀλωσδιόλου περιττὸ νὰ φαίνεται ἀκόμη στὸν κόσμον ὁ Ἀλιβίζος μαζί μου. Ἀλλὰ καὶ τὰ «μπενεσταντέϊκα» δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ τἀπαντήσω ἔξω. Ἡ δὲν ἔβγαιναν καθόλου ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ἐπίτηδες, ἢ ἀπόφευγαν τὰ μέρη ὅπου σύγκαζα ἐγώ. Ἐτσι τὴν Ὀλγα δὲν τὴν εἶδ' ἀπὸ τότε, παρὰ μόνο μιὰ φορὰ, ὀλωσδιόλου κατὰ τύχη, περῶντας ἀπὸ τὸ ἀπόκεντρο σπίτι τῆς δεσποινίδος Καραντινᾶ. Ἡ Ὀλγα εἶχε πάη, φαίνεται, ἀπὸ τὸ πρωτὶ, κ' ἦταν ὅτι παράθυρο μονάχη τῆς· γιὰτὶ πρὶν ζυγῶσω, ἢ γεροντοκόρη ποῦ ἦταν μαζί της, πρόφθασε νὰ μῆ μῆσα.

Ἡ Ὀλγα κατακοκκίνησε καί, ὅπως σὲ κάθε της συγκίνησι, τὰ μάτια της δάκρυσαν.

Τὴν ἐχαιρέτησα καὶ κοντοστάθηκα, γιὰτὶ κατάλαβα πῶς ἤθελε νὰ μοῦ μιλήσῃ.

— Μὰ τί ἔγεινες ἐσύ; μοῦ εἶπε· ἔτσι νὰ μὴ φανῆς τόσο καιρό...

— Ποῦ;

— Μὰ στὸ σπίτι...

— “Υστερ’ ἀπὸ τὸ γράμμα ποῦ μούστειλε ἡ μητέρα σου, εἶχες ἀκόμη τὴν ἀξίωσι; . . .

— Καὶ τί φταίω ἐγὼ ἢ καϊμένη; Πρῶτο δὲν ἤμουν τῆς ἰδέας νὰ σοῦ τὸ στείλῃ κ’ ἔπειτα ἡ μητέρα δὲ σοῦ εἶπε νὰ μὴν ξαναπατήσης στὸ σπίτι μας, παρὰ νάραιώσης τὶς βίξιτές σου γιὰ τὸν κόσμο.

— Γιὰ τὸν κόσμο! εἶπα μὲ πίκρα· ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμο δὲ δίνω πεντάρια κ’ ὅποιοι θὰ ἤθελαν νὰ μὲ κάμουν δικό τους, δὲν ἔπρεπε νὰ δίνουν κ’ αὐτοί.

Ἡ Ὀλγα μ’ ἐκύτταξε λίγες στιγμὲς ἄφωνη. Καὶ πρέπει νὰ κατάλαβε καλὰ τὶ τρέχει, γιὰτὶ μὲ ἄλλο ὕφος, πολὺ πιὸ ψυχρὸ, ἀποκρίθηκε ὕστερα:

— “Α, ὅσο γι’ αὐτό. . . καθέννας μὲ τὴν ἰδέα του.

Κάποιος περνοῦσ’ ἐκείνη τὴ στιγμὴ κ’ ἐπωφελήθηκα γιὰ νὰ μὴν ἀπαντήσω. Χαιρέτησα μ’ ὅλη μου τὴν εὐγένεια τὴν Ὀλγα καὶ τράβηξα.

Ὅταν γύρισα στὸ σπίτι, τὸ πρῶτο ποῦ ἔκαμα ἦταν νὰ πάρω τὰ γράμματά της καὶ νὰ τὰ ρίξω ὅλα μάλιστα στὴ φωτιά. Εἶχα ἀκόμη σὲ μιὰ τσάντα, κρεμασμένη κοντὰ στὸ κρεβάτι μου, ὅλα τὰ λουλούδια ποῦ μοῦ εἶχε δώσει ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποῦ τὴ γνώρισα. Θυμωμένος καθὼς ἤμουν, ἀρπαξα καὶ τὴ τσάντα καὶ κατέβηκα γιὰ νὰ τὴν ἀδειάσω ἑστὶν σκουπίδια, ποῦ σωριάζουνταν ἐκεῖ σὲ μιὰν ἄκρη τοῦ περιβολιοῦ.

Περνώντας ἀπὸ τὴν ἀλλή, διασταυρώθηκα μὲ τὴ Τζούλια. Ἄνοιξα τότε μπροστά της τὴ τσάντα ποῦ τὴν ἤξερε κ’ ἀνασκαλεύοντας τὸ σωρὸ τῶν κιτρινωμένων ἐκείνων λουλουδιῶν, τῆς εἶπα:

— Νά, τὰ σου βενιρ τῆς Ὀλγας.

— Καὶ τί θὰ τὰ κάμης;

— Θὰ τὰ πετάξω ἐστὶν σκουπίδια, γιὰτὶ μοῦ χρειάζεται ἡ Τσάντα.

— Ἄ! ἔκαμα μὲ πονεμένο ὕφος ἢ καλὴ Τζούλια. Μὴ, καϊμένε! . . . Τὴν καϊμένη τὴν Ὀλγα. . . Ἐγὼ τώρα τὴ λυτᾶμαι.

— Κ’ ἐγὼ τὴ λυτᾶμαι, εἶπα περνώντας μὲ σκληρότη· τὴ λυπόμουν μάλιστα κ’ ἀπὸ προήτερα· μὰ τὰ ξερολούλουδα ὄχι!

Ἐτοὶ τὰ ἐξαφάνισα ὅλα. Τί νὰ τὰ ἔκαμα ἄρᾳ γε κ’ ἡ Ὀλγα τὰ γράμματά μου καὶ τὴν Ἀνθολογία μὲ τὸ κρυπτογράφημα, ποῦ εἶχεν ἀπομείνει ξεχασμένη στὸ μπενεσταντέϊκο; Δὲν ἔμαθα ποτέ. Οὔτε ξαναεἶδα τὴν Ὀλγα ἐστὶν μάτια μου. Ἦλθε τὸ καλοκαίρι καὶ πῆγαμε ἐστὶν ἐξοχή. Μόλις γυρίσαμε τὸ φθινόπωρο, ἐγὼ ἔφυγα γιὰ τὴν Ἀθήνα. Τέλειωσαν ὅλα. Κι’ ὕστερ’ ἀπὸ τέσσερα-πέντε χρόνια, χωρὶς τὴ παραμικρὴ συγκίνησι, — ποῦ νὰ θυμηθῶ μὲ ποῖαν ἤμουν τότε ξετρελλασμένος! — ἔμαθα πῶς ἡ Ὀλγα τοῦ Μπενεσταντέϊκου παντρεύτηκε μὲ τὸν Ἀντζόλο τὸ Μπραχάλι, ἐκεῖνο τὸν εἴμορφο νέο, ποῦ μοῦ εἶχαν πῆ πῶς μιὰ φορὰ ἦταν ἀραβωνιαστικός της. Φαίνεται πῶς θὰ τὰ ξανάφτιασε μαζί του ὕστερ’ ἀπὸ τὴ ρῆξί μας. Στους μικροὺς τόπους, ὅπως τὴ Ζάκυνθο, πολὺ συχνὰ ξαναγυρίζουν στὶς παλιὰς τους ἀγάπες.

(Στᾷλλο φύλλο τελειώνει)

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΛΑ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ

Κατὰ τὸ 1838 ζοῦσε στὴν Ἀγγλία μία miss. Ἦτον τριανταδύο ἐτῶν καὶ συνέγραφε. Ἦτον ποιήτρια. Συγχορημέτες οἱ misses ὅλες ποῦ ἐγραψαν καὶ ποῦ γράφουν, γι’ αὐτὴν καὶ μόνη, τὴν Elizabeth Barrett. Εἶχε χάσει τὴν μητέρα της ἀπὸ μικρὴ, κ’ ἀπὸ μικρὴ ἢ ξεχωριστὴ της εὐαισθησία, ἢ πολυχόρδη, τῆς εἶχε βάλει τὴν πέννα στὸ χέρι. Στὴν μοναξιά τῆς ἐξοχῆς ὅπου μεγάλωνε, ἢ βορεινὴ φύσις, ποικίλη καὶ μυστηριώδης, πλούτιζε τὴν φαντασία της, — ἢ φύσις καὶ ἀπεριόριστος ἀναγνώσις ποιητῶν, μὰ καὶ συγγραφεῶν κάθε εἶδους καὶ κάθε ἐποχῆς, συγχρόνων, ἀρχαίων, προπάντων ἀρχαίων, κλασικῶν καὶ ἀργότερα ἐβραίων — γιὰτὶ τὸ τι διάβαζε ἢ κοπέλα αὐτὴ εἶνε κάτι δυσκολοφάνταστο. Ἄλλωστε ὁ πατέρας της ἐγκαρδίωνε τὶς τάσεις αὐτές, κ’ ὅταν, ἔνδεκα χρόνων, τοῦ διάβασε τὰ προφαντά της, εἶδειε κάποια εὐαρέσκεια — ὅση μμποῦσε νὰ δείξει ἐστὶν παιδιὰ τοῦ ὁ ἀνθρώπος αὐτός.

Ἀπὸ οἱ φυτευτῶν, ἀγαποῦσε τὰ παιδιὰ τοῦ σὺν ἀφέντης, καὶ σὺν νὰ εἶχε τὴν ἀταβική θύμησι τῶν μαύρων τῆς Γιαμάικας ποῦ δούλευαν ἐστὶν προπατορικὰ τσιφλίκια. Τὰ παιδιὰ τοῦ ἤθελε νὰ ζοῦν γι’ αὐτόν, σχέσεις μὲ ξένους νὰ μὴν ἔχουν παρὰ τῆς ἀρεσίας του καὶ λίγες, κ’ ὅσο γιὰ γάμο οὔτε ἐστὶν ἀστέια δὲν θὰ ὑπέφερε νὰ τοῦ ἔκαμναν λόγο. Ἐτοὶ ἀποκλειστικὴ, ἢ στοργὴ τοῦ καταντοῦσε τυραννία, κ’ ἢ πατρικὴ ἐξουσία ἐξωφρενισμός. Ἄν ἴσως δὲν τοῦ ἔλειπαν μερικὰ προσόντα τοῦ χαρακτήρος, τὶ τὸ ὄφελος ἀφοῦ φαρμάκωνε καθημερινὰ τὸ σπιτικό του καὶ τὸ τρομοκρατοῦσε; Στραβόξυλο φοβερὸ ὁ γέρο Barrett.

Ὡς τὰ 1838 ἢ Ἐλισάβετ δὲν τὸ εἶχε κουνήσει ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ τους. Στὰ 1838 πῆγαν καὶ πρωτόπιασαν ἐστὶν τὴν Λόντρα. Ἀπὸ τὴν χαρὰ Θεοῦ δηλαδὴ ἐστὶν καταχνιασμένη χώρα — γιὰτὶ ὁ γέρος τὸ εἶχε θελήσει ἐτοὶ. — Τὸ φυσικὸ περιβάλλον εἶχε χειροτερέψει, τὸ ἠθικὸ νὰ χειροτερέψει ἦτον δύσκολο. Ἦ ἴδια κοινωνικὴ ἀνία πάντα, καὶ οἱ ἴδιες τυραννικὲς παραξενιὲς ἀφενὸς καὶ, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς κόρης, ἢ ἀπόφασις νὰ τὰ ὑποφέρει ὅλα ὑπομονετικά, σὺν δοκιμασία, μὲ μόνη της παρηγορία καὶ ὑποστήριξι τὴν λογοτεχνικὴ δημιουργία. Ὅπως εἶχαν τὰ πράγματα ἐστὶν παράξενο ἂν ἐπιτέλους ἔπεσε ἀρρωστὴ ἢ Ἐλισάβετ. Ἄλλὰ προπάντων ἀπὸ τὰ νεῦρα — ὅπως καταλαμβάνει κανεὶς τώρα — θὰ εἶχε πάθει τὸ εὐαισθητότατο κορίτσι. Ἐπεσε, χειροτέρως, ὡς ποῦ, μὲ τὰ πολλὰ, ὁ πατέρας τῆς ἔδωσε τὴν ἀδεια νὰ ξαναπάγει σιωπητὴ ἐστὶν ἐξοχὴ, καὶ μάλιστα συνοδευμένη ἀπὸ τὸν «Bro», ὅπως τὸν ἔλεγε, τὸν πολυλαγαπημένο ἀδελφὸ της· τὸν μόνον ἀνθρώπο ποῦ τὴν ἀγαποῦσε μ’ ἐκείνη τὴν τρυφερότητα ποῦ χρειάζοταν προπάντων ἢ Ἐλισάβετ. Κι’ ἐτοὶ περνοῦσεν ὅπως ὅπως, κοιτάμενη πάντα, ἀλλὰ τέλος πάντων ὑποφερτά, ὅταν μία ἡμέρα ποῦ ἦτον κακοκαιρία μεγάλη, βγήκε μὲ τὸ κότερο ὁ Bro. Ἦ Ἐλισάβετ δὲν τὸν ξαναεἶδε. Συντρίμιμ σωστό, σὺν ἀπορφανωμένη, μὲ τὸ συναίσθημα πῶς ἴσως νὰ εἶχε ἢ ἴδια κλπὸς σταθεῖ αἰτία τοῦ δυστυχῆματος, μεταγυρίζει ἐστὶν τὴν Λόντρα χειρότερα παρὰ ποτέ καὶ κλείεται ἐστὶν κάμαρά της.

Καὶ κλείεται ἐστὶν κάμαρα ὅπου ἦτον γραφτὸ νὰ μείνει κατάκοιτη ἔξη χρόνια. Στὸ ὅτι, ψυχικῶς τοῦλάχιστο, ἀνέλαβε σιγά-σιγά καὶ ξαναῆρε τὴν καρτερία, θὰ συνετέλεσε πολὺ ἢ δημιουργικὴ της φλέβα τῆς ὁποίας ἂς θαν-

μάσομε τὴν δύναμι τὴν ὀραματικὴν. Γιατί ἂν ἐξαιρέσεις ἐξοχικὰς ἀναμνήσεις, ἐντυπώσεις βιβλιώδεις, καθὼς καὶ τοὺς δυό-τρεις σχετικὸς ποῦ διάλεγε καὶ ἐπέβλεπε ὁ ὑποψιφῆρας γέρος, τί ἤξερε ἀπὸ τὸν κόσμον ἢ Ἐλισάβετ γὰρ νὰ ἐμπνευσθεῖ καὶ νὰ τραγουδήσει; Καὶ ὁμοίως μέσα ἀπὸ τὴν κάμαρά της τραγουδοῦσε, καὶ ἔξω ὁ κόσμος τὴν ἄκουε καὶ οἱ λίγοι, οἱ διαλεχτοὶ διαλαλοῦσαν τὸ ὄνομα τῆς φρυλακισμένης ποιητρίδας.

Ἐξ ἡ χρόνια βίασται ἐαυτὴ ἢ ζωὴ, ἔξ ἡ χρόνια βίασται καὶ τὸ ἠθικὸ σθένος τῆς Ἐλισάβετ. Μὰ ἐπὶ τέλους θὰ ἐνέδιδε. Μέσα στὴν πληκτικὴ ἀτιμοσφαῖρα οἱ ἀνθῶνες τῆς φαντασίας της θὰ ζούριαζαν, θὰ μαραινόταν, καὶ ποῖος ξαίρει ἢ πολυσύνθετη αὐτὴ ψυχὴ τί ἀνεπανόρθωτες θὰ πάθαινε μειώσεις. Ὅμως ἔξαφνα ἀστραπὴ σκίζει τὴν ἀδιαπέραστη συννεφιά. Ἡ μόρα σκάνει καὶ λάμπει ὁ αἰθέρας.

Ἐνας νέος ἔμορφος, σωστὸς λεβέντης, νεώτερός της ἔξ ἡ χρόνια, ποιητῆς ὀλοφώτεινος καὶ στρωφνός, ἀποκαλυπτικὸς καὶ αἰνιγματώδης, βαθὺς καὶ παιγνιδιάρης, συνεπτηγμένος καὶ ἀπεραντολόγος, δαιμόνιος καὶ ξακουστός, ὁ μόνος ἄγγλος τὸν ὁποῖο οἱ γνωρίζουσι βάζουν κοντὰ στὸν Σαίξπηρο, τῆς γράφει: «Δὲν σὲ ξέρω παρὰ ἀπὸ τοὺς στίχους σου, στέρεξε νὰ σὲ γνωρίσω, νὰ σὲ πλησιάσω, τοῦλάχιστο νὰ σὲ δῶ. Μεγάλῃ σὲ κάνουν τὸ τάλαντο καὶ ἡ θλίψις. Σε ἀγαπῶ».

Καὶ ἐπιμένει καὶ παρακαλεῖ μὲ τόση θέλησι, μὲ τέτοια λαύρα ποῦ ἐπιτέλους ἀνοίγεται ἡ θύρα τοῦ ἀσκηταρίου καὶ ὁ Browning μπαίνει μέσα. Τὴν βραδυὰ τῆς ἡμέρας ὁποῦ τὴν πρωτογνώρισε τῆς ἔγραψε καὶ τῆς πεῖ πῶς ἦταν γιὰ πάντα δικὸς της καὶ πῶς τὴν ἠθέλε νὰ τὴν πάρει. Τὸ πρῶτο ποῦ ἔκαμε ἢ Ἐλισάβετ ἦτον νὰ σκίσει τὸ γράμμα του αὐτὸ καὶ νὰ τοῦ πεῖ, νὰ τὸν παρακαλέσει, νὰ μὴν ξαναβλέπονταν πιά ἂν δὲν ἠθέλε νὰ μείνει ἀπλὸς φίλος. Γιατί ἕνας τέτοιος γάμος θὰ ἦταν παρατράγουδος, γελοῖος. Ἔτσι ἔλεγε ἢ Ἐλισάβετ ἀλλὰ πῶς νὰ πείσει τὸν Browning ποῦ δὲν πίστευε τὸ τί ἔλεγε—γιατί ἀγαποῦσε κ' ἢ ἴδια τρελλά; Κι' ἄρχισε τότε καθημερινὴ γραμματαλλαγὴ, καὶ κάποτε δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα, ὡς που πείθεται ἢ Ἐλισάβετ νὰ πᾶν, ὁ καθένας ἀπὸ τὸ μέρος του στὴν Ἰταλία ὁποῦ θὰ βλέπονταν εὐκολώτερα καὶ θὰ ἔπαιρναν τίς τελειωτικὰς ἀποφάσεις.

Μὰ ὁ πατέρας ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ δώσει τὴν ἄδεια—τοῦ ταξειδιοῦ, ἐννοεῖται, γιατί γιὰ γάμο οὔτε φανταζόταν ἢ Ἐλισάβετ πῶς θὰ μπορούσε νὰ τοῦ μιλήσει—φυσικὰ δὲν τὴν ἔδινε. Εὔρισκε τὴν ἀπαίτησι τῆς κόρης του ἀλόκοτη—αὐθάδῃ σχεδόν. Τότε οἱ δύο ἐρασταὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀνταλλάξουν δεχτυλίδι κρυφά. Ἐξ ἡ μῆνης ἔμειναν ἀρραβωνιασμένοι, ὡς που κατάλαβαν πιά πῶς ἢ περισσότερη χωρισιά θὰ τοὺς ἦταν δοκιμασία ἀνυπόφορη. Μία ἡμέρα, καὶ ταχύ, ἔφυγε ἀπὸ τὸ πατρικὸ ἢ Ἐλισάβετ—ἢ κατὰκοιτη, ἢ παθιασμένη, καὶ τὴν ὁποία εἶχε ἀναστήσει ὁ ἔρως. Ἐφυγε καὶ πῆγε, ἀκουσιωμένη μόνον στὸ μπράτσο μιᾶς καμαριέρας πιστῆς, ὡς τὴν θύρα τῆς ἐκκλησίας. Ἐκεῖ, ἕνα χρόνον ἀφότου τὸν εἶχε πρωτογνωρίσει, ἀντάμωσε τὸν Browning. Τὴν περίμενε. Δόθηκαν τὸ χέρι καὶ μτῆξαν μέσα νὰ τοὺς εὐλογῆσει ὁ Θεός. Ἡ Ἐλισάβετ ἦταν σαράντα χρονῶν.

Δυὸ χρόνια ἀργότερα, στὰ 1849, καθὼς βρίσκονταν στὰ Bagna di Lucca, περίμενε ἕνα βράδυ στὸ παράθυρο ὁ Browning νὰ στρωθεῖ τὸ τραπέζι ὅταν νοιώθει κάποιον καὶ τοῦ βάζει στὴν τζέπη ἕνα δέμα χαρτιά. Δὲν εἶχε προφθάσει νὰ γυρίσει κ' ἔκειν ἠφύγοντας τοῦ φώναξε—ἂν δὲν σοῦ ἀρέσουν σκίσε τα. Ἦταν σαραντατέσσερα σονέττα ὁποῦ τραγουδοῦσε τὸν ἔρωτά της. Ὅχι μόνον δὲν

τὰ ἔσκισε ὁ Browning ἀλλὰ καὶ δὲν θέλησε νὰ τὰ στερήσει στὴν ἀνθρωπότητα. Δυὸ χρόνια ὕστερα δημοσιεύθηκαν ὡσὰν νὰ ἦταν, ἀπὸ αἰσθημα αἰδημοσύνης φυσικὸ, σονέττα τῆς Καταρίνας, τῆς ἀγαπητικῆς τοῦ Καμόνς. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ὁ τίτλος τους: Σονέττα ἀπὸ τὰ πορτογαλλικά.

Τέτοια στάθηκε ἡ γένεσις αὐτοῦ τοῦ ἔργου τοῦ μοναδικοῦ στὴν ἐρωτικὴ λογοτεχνία. Μοναδικοῦ προπάντων ὡς ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν προσώπων καὶ ὡς ἐκ τῶν ὄρων τῆς πραγματοποιήσεώς του. Στοχασθῆτε τὴν ὑπέροχον κόρη ποῦ πῆγαινε νὰ γίνεῖ γεροντοκόριτσο, μὲ τὴν συναίσθησι πῶς θὰ χανόταν πιά κάθε ἐλπίδα, τὸν κόσμον ποῦ εἶχε ὀραματισθῆ τόσο βαθειά, νὰ τὸν γνῶριζε καὶ στὴν πραγματικότητά του. Ἀκόμη καὶ ἡ ἔσωτερικὴ της φλόγα κινδύνευε νὰ σβύσει. Μόνῃ της θὰ τὸ ὁμολογήσει σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ παρακτικώτερα σονέττα, πῶς τὴν ἔνοιωθε τὴν φλόγα αὐτὴ, ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα νὰ χαμηλώνει, ὡς που ἤλεθε καὶ τὴ ζωογόνησε τὸ ἀναπάντεχο, τὸ θεο φύσημα, τὸ φῶσμα τὸ ἀπὸ τὴν πραγματικότητά, ποῦ τῆς ἔδωσε, φωτοφανῆ γιὰ τὴν Ἐλισάβετ, ὀρμή. Οἱ παλμοὶ τῆς ζωῆς της πῆραν νέο ρυθμὸν. Γιατί ἂν δὲν τῆς εἶχε ἀποχερίσει τὰ δῶρα της, μὰ τὴν εἶχε ἀπαλλάξει κ' ἀπὸ τίς βεβηλώσεις της ἢ ζωῆς. Ἡ ἄχραντὴ της ψυχὴ συναισθάνθη μὲ παρθενικὴ δροσερότητα τὴν συγκίνησι τὴν γλυκύτητα, ποῦ τὴν κρυφοπερῆμενε καὶ ποῦ ἴσως δὲν ἔλιψε πιά. Κι' ἕνα τέτοιο εὐτύχημα ποῦ κταντοῦσε σχεδόν θαῦμα θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀπορρίψει καὶ νὰ τὸ στερηθεῖ; Ἡ ἄκαρδη λογικὴ τῆς τὸ συμβούλευε. Μὴ δολοφύσει, τῆς ἔλεγε. ἀπὸ τὴν πλάνα λαχτάρα. Διαφέρετε, πάρα πολὺ. Καὶ ὅλο τονίζει ἢ Ἐλισάβετ τὴν διαφορὰ αὐτὴ. Τὴν στιγμὴ ποῦ θὰ ἔφυγε πρὸς τὴν ζωὴ, στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ σφριγηλοῦ καὶ δαιμονίου νέου, τοῦ καλομαθῆμένου ἀπὸ τὴν ζωὴ, τότε ἴσια-ἴσια αἰσθάνεται πικρότερα παρὰ ποτὲ τὸ δόλιο της τὸ παρελθόν, τὴν ἀπειρία της—καὶ τὰ περασμένα τὰ νεῖατα. Αὐτὴ πρὸ πάντων τὴν διαφορὰ—τῆς ἡλικίας—ἐκφράζει, ὅσο ἢ ἔξιπρέπεια καὶ ἡ αἰδὸς τῆς τὸ ἐπιτρέπουν, ὅταν μιλεῖ γιὰ διαφορὰ καὶ γεμίζει ἐνδοιασμούς. Τὶ μέλλον, ὕστερα ἀπὸ τίς πρώτες λαύρες, θὰ τὴν περίμενε, τί μέλλον καὶ μὲ τί θανατερὲς ἀπογοητεύσεις! Ἐνῶ στοχάζεται πῶς κάλλιο θὰ ἦταν, ὑπερευτυχήμενη ποῦ τῆς δόθηκε νὰ ἐμπνεύσει τέτοιο πάθος, νὰ σταματοῦσαν τὰ πράγματα ἐκεῖ, καὶ ν' ἀποσυρῶταν ἐκεῖνη, κρύβοντας στὴν καρδιά της, ἀμόλυπτη, τὴν γλυκειὰ ἐνθύμησι, δὲν ἀργεῖ ὁ ἔρως, ἰσχυρότερος καὶ ἀπὸ τὸν θάνατο, νὰ τῆς ἐμπνεύσει τίς θελκτικώτερες εἰκόνες καὶ τὰ λεπτεπιλεπτότερα ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ τὴν καθησυχάσει.—Μὴ μὲ ἀγαπᾶς γιὰ τὰ θέληγτρά μου, ἂν ἔχω, οὔτε γιὰ τίς θλίψεις μου. Αὐτὰ ὅλα περνοῦν. Ἀγάπα με γιὰ ν' ἀγαπᾶς, καὶ μὴ τέτοια ἀγάπη χρόνια δὲν φοβάται. Μὰ τέτοια ἀγάπη ἀπὸ ἕνα Browning μπορούσε νὰ τὴν ζητήσῃ, καὶ νὰ ποῦ, ἐκεῖ ποῦ μὴ φοβάται καὶ μὴ ἐλπίζει, βρίσκει ἀραχνοῦφαντες ἐκφράσεις νὰ μισοδείξει, ἢ σαραντάρα, κάποια κοκετταρία παρθενικὴ. Κι' ἔτσι μισόκοπη καὶ νεανικὴ, περιπαθῆς καὶ αἰδήμων, λεπτὴ καὶ σφοδρά, ἔτοιμη γιὰ ἀπάρησι καὶ διψασμένη πραγματοποιήσεις, δίνει ἀφορμὴν στὸ λαμπρὸ της τὸ τάλαντο ν' ἀποδώσει τίς σπανιότερες ἀντιθέσεις, ἐκεῖνες ποῦ προσδύνουν στὰ 44 σονέττα της ἕνα θέληγτρο ξεχωριστό.

Ὅστε μορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πῶς ὁ Browning ἂν ἔφθασε τὴν τελευταία στιγμὴ, ἔφθασε καὶ στὴν καταλλήλοτερη, στὴν στιγμὴ τὴν μοναδικὴ. Νοσήρα, ἢ Ἐλισάβετ, νεώτερη, θὰ ἦτον μὴ ἐρωμένη σὰν πολλὰς ἄλλες, καὶ τὰ σονέττα της θὰ ἔχαναν ἐκεῖνο τὸ ἀλλοιώτικο τους γούστο. Ἀργότερα, ἴσως ἢ Ἐλισάβετ δὲν θὰ τολμοῦσε πιά νὰ ἐμπιστευθεῖ τῆς καρδιᾶς της καὶ

ἡ ζωὴ της θὰ γινώταν δυστυχέστερη παρὰ πρὶν.

Καὶ θὰ ρωτήσετε πῶς πήγε λοιπὸν τὸ πρῶγμα καὶ πῶς τελείωσε; Ὅπως καὶ ἄρχισε: σάν θαῦμα. Ἡ Ἐλισάβετ ἔσβυσε 56 ἐτῶν, στὰ 61, στὴν Ἰταλία. Ὅταν πολὺ ἀργότερα στὰ 1880 ἤλθε καὶ ἡ ὄρα τοῦ Browning, ὁ ποιητὴς δὲν εἶχε ἀκόμα παρηγορηθεῖ.

Τέτοιες φύσεις πολυσύνθετες, ἀνεξάντλητες, ποῦ βρίσκονται σὲ αἰῶνιο γίνεσθαι, ἀνακαλύπτουν ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, κάθε ἡμέρα, καὶ νέες ἀφορμὲς νὰ ἐξάψουν τὸ αἶσθημά τους. Τέτοιες φύσεις γνωρίζουν τὴν ἡδονὴ τῆς εὐσταθείας καὶ δὲν ξεύρουν τί θὰ πεί κορεσμός, στίς ὁποῖες, ὅπως λέγει ὁ Νίτσε, καταπᾶ καὶ ἡ ψυχὴ περιβάλλει τὸ σῶμα καὶ ὄχι πᾶ τὸ σῶμα τὴν ψυχὴ.

Ἐν τούτοις ἴσως ἡ ἐξήγησις αὐτὴ νὰ μὴ φθάνει, καὶ νὰ χρειάζε-
ται νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψει καὶ ἓνας παράγων γενικώτερος, βαθύτερος—φυλε-
τικός. Στους Ἄγγλους δὲν εἶνε σπάνιοι οἱ ἔρωτες ὁποῦ νέοι ζηλευτοὶ
ἀγαποῦν καὶ εὐτυγχίζουν γεροντότερές τους. Ὁ Beaconsfield, ὁ ἄντρας τῆς
Eliott εἶνε παραδείγματα. Ὅχι πειστικά, θὰ μοῦ πεῖτε γιὰτι καὶ ἐδῶ πάλι
πρόκειται γιὰ ὑπέροχες ψυχές. Σωστό, ἀλλὰ καὶ τυπικώτατα παραδείγ-
ματα δὲν λείπουν. Ποιὸς δὲν εἶδε σὲ πόλεις τῆς μεσογείου ὁποῦ ὑπάρχουν
ἀγγλικὲς φρουρὲς κανένα λεβέντη δεκανέα, ν'αστράφτει ἀπὸ νειᾶτα, ρώμη
καὶ ἔμορφιά, καὶ νὰ σέρνει ἀλαμπρασέτα καὶ ὑπερήφανα ὡς νομιμότατος
σύζυγος κανένα ὑπερμεσόκοπο ξεθέωμα—μεσημβρινῆς συχνὰ προελεύσεως,
ἐπιτυχημένο σὲ καμμιά Μάλτα ἢ ποιὸς ξέρει σὲ τί Γκιμπλαρτάρ; Τέτοια
θεάματα ξαφνίζουν σάν μυστήριον ἀνεξήγητο. Ὅμως ὑπομονή. Σάν προκόψει
ἀρκετὰ ἡ συγκριτικὴ ψυχολογία τῶν φυλῶν θὰ καταπασθεῖ καὶ αὐτὸ τὸ ζή-
τημα καὶ ἴσως θὰ τὸ λύσει. Ἄς περιμένουμε.

Ἀπὸ τὰ 44 σονέττα παραθέτομε ἐδῶ τὴν μετάφρασι τῶν ἕξι πρώ-
των. Ὅπως θὰ δεῖ ὁ ἀναγνώστης ἢ διατήρησις δὲν ἐπιζητήθηκε τῆς
ρίμας, γιὰτι ρίμα σὲ μετάφρασι φόρμας τόσο σφιχτοδεμένης καὶ αὐστηρῆς
ὅσο τὸ σονέττο, θὰ σήμαινε—γιὰ τὸν ὑποσημειωμένο μεταφραστὴ τοῦλά-
χιστο—ἐπανελημμένη προδοσία στὴν ἀπόδοσι. Ἐκεῖνο ποῦ διατηρήθηκε
εἶνε οἱ 14 στίχοι καὶ τὸ δεκα(ενδεκα)σύλλαβο τοῦ κάθε στίχου. Οἱ πόδες
ἰαμβοί.

— Τὶ ἰδέα. Σὲ ἰάμβους κοροΐδεψε ὁ Ἄρχιλόχος.

— . . . Καὶ κλάφθηκε ἡ Ἀντιγόνη.

ΣΟΝΕΤΤΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΚΑ

Στοχάζουμουν μιὰ μέρα: τὰ γλυκὰ
τραγουδῆσε ὁ Θεόκριτος τὰ χρόνια
ποῦ στοὺς θνητοὺς ν' ἀπλοχερίσουν δῶρα
ἐρχόντουσαν, στοὺς γέρους καὶ στοὺς νηοὺς.

Κι' ἐκεῖ ποῦ αὐτὰ στὰ ἀρχαῖα μελετοῦσα
καὶ δάκρυζα, μοῦ φάνηκε πῶς, στὴν
ἀράδα, χρόνια πρόβαλλαν σιγά,—
γλυκόπικρα, ἄχαρα, συγνεφιασμένα,

τὰ χρόνια τῆς ζωῆς μου. Καὶ καθὼς
κλαιγόμεν, πίσω μου μυστικὴ νοιώθω
μορφὴ. Μὲ βία ἀπ' τὰ μαλλιά μ' ἀδράχνει

προστάζονταξ. «Ἄν βρεῖς ποιὸς σὲ κρατεῖ!»
«Ὁ Χάρος» σπαρταρώντας εἶπα, μιὰ
χρυσὴ φωνὴ μοῦ λάλησε «Ὅχι, ὁ Ἐρως».

II

Μὰ μόνο τρεῖς στὴν πλάσι τοῦ Θεοῦ
τὸ ἀγροίκησαν. Ἐκεῖνος, πρὶν τὸ κρένεις,
ἐσὺ καὶ ἐγὼ ἢ ἀκούστρα. Κι' ἀποκρίθη
ἀπὸ τοὺς τρεῖς μας ἓνας, ὁ Θεός,

καὶ πλάκωσε ἢ κατάρα του ἢ βαρυνά,
σάν νὰ μὲ παιδεύε, τὸ φῶς μου, ποῦ ἔτσι
τὴν θεά σου δὲν θὰ μοῦ τὴν στεροῦσε
τοῦ χάρου κὰν ἢ πλάκα. Ὡ φίλε «μή!»

Χειρότερο δὲν ἔχει ἀπ' τοῦ Θεοῦ.
Θνητῶν ζιζάνια, θάλασσες, φουρτοῦνες,
δὲν θὰ μᾶς χώριζαν. Διαμέσου τῶν

βουνῶν θὰ σμίγαμε, κι' ἀνάμεσό
μας ὡς καὶ τὰ ἀστροούρανα ἂν γκρεμνόνταν,
θὲ νὰ ἤμασταν στὸ πείσμα τους πὶὸ ταίρια.

III

Διαφέρομαι, ὦ πριγκηπική καρδιά!
Ἄλλοιώτικα γραφθήκαμε καὶ γιὰ ἄλλα.
Ἄν οἱ ἄγγελοί μας τύχει καὶ ἰδωθοῦν,
περνώντας τὰ φτερά τους ὅταν μπλέξουν,

ξαφνίζονται. Στοχάσου· σὲ καλνοῦν
βασίλισσες—μεγαλομμάτες ὅσο
ποτὲ τὸ ἀδιάκοπο δὲν θὰ μὲ κάνει κλάμμα—
σὲ ὑπέρλαμπρες γιορτὲς τραγουδιστή

τους. Ἄπὸ ἐκεῖ ὕψηλὰ τὶ μὲ θωρεῖς
τὴν δόλεια κάτω ἐδῶ, τὴν στρατοκόπα
μουσικὴ ποῦ, στὸ σκότος, τραγουδῶ

ἀκουμπισμένη σὲ ἓνα κυπαρίσσι;
Ἐσὸ σταλάξεις μύρο, ἐγὼ δροσιά.
Θὰ μοιάσομε σὰν μᾶς σταφνίσει ὁ Χάρος.

IV

Ἐσὸ εἶσε γιὰ παλάτια, ὦ ὕψηλὲ
τραγουδιστὴ πανώρηων ποιημάτων,
ἐκεῖ ποῦ ἀρχόντοι τὸν χορὸ τους παύουν
νὰ ἀκούσουν, μὲ λαχτάρα, τὶ θὰ πεῖς...

Καὶ στέργεις τοῦ φτωχόσπιτου μου αὐτοῦ
τὸ μάνταλό νὰ σύρεις, κι' ὑποφέρεις
στὴν ἔρημη θύρα μου οἱ μεστοί σου οἱ τόνοι
νὰ πέφτουνε μὲ δίπλες στραφατερές;

Στὸ δῶμα νυχτερίδες, κλαυποπούλια
ζοῦν. Δὲς σπασμένα τζάμια. Τὸ τρηδόνι
μου πῶς ἀντισηρῖζει τῆς κιθάρας

σὺν. Ὡ σῶπα μὴ κι' ἡ θλιῖφι ἀντιλαλήσει.
Πῶς πρέπει σου νὰ τραγουδεῖς ἐσύ, ἔτσι
φωνὴ ἐδῶ κλαίγει—μόνη κι' ἀπὸ ἀλάργα.

V

Ἐψόνω τὴν βαρυνὰ καρδιά καθὼς
τὴν κάλπη της ἢ Ἡλέκτρα, μὲ ἱεροπρέπεια,
κι' ἐμπρὸς στὰ πόδια σου, ἀσκαρδαμυχι
θωρώντας σε, τὶς στάχτες της ἀδειάζω.

Δὲς μέσα μου τί πληθος θλιῖφες εἶχα,
καὶ πῶς μέσ' στὴν σταχτίλα κρυφοκαίν
οἱ σπύρες, μαυροκόκκινες. Μακάρι
πατώντας τις μὲ καταφρόνια νὰ

τις ἔσβυνες. Ἄν ὅμως περιμένεις,
στὸ πλάγι μου, νὰ τὶς σκορπίσει ἀέρας,
οἱ δάφνες ποῦ σὲ στέφουν μὴ θαρρεῖς

τὴν κόμη σου πῶς θὲ νὰ προφυλάξουν.
Μιὰ σπίδα πάντα νὰ τὴν κάψει θὰ
βρεθεῖ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν τραβήξου, σύρε.

Μακρὰ μου σύρε—θὰ μὲ σκοτινιάζεις
 στὸ ἔξῃς, τὸ νοιώθω. Μόνη πιά ποτὲ
 στὴν θύρα τοῦ εἶναι μου, δὲν θὰ διαθέτω
 τὰ μύχια τῆς ψυχῆς μου, κί' οὔτε πιά

τὸ χέρι θὰ σηκώνω, σὰν καὶ πρὶν
 γαληνεμένη, στὸ φῶς τοῦ ἡλίου, δίχως
 νὰ ξέρω τὶ στεροῦμαι—τὸ ἄγγιγμά
 σου τῆς παλάμης μου. Κί' ἂν μᾶς χωρίσουν

μακρυνοὶ τόποι, στὴν καρδιά μου πάντα
 θὰ νοιώθω τὴν καρδιά σου νὰ χτυπᾷ.
 Στὶς πράξεις μου εἶσε μέσα, στὰ ὄνειρά μου,

σὰν τὸ σταφύλι μέσα στὸ κρασί.
 «θεέ μου!» ἂν πῶ, γροικᾷ ὁ θεὸς τοὺς δύο μας,
 καὶ βλέπει μου τὸ δάκρυ τὸ διπλό.

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΤΗΣ ΕΜΠΑΘΕΙΑΣ

“Όταν λάβει κανεὶς ὑπ’ ὄψει του μὲ πόση θέρμη καὶ προθυμία
 δίνουμε δικαίωμα ἰθαγένειας στὶς ξένες ἰδιοφυῖες, κάμνει ἐντύπωση
 πόσο σιγὰ καὶ πόσο δύσκολα ὁ Δανὸς Kierkegaard ἔγεινε γνωστὸς
 στὴ Γερμανία. Ἡ αἰτία βέβαια εἶνε ἡ ἰδιαίτερη του ἰδιοσυγκρασία
 ὡς φιλόσοφου, καὶ τὸ ὅτι εἶνε κάπως δυσκατάληπτος. «Βλέπω, λέγει
 κάποιον ὁ ἴδιος, ἀντικείμενα ἔρευνας καὶ σκέψης, πού μοῦ φαίνεται
 ὅτι μπορούσαν νὰ γερμίσουν τὴ ζωὴ μιᾶς ὀλόκληρης ἀνθρώπινης γε-
 νιάς, ἐν ᾧ ἄλλοι τὰ ξεμπερδεύουν πρὶν ἀκόμη προφθάσει νὰ τελειώ-
 σει αὐτὴ ἡ φράση». “Όποιος δίνει ὁ ἴδιος τέτοια κρίση γιὰ τὸν
 ἑαυτό του, πρέπει νὰ λογαριάζει ὅτι, καὶ σ’ αὐτὴ τὴν πατρίδα του,
 μονάχα μὲ τὸν καιρὸ θὰ ἐννοηθεῖ καλὰ καὶ θὰ ἐκτιμηθεῖ. Πόσο δὲ
 περισσότερο καιρὸ θὰ χρειασθεῖ γιὰ νὰ γείνουν τὰ συγγράμματά του
 γνωστὰ καὶ στ’ ἄλλα τὰ ἔθνη! Ἔτσι ἐξηγεῖται ὅτι ἕως τώρα, μόνον
 ἀπομονωμένα μέρη τοῦ ἔργου του, μᾶς ἔκαμαν γνωστὴ τὴ σημασία
 αὐτοῦ τοῦ τρανοῦ φιλόσοφου. Μόλις τώρα ἡ νέα ἔκδοση ὅλων του
 τῶν ἔργων (Søren Kierkegaard, Gesammelte Werke, unver-
 kürzt hrsg. von Hermam Gottsched und Christoph Schrempf,
 Jena 1909-1910, Eugen Diederichs Verlag.) θὰ μᾶς χαρίσει
 τὸν Kierkegaard, δῶρο πού θὰ τὸ δεχτοῦμε μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ,
 μεγαλύτερη ἀπὸ κείνη πού δείχνει κανεὶς συνήθως ὅταν τοῦ προσφέ-
 ρεται κάτι τι ξένο.

Ἐπιπλέον βιογράφος τοῦ Kierkegaard, ὁ O. P. Monrad,
 πού κάμνει τὴν εἰσαγωγή τῆς ἔκδοσης τῶν ἔργων του μὲ τὴν ἐκθεση
 τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέα (O.P. Monrad, Søren
 Kierkegaard, sein Leben und seine Werke, Jena 1909,
 Eugen Diederichs Verlag), μπορεῖ μὲ πολὺ δίκαιο νὰ ἰσχυρίζε-
 ται ὅτι μπρὸς τοὺς προηγούμενους βιογράφους, πρῶτος αὐτὸς κα-
 τάλαβε σωστότερα καὶ βαθύτερα τὸ μυχιαίτατο ὑποστατικὸ τοῦ
 πατριώτη του.

Ἐπιπλέον «Φιλολογικὸς Χαρακτηρισμὸς» (Literarische Charak-
 terbild) τοῦ Georg Brandes (ἔξεδόθηκε γερμανικὰ στὰ 1879) ἔχει
 ὅλα τὰ προτερήματα μιᾶς θαμπωτικῆς ἐξυπνάδας πού διακρίνει τὸν
 δανὸ κριτικὸ, ἀλλὰ πού, μέσα στὴν ὀρθολογιστικὴ τῆς ἀμηχανία,
 δὲν κατορθώνει μήτε νὰ καταλάβει μήτε νὰ μᾶς γεννήσει ἐγδιαφέ-
 ρο γιὰ τὴ θρησκευτικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Kierkegaard. Τὸ ἔργον

του Harald Høffding, που δημοσιεύθηκε στα 1896, εξετάζει τον Κ. κάπως βαθύτερα, αλλά γραμμένο με το μέτρο «φιλόσοφης θεωρίας της ζωής» δεν επαρκεί για να μετρήσει έναν Kierkegaard και για να μās ένθουσιάσει γι' αυτόν. Ένω ο Brandes την ουσία της προσωπικότητας του Kierkegaard νομίζει ότι βρίσκει εις την «Pietæt» (φιλοσοργία, αίσθημα οίκτου), ο δὲ Høffding εις την «Schwermut» (μελαγχολία, βαρυθυμία), πολὺ σωστὰ ἰσχυρίζεται ὁ Monrad ὅτι ἡ βάση τοῦ ἁρμονικοῦ, ἀνόθευτα βορεινοῦ χαρακτήρα του, που ἀπορροφᾷ κάθε ἄλλο χαρακτηρισμό, εἶναι μιὰ θερμότατη ἐμπάθεια (παθητικότητα, Leidenschaftlichkeit).

Αὐτὸς ὁ γιὸς τῆς δανικῆς ἐρημιᾶς, ἀποτελεῖ ἓνα παράξενο παραπολὺ παραγωγικὸ μῖγμα. Ἡ παραδοξότητα τοῦ πατέρα, ἔμπορου βγαλμένου ἀπὸ οἰκογένεια χωριάτικη, πραγματικοῦ χριστιανοῦ, ὁπαδοῦ τοῦ Christian Wolf εἰς τὴ φιλοσοφία του, φύση ἐμβροθῆς καὶ μελαγχολικῆ, ἀναφαίνεται ξανὰ μέσα στὸ παιδί του. Μελαγχολία, ὑπερηφάνεια, ἰδιοτροπία, κέφι, φιλομεριμνοσύνη, πονηριά, ἀκεραιότητα μέχρι τέλειας ὑποταγῆς τοῦ ἐγώ, ὅλα αὐτὰ ζοῦνε μαζὺ σὲ μιὰ θερμῆ, διάπυρη ἰδιοσυγκρασία, κρατημένα καὶ ἐξουσιασμένα ἀπὸ ὀξεῖα καὶ βαθειὰ ἀντίληψη. Καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ με ἐπικίνδυνα προτερήματα προικισμένος ἄνθρωπος, ἀνάφτει ὀλόκληρος σὲ ἓνα καὶ μόνο περιστατικὸ τοῦ βίου του, ἓνα ἀτυχή ἀρραβῶνα, καὶ ξεσπᾷ σὲ φιλολογικὴ παραγωγή τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος εἶναι δύσκολο, τόσο ἐξωτερικὰ ὅπως καὶ ἐσωτερικὰ, νὰ μετρήσει κανεὶς.

Ὁ Kierkegaard ὁ συγγραφέας εἶναι σχεδὸν μοναδικὸς στὴν ἀφθονία καὶ δύναμη τῶν τρόπων τῆς ἔκφρασης τῶν ἰδεῶν του· «κάποτε γράφει μὲ χαρακτηριστικὴ φιλοσοφικὴ διορατικὴτητα, κάποτε μὲ ψυχολογικὴ μεγαλοφυΐα, ὅπως σπάνια συναντᾷ κανεὶς, μὲ μιὰ αἰθέρια λεπτὴ ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία, μὲ ἐλαφρὰ παιγνιδιάρικες εὐφυολογίες, μὲ κοφτερὴ διαπεραστικὴ εἰρωνεία.» «Ὅλες του οἱ σκέψεις, τόσο στὸ περιεχόμενό τους ὅσο στὴν ἐξωτερικὴ διατύπωση, καταλήγουν εἰς ἓνα, ὅλα νὰ χρησιμεύσουν νὰ ἐκφράσουν ἐνεργητικὸτητα! «Μόνον αὐτὸς ἔχει πραγματικὰ ὕφος ὁ ὁποῖος ποτέ του δὲν ἔχει τίποτε ἔτοιμο, ἀλλὰ κάθε φορὰ που ἀρχίζει, ἀνακατεύει τὰ νερὰ τῆς γλώσσας» ὥστε καὶ ἡ πιὸ συνειδησιμένη ἔκφραση νὰ φανερώνεται μπροστὰ του μὲ καινούργια δύναμη.

Τὸ ὕφος του, λέγει, ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό του, εἶναι τὸ ὕφος τοῦ ὑποκειμενικοῦ φιλόσοφου. Αὐτὸ τὸ ὕφος εἶναι φυσικὰ τόσο πολύμορφο ὅπως ἡ ἀντίθεση που περικλείει μέσα του ὁ φιλόσοφος. Πρέπει τὸ ὕφος αὐτὸ νὰ εὐρίσκεται διαρκῶς σὲ ἐπικοινωνία μὲ

τὴν πραγματικὴτητα, καὶ «πρέπει γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ νὰ κατέχει τὸ ποιητικὸ, ἠθικὸ, διαλεκτικὸ καὶ θρησκευτικὸ.»

Κοντὰ σ' ὅλον αὐτὸν τὸν πλοῦτο τῆς ἔκφρασης, που περιέχει μέσα του καὶ τὸν ὑπέροχο χειρισμὸ τῆς εἰρωνείας καὶ χιοῦμορ, στέκεται ἡ δυσκολία που θεληματικὰ ὁ Kierkegaard βάζει μέσα στὸ ὕφος του.

Εἶναι τῆς γνώμης ὅτι κάθε ἐσωτερικὸ συναίσθημα δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφρασθεῖ ἀπ' εὐθείας, ὅτι δῆποτε πρόκειται νὰ ἐκφρασθεῖ πρέπει νὰ ἀνήκει εἰς τὸν ἀκροατή, σὰν νὰ ἦταν ἰδιοκτησία του, πρέπει νὰ δημιουργεῖται μέσα στὸν ἀκροατή, σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ τὸ γεννήσει ὁ ἴδιος. Ἡ θέληση νὰ ἐκφράζει τις σκέψεις του σύμφωνα μὲ αὐτὲς τις ἀρχὲς αὐξάνει τὴν δυσκολία γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ἔργων τοῦ Κ. τόσο πολὺ, ὥστε μὲ δίκαιο ὁ ἴδιος ἔλεγε γιὰ τὸν ἑαυτό του: «Ἴσως δὲν ὑπάρχουν δέκα ἄνθρωποι ὅλοι ὅλοι που νὰ ἀντέχουν νὰ διαβάσουν τὰ γραμμένα μου, καὶ μόλις ἓνας μέσα σὺλο τὸ βασίλειο, που νὰ μπορέσει νὰ ὑποβληθεῖ στὸν κόπο νὰ γράψει κατὰ τέτοιο». Αὐτὸ ὁ συγγραφέας δὲν τὸ θεωρεῖ ἐλάττωμα ἀλλὰ προτέρημα, τὸ μόνο πράγμα που φοβάται εἶναι ἡ sensation «που εἶναι ἰδιαίτερα σαγηνευτικὴ», ὡς τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο νομίζει «νὰ ξεμπερδεύει κανεὶς γρήγορα», ὡς τὸ πιὸ τρομερὸ ψέμμα «νὰ ἔχει κανεὶς ὁπαδούς.» «Ὁ τρόπος νὰ ἐκφράζεται ἡ ἰδέα μὲ ἀντιφατικὲς μορφές» τὸν κάμνει νὰ ἐκτιμᾷ ἰδιαίτερα τὴ «σωκρατικὴ εἰρωνεία»: σ' αὐτὴ του τὴν γνώμη εἶναι βασισμένη καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ ψευδώνυμα. Γιὰ νὰποφύγει κάθε ἀπ' εὐθείας συνεννόηση μὲ τὸ κοινὸ, δημιουργεῖ τοὺς Victor Eremita, Johannes de silentio, Constantin Constantius, Johannes Climacus, φαντάζεται πρόσωπα φανταστικῶν συγγραφέων που γράφουν τὰ βιβλία του, καὶ μὲ τὰ ὁποῖα μὲ κανένα τρόπο δὲν θέλει νὰ τὸν συγγέουν. Ὡς καλλιτέχνης ἀπολαμβάνει ἔτσι τὴν εὐχαρίστηση που βρίσκει καὶ στὸ θέατρο «ὁ ἴδιος νὰ παρασυρθεῖ κανεὶς μέσα στὴν τεχνητὴ ἀλήθεια, καὶ σὰν διπλὸς ἄνθρωπος νὰ βλέπει καὶ νὰ ἀκούει τὸν ἑαυτό του, νὰ διαμελίζει τὸν ἑαυτό του σ' ὅλες τις δυνατὲς λεπτομέρειες, καὶ μὲ τέτοιο τρόπο, που κάθε λεπτομέρεια νὰ μένει ὁ ἴδιος ἑαυτός του.

Καὶ ὁ Kierkegaard ὁ Φιλόσοφος; Εἶναι ἀδύνατο, μὲ λίγα λόγια νὰ περιγράψει κανεὶς τὸ μεγαλεῖο τῆς πρωτογενοῦς του διανοητικῆς ἐργασίας, καὶ νὰ ἐξαντλήσει τὸ βάθος τῆς. Μόνον οἱ κυριότερες γραμμὲς τῆς φιλοσοφικῆς του θεωρίας μποροῦν νὰποδοθοῦν.

Ὅταν στὰ 1840 περίπου ἄρχισε ὁ Kierkegaard τὴ συγγραφικὴ του ἐργασία συνάντησε στὴ Δανία δυὸ θεωρίες νὰ δεσπόζον στὴν πνευματικὴ κίνηση: στὸ φιλοσοφικὸ μέρος τὸ σύστημα τοῦ Hegel,

στό καλλιτεχνικό μέρος τὸ Ρωμαντισμό. Ἀνάμεσα στὴ συζήτηση ἐναντίον τῶν δυὸ αὐτῶν θεωριῶν γιὰ τὴς βάσεις τῆς σκέψης του, ὁ Kierkegaard βροῖκε καὶ ἀνάπτυξε τὴν ἰδική του πρωτότυπη θεωρία. Ἦταν ἐκ τῶν προτέρων βέβαιος πὼς δὲ θὰ κατατασσότανε μετὰξὺ ἐκείνων ποὺ ἀκολουθήσανε τυφλὰ τὴ θεωρία τοῦ Hegel. Μὲ τὴν ἀσφάλεια τῆς μεγαλοφυΐας ἐπιτίθεται ἀμέσως στὸ ἀδύνατο σημεῖο τῆς θεωρίας τοῦ Hegel, τὴν «ταυτότητα τῆς ὑπαρξης καὶ τῆς σκέψης.» Ἡ φιλοσοφική του διορατικότητα ἀλύπητα χωρίζει τὴν ἐνότητα αὐτὴ ποὺ ὀφείλεται μονάχα στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη, βροῖκε ὅτι εἶναι μόνον ἀποτέλεσμα τῆς φιλοσοφικῆς ἔρευνας καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἡ ἐνότητα αὐτὴ πραγματικά, ἡ νομιζόμενη ἐνότητα ὀφείλεται μονάχα εἰς τὴν ἔρευνα, εἶναι σχεδιαστικὸ δημιούργημα, καὶ παραβλέπει ἀκριβῶς τὸ κυριώτερο, τὴν Ὑπαρξιν. «Ἡ συστηματικὴ ἰδέα εἶναι τὸ ἀντικείμενον—ὑποκείμενον, ἡ ἐνότητα τῆς σκέψης καὶ τῆς ὑπαρξης. Ὑπαρξιν εἶναι ἴσια ἴσια ὁ χωρισμός.» Ὑπαρξιν, εἶναι «αὐτὸ τὸ καθ' ἑαυτό, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ σκεφθεῖ», μὲ τὸ ὁποῖον ἡ σκέψη δὲν ἔχει τίποτα νὰ κάμει, καὶ ἡ μόνη ἀλήθεια, ποὺ ὑπάρχει γιὰ ἓνα ὑπάρχοντα εἶναι ἡ ἠθικὴ τοῦ ἀλήθεια, γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα μόνον μπορεῖ μὲ συμπεράσματα νὰ «γνωρίζει». Ἀμετάβλητη μένει μέσα του ἡ πεποίθησις ὅτι ἀσφαλὴς θεωρία τῆς ζωῆς δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ μὲ τὴ σκέψη! Κατεβάσει τὸ πρόβλημα τῆς Ὑπαρξης ἀπὸ τοὺς νεφελισμένους ἀτμοὺς τῆς θεωρητικῆς ἔρευνας στὸ ἔδαφος τῆς ἐσωτερικῆς πείρας, ἀπὸ τὴ Φιλοσοφία τὸ εἰσάγει μὴ γιὰ πάντα στὴν ψυχολογία. Ἀπέναντι εἰς τὸν μονισμόν κάθε λογῆς, ποὺ πάντα εἶναι μονάχα σύστημα, δημιουργία καὶ δογματισμός, καθιερώνει ὅτι «ἡ Ὑπαρξιν εἶναι μιὰ πελώρια ἀντίφασις, ποὺ ὁ φιλόσοφος δὲν μπορεῖ νὰ τὴν παραδεῖ, διότι τότε ὅλα εἶναι εὐκόλα, ἀλλὰ μέσα στὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ μείνει». Εἶναι λοιπὸν πέρα καὶ πέρα θεϊστής. Αὐτὴ ἡ πρώτη, ἀνακουφιστικὴ βάση ποὺ ἔθεσε. Σὰ σφήνα χώνει τὴν «Ἐμπάθεια» μέσα στὴ δογματικὴ ἐνότητα τῆς Ζωῆς! «Ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς εἶναι ἐμπαθῆ» καὶ «νὰ ἐξετάζει κανεὶς τὰ προβλήματα, ἀφίνοντας ἔξω τὴν ἐμπάθεια, εἶναι σὰν νὰ μὴ τὰ ἐξετάζει καθόλου.» Τί ἔχει λοιπὸν νὰ ἐννοήσει ὁ «ὑπάρχων» φιλόσοφος, (σὰν κι' αὐτόν); Τὸν ἑαυτό του μέσα στὴν Ὑπαρξιν! Ἀντικειμενικὰ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀλήθεια γιὰ τὰ ὑπάρχοντα ὄντα, μονάχα κατὰ προσέγγισιν ἐκτίμησις (προσέγγισιν πρὸς τὴν ἀλήθεια), ὑποκειμενικὰ ὑφίσταται ἡ ἀλήθεια τῆς ἐσωτερικότητος «διότι ἡ λύσις τῆς ἀλήθειας βροῖκεται μέσα στὴν ὑποκειμενικότητα.» Ἐπειδὴ

ὅμως ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ λύσις μέσα στὴν ὑποκειμενικότητα, τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ὁ «ἓνας». Ὅσο περισσότερο ἡ ἰδέα τῆς γενίκευσης κερδίζει ἔδαφος, ἰδίως στὴ συνειδησμένη σκέψη, τόσο πῶς τρομερὴ εἶναι ἡ μετάβασις: ἀντὶ νὰ βροῖκεται κανεὶς μέσα σὲνα γένος καὶ νὰ λέγει: «Μεῖς, ἡ ἐποχὴ μας, ὁ δέκατος ἔννατος αἰῶνας» πρέπει νὰ γείνει ἓνας, μοναδικός, πραγματικὰ ὑπάρχοντας ἄνθρωπος. «Κάθε ἐποχὴ ἔχει τὴν ἰδιαίτερή της ἠθικότητα» «ἡ ἀνηθικότητα τῆς ἐποχῆς μας ἴσως δὲν σινίσταται στὴν παράδοσι, σὶς διασκέδασες καὶ ἡδονές, ἀλλὰ σὲ μιὰ πανθεϊστικὴ περιφρόνησι τοῦ ἐνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου». Ἀπὸ αὐτὰ προκύπτει ἡ δευτέρη θεμελιώδισ ἀρχὴ τοῦ Kierkegaard, εἶναι πέρα καὶ πέρα ἀτομικιστής. Ἡ ἐμπάθεια ξεσπᾷ μέσον τῆς ὑπαρξης, καὶ ὡς ὑπαρξιν ἀτόμου, ἡ καθαρὴ σκέψη μέσον τῆς ἰδέας τῆς ἐνότητος. Μέσον τοῦ ἀτόμου φθάνει ἔξω τὸ «Παράδοξι». «Τὸ παράδοξι εἶναι ἡ ἐμπάθεια τῆς σκέψης, καὶ φιλόσοφος δίχως παραδοξολογία εἶναι ἐρωτεμένος δίχως πάθος—μεριότητα καὶ τίποτε περισσότερο». Μοναχὰ γιὰ τὸ ἄτομο καὶ μοναχὰ σὲ στιγμὴ ἐμπάθειας γίνεται δυνατὸν ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀδύνατο γιὰ τὴ γνῶσις: ἡ ταυτότητα τῆς σκέψης καὶ τῆς ὑπαρξης. Ἡ πίστις κάμνει τὸ παράδοξι, — ὡς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ θεός, ἡ Ἀθανασία, ἡ ἐλευθερία—ἰδιαίτερο σκοπὸ τῆς. Ἡ πίστις ὄχι ἡ περαστικὴ ἐμφάνισι, μὲ τὴν ὁποῖα μονάχα φτωχοὶ ἄνθρωποι καὶ ἀνόητοι εὐχαριστοῦνται, καὶ μπρὸς στὴν ὁποῖα περνοῦν δίχως νὰ τὴν προσέξουν οἱ ὑψηλοὶ καὶ οἱ ἔξυπνοι» ἀλλὰ ἡ πίστις, ποὺ εἶναι ἡ βεβαιότητα ὅτι ὑπάρχει «κάτι ἐσωτερικὸ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μετρηθεῖ μὲ τὸ μέτρο ποὺ μετροῦμε τὰ ἐξωτερικά». Ὁ Kierkegaard εἶναι λοιπὸν—καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ τρίτη του θεμελιώδισ ἀρχὴ—πέρα πέρα θρησκευτικὸς φιλόσοφος. Μὲ ἔννοια τόσο ὑψηλὴ καὶ ἐξαιρετικὴ, ὅπως κανένας φιλόσοφος, ἴσως ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀβγουστίνου, δὲν ὑπῆρξε.

Γιὰ τὸν τόσο ἀπαφασισμένον δυαλιστὴν καὶ θρησκευτικὸν ἀτομικιστὴ Kierkegaard τὸ πρόβλημα τῆς ὑπαρξης ἔχει τρεῖς λύσεις, τρεῖς τρόπους ζωῆς, τρία ἰδανικά. Τὸ πρῶτον ἰδανικὸν ποὺ συζητεῖ εἶναι τὸ «αἰσθητικόν». Τὸ αἰσθητικόν, ἐξετασμένον μὲ τὸν τρόπο τῆς ρωμαντικῆς σκέψης. Στὴν αἰσθητικὴ—ρωμαντικὴ μορφὴ τῆς ὑπαρξης ἀφιερῶθη τὸ πρῶτον μέρος τοῦ περίφημου βιβλίου του «Entweder—oder» («ἢ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο»). Κοντὰ στὴ θεωρητικὴ σκέψη τοῦ Hegel, μορφώνεται ὁ ὑποκειμενικός, πραγματικὰ ὑπάρχοντας φιλόσοφος, κοντὰ στὴ ρωμαντικὴ μορφώνεται τὸν τρόπο τῆς ἔκφρασις ποὺ τοῦ πηγαίνει καλλίτερα, καὶ γίνεται εἰρωνιστής. Ὁ Σωκράτης—καὶ σαυτὸ τὸ σημεῖον συμφωνεῖ ὁ Kierkegaard μὲ τὸν

«Μάγο τοῦ βορρᾶ» τοῦ γερμανοῦ φιλόσοφου τῆς Πίστης Hamann— σὰν πατέρας τῆς ἀρχαίας εἰρωνείας, λευτέρωσε, σὰν μάμμος, τὸ ἔμβροιο τοῦ ἀτόμου, δηλαδὴ πρῶτος αὐτὸς ἄνοιξε τὸ δρόμο στὴν ὑποκειμενικότητα. Ὅπως ἐκεῖνος μὲ «ὑπέροχο διαλεχτικὸ» κατάκαψε τὸν ἑλληρισμὸ τῆς ἐποχῆς του πὺν τῷχε παρακάμει μὲ τὴν αἰσθητικὴ, ἔτσι καὶ ὁ καινούργιος σωκρατικὸς εἰρωνιστὴς Kierkegaard. Κατακαίει τὰ ψευτοαισθητικὰ ἰδανικὰ τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ Εἰρωνεία του, πὺν τὴν καθορίζει «τὴν ἀρνητικὴ ἐλευθέρωση τῆς ὑποκειμενικότητας», συναγωνίζεται μὲ μεγάλη ἐπιτυχία μὲ τὴ ρωμαντικὴ εἰρωνεία. Ἡ εἰρωνεία τῆς πραγματικῆς προσωπικότητας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀπείρου μὲ τὴν εἰρωνεία τῆς φανταστικῆς προσωπικότητας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀπείρου. Μὲ ἀπαράμλλη Τέχνη, πὺν χρωστᾶται ὄχι μοναχὰ στὴ Φιλοφικὴ σκέψη ἀλλὰ καὶ στὴν ποιητικὴ ἔξαρση, περνᾶει αὐτὸς,— ἢ σωστότερα τὸ ψευδώνυμο ἐνὸς ψευδώνυμου— τὰ διάφορα στάδια τῆς ρωμαντικῆς ἀπόλαυσης τοῦ ἑαυτοῦ του—, ἀναχωρῶντας ἀπὸ τοὺς πῖο παράδοξους ἀφορισμούς, ἀπὸ τὴν σαρκικοηδονικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ δὸν Χουὰν καὶ τὴ πῖο κατάλληλη ἐρμηνεύτρια του: τὴ μουσικὴ, κάμνοντας αἰσθητικὰ πειράματα σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ μοναδικῆς μελέτης, καὶ καταλήγοντας εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον ἐνὸς διαφθορέα». (Tagebuch des Verführers). Δὲν μπορεῖ νὰ παραγνωρισθῆ ἢ ἐπίδραση τῆς Lucinde τοῦ Schlegel. («Ὁ ὕπνος εἶναι ἡ μεγαλύτερη μεγαλοφυΐα») καὶ τοῦ Lovel τοῦ Tieck («Ἡ ψυχὴ μου ἔχει χάσει τὴν δυνατότητα»). Ἡ αἰσθητικὴ μορφή τῆς ζωῆς του νὰ ζεῖ κανεὶς τὰ πράγματα δίχως διάμεσα, φέρνει ἀναγκαστικὰ στὴν ἀπελπισία. Ἡ αὐταπόλαυση σὲ αὐτοκαταστροφὴ.— Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ «Entweder oder» ἐκθέτει τὴν ἠθικὴ μορφή τῆς ζωῆς. Μὲ μιὰ πράξη, μὲ μιὰ προσπάθεια μπορεῖ ὁ ἀπελπισμένος νὰ σωθῆ: πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ἐκλέξει τὸν ἑαυτό του σύμφωνα μὲ τὴ σημασία πὺν θὰ ἔχει στὴν αἰωνιότητα». Σαυτὸ τὸ σημεῖο ἀρχίζει ἢ γέννηση τῆς προσωπικότητας, τοῦ ἀτόμου.

«Μέσα σ' ὅλα τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται σοφά, ἔχει δικαίωμα κάθε πραγματικὰ ὑπάρχων νὰ ζητήσῃ τὴν ὑπογραφή τῆς ἠθικῆς». Ἀπὸ τὴς φαντασιοπληξίης ἐγωϊστικῆς αἰσθητικομανίας κατεβαίνει στὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητας, τῆς ἠθικῆς πραγματικότητας, πὺν εἶναι ἡ μόνη ἢ ὁποῖα ἔχει ὑπόσταση καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ μυαλὸ τῶν ἀνθρώπων. Πρὸς τὸ παρὸν ὁ ἠθικὸς νόμος περικυκλώνει τὸ ἄτομο μὲ τὴν ἀπαίτηση νὰ ὑπάρχει σύμφωνα μὲ τὴν ἠθικὴ. «Δὲν κάνει τὸν καιπόσο μὲ ἑκατομμύρια καὶ μὲ γενεές, δὲν προσπαθεῖ νὰ ξαφνίσει τὸν ἄνθρωπο, ἔτσι ὅπως καὶ ἡ ἀστυνομία δὲν

φυλακίζει τοὺς παστρικοὺς ἀνθρώπους». Ἡ προσωπικότητα εἶναι «ἡ πρώτη ἀπαίτηση χρηστότητας πρὸς τὴ ζωὴ». Ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ ἐξωτερικοῦ βίου μπαίνει τὸ ἄτομο εἰς τὴν περίοδο τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου, στὴν περίοδο τῆς εὐσυνείδητης, ἀκατάβλητης καὶ ἀκαταπόνητης ἐργασίας, ποῦχει γιὰ σκοπὸ τὸ ἴδιο ἄτομο. ἴσως τὸ ἄτομο ἀπὸ «κοσμοϊστορικὴ» ἐποχὴ δὲν ἔχει πολὺ νὰ πεῖ, ἀπὸ ἠθικὴ ὅμως ἐποχὴ ἔχει ἀπειρὴ σπουδαιότητα. Ὁ Σωκράτης μὲ τὴν ἠθικὴ του γνώση ἀνακάλυψε τὴν προδιάθεσίν του γιὰ κάθε τι κακό. Μ' αὐτὴ τὴν ἀνακάλυψη ἀρχίζει γιὰ τὸν καθένα ὁ δρόμος τῆς ἠθικῆς «ὅσο βαθύτερα κάμνει κανεὶς αὐτὴν τὴν ἀνακάλυψη τόση περισσότερη δουλειὰ ἀποκτᾶ κανεὶς, ὅσο βαθύτερα τὴν κάμνει τόσο πῖο ἠθικὸς γίνεται κανεὶς, ὅσο πῖο ἠθικὸς γίνεται κανεὶς τόσο λιγώτερο καιρὸ ἔχει γιὰ τὴν «κοσμοϊστορία». Πρέπει «νὰ προσέχει ὁ καθένας τὸν ἑαυτό του μὲ ἀπειρὴ δυσπιστία», πρέπει κάθε στιγμὴ τῆς ζωῆς νὰ σκέπτεται κανεὶς τὸν ἑαυτό του κοντὰ στὸ ἀπειρο, νὰ ἔχει κανεὶς πάντοτε μπροστὰ του «ἀπόλυτο τέλος», πρέπει νὰ ἔχει κανεὶς ἀκούραστα ταραγμένη, ἀκούραστα ἐνεργητικὴ ζωὴ. Ὅπως βλέπει κανεὶς, ὁ Kierkegaard ἔχει πάρει ἐντελῶς στὰ σοβαρὰ νὰ κάνει ὅσο εἶναι δυνατὸ πῖο δύσκολο στὸν ἄνθρωπο νὰ γίνῃ ἓνα «ἄτομο». Ἀλλὰ δὲ σταματᾶει στὸ ἠθικὸ ἰδανικόν. Πάνω ἀπὸ τὴν ἠθικὴ μορφή τῆς ζωῆς ὑψώνεται ἢ τρίτη μορφή: ἢ θρησκευτικὴ. Τὸ νὰ ξεχωρίσει κανεὶς τὴς τρεῖς μορφῆς τῆς ζωῆς καθαρὰ καθαρὰ τὴν μιὰν ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶναι γι' αὐτὸν ὄρος κάθε καθάριας σκέψης. Κάνει τὸν ξεχωρισμὸ τῆς θρησκευτικῆς ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ μορφή στὸ Βιβλίον «Wiederderholung» (Ἐπανάληψη), τῆς θρησκευτικῆς ἀπὸ τὴν ἠθικὴ στὸ «Furcht und Zittern» (Φόβος καὶ τρόμος). Τὸ ἠθικὸ στοιχεῖο, μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἦταν «μέσα στὴν ἀπομόνωση ἢ συμβιβαστικὴ ἐνότητα μὲ κάθε ἄνθρωπο». Τὸ θρησκευτικὸ στοιχεῖο, ἢ πίστη ξεχωρίζει τὸ ἄτομο κ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα, καὶ κᾶτι παραπάνω: ἀπὸ θρησκευτικὴ ἐποχὴ «ἡ ἐνότητα αὐτὴ εἶναι ἢ τέχνη νὰ φτιάχνει κανεὶς μιὰ τάξη κατώτερη ἀπὸ τὸ ἄτομο, καὶ νὰ κρύβει τὸν ἑαυτό του πίσω ἀπ' αὐτὴν τὴν τάξη»— «τὸ παράδοξο τῆς πίστεως εἶναι τὸ ἐξῆς: τὸ ἄτομο στέκει πάνω ἀπὸ τὴν Κοινότητα».

Τὸ ἠθικὸ γίνεται κᾶτι τι σχετικόν, καὶ μὲ θαυμάσιο τρόπο ἐκθέτει ὁ Kierkegaard στὸ πρόσωπο μέσα τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ «Πατέρα τῆς Πίστης», τὸ ἀπόλυτο καθήκον τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ Ἀπόλυτο, πρὸς τὸ Θεόν... Σὰν τὸ ἠθικὸ εἶναι τὸ βασίλειον τῆς φανερῆς ἐσωτερικότητας, τότε τὸ θρησκευτικὸ εἶναι τῆς κρυφῆς. Ὁ ἱπότης τῆς κρυμμένης ἐσωτερικότητας, ὁ ἱπότης τῆς Πίστης, γνωρίζει «ὅτι πάνω ἀπὸ τὴ γενικότητα τῶν πραγμάτων ἀνεβαίνει

στενός κι' ἔρημος δρόμος, στενός κι' ἀνηφορικός,—γνωρίζει πόσο εἶναι τρομερὸ μόνος νὰ βγεῖ κανεὶς μέσα ἀπὸ τὸ γενικό,—νὰ πηγαίνει, δίχως νὰ συναντᾷ κανένα ἄλλο διαβάτη. «Ἔτσι γίνεται ὁ πόνος» «στοιχεῖο ἀναπόσπαστο τοῦ θρησκευτικοῦ, μέσα στὸν πόνο «ἀναπνέει τὸ θρησκευτικό». Μέσα στὰ *Philosophische Brocken*» (φιλοσοφικὰ ψίχαλα) ἐπιχειρεῖ ὁ Kierkegaard τὴ φιλοσοφικοπειραματική, καὶ μέσα στὸ «*Begriff der Angst*». (Ἔννοια τοῦ φόβου). τὴν ψυχοπειραματικὴ ἐξήγηση τῆς Πίστης. Θρησκευτικότης εἶναι ἐξυψωμένη ἐσωτερικότητα, εἶναι ἀτομικότητα εἰς τὴν πιὸ φιλή σημασία της. Ἡ ἀλλαγὴ ὄλου τοῦ βίου, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸ ἠθικό, καταλήγει καὶ τελειοποιεῖται στὸ θρησκευτικό, καὶ (αὐτὸ εἶναι ἡ καθαρῶτερη ἀντίληψη τοῦ Παράδοξου), βρίσκει τὴν πιὸ τέλεια ἔκφραση στὸ «*χριστιανικό*». Ἡ «*Abschliessende unvissenschaftliche Nachschrift*». (Τελειωτικὸς ἀνεπιστημονικὸς ἐπίλογος) ποὺ ἀκολούθησε τὰ *Brocken*, στέκει μέσα στὴ μέση τῆς παραγωγῆς τοῦ Kierkegaard καὶ εἶναι ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς μοναδικῆς θρησκευτικῆς ψυχολογίας στὸ σπουδαιότερο ἀντικείμενο. Ἀντίθετα στὴν ἱστοριοκριτικὴ θεολογία τῶν Γραφῶν, ἀντίθετα στὴν ἐκκλησία, στὴν θεωρία, βάζει κάτω τὸ πρόβλημα: «πῶς θὰ γενῶ χριστιανός;» Καὶ βρίσκει ὅτι ἡ αἰώνια ἀποστολὴ ἔγκειται στὴν «ἀβεβαιότητα ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐμπαθοῦς ἐσωτερικῆς ζωῆς», στὴ σταύρωση τοῦ νοῦ, στὸν πόνο «τὴν ὑψίστη πράξι τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου» καὶ νομίζει ὅτι τὸ νὰ ξεπερδέψει κανεὶς μὲ αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ εἶναι σὰν νὰ μὴ τὴν εἶχε καθόλου ἀρχισμένη. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ καταλληλὸς τόπος γιὰ νὰ ἐξετάσει κανεὶς τὶς λεπτομέρειες αὐτῆς τῆς βαθύνοης θεολογίας, ἢ καλύτερα θεοψυχολογίας. Ἀπέχει ἕξ ἴσου μακριὰ ἀπὸ τὴν τυπικὴ ψευδοθεολογία ὅσο ἀπὸ τοὺς νεουλιτισμένους ὀρθολογισμοὺς καὶ πανθεισμοὺς τῆς νεώτερης καὶ νεώτατης ἐποχῆς μας. Γιὰ ἐξακρίβωση ἄς ἀρκέσουν τὰ ἑξῆς λόγια του: «Στὸν 19ον αἰῶνα δὲν εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ γείνει κανεὶς χριστιανός παρ' ὅσο ἦτανε στὴν πρώτη ἐποχὴ, τοῦναντίο, γιὰ τὸν μορφωμένο ἄνθρωπο ἔχει γίνει πιὸ δύσκολο, καὶ χρόνος μὲ χρόνος γίνεται ἀκόμα πιὸ δύσκολο. Ἡ ὑπερτέρηση τοῦ λογικοῦ μέσα στὸν μορφωμένο, ἢ τάση του γιὰ τὸ ἀντικειμενικὸ εἶναι διαρκῶς ἐμπόδια γιὰ νὰ γίνει χριστιανός, καὶ ἡ ἀντίσταση αὐτὴ εἶναι ἡ ἁμαρτία τοῦ λογικοῦ: ἡ ἡμιτέλεια. Ἄν καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἄλλαξε μιὰ φορὰ τὴν μορφή τοῦ κόσμου, καὶ ἐνίκησε τὰ ὤμα πάθη τῆς πρωτογενοῦς ζωῆς, ὡστόσο εὐρίσκει στὴν μόρφωση μιὰ ἐπίσης ἐπικίνδυνη ἀντίσταση. Καὶ ἂν πρέπει αὐτὸ τό σημεῖο νὰ γίνει πόλεμος, τότε πρέπει νὰ γίνει μὲ τὴν μεγαλύτερη προσοχή. Τὸ ἀπόλυτο παράδοξο θὰ διατηρηθεῖ γιὰ

βέβαια μοναχὸ του, γιὰτὶ ἀπέναντι τοῦ ἀπόλυτου παράδοξου περισσότερη γνώση δὲ φέρνει μεγαλύτερα ἀποτελέσματα ἀπὸ λιγώτερη· καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς γνώσεις φέρνουν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα, ὁ πιὸ γνωστικὸς σιγὰ σιγὰ, καὶ ὁ λιγώτερο γνωστικὸς γρήγορα».

Μὲ αὐτὲς τὶς γραμμὲς μόλις ἐγγίξαμεν τὸν Søren Kierkegaard, τὸ φιλόσοφο τῆς Ἐμπάθειας, τὸν παιδαγωγὸ πρὸς τὴν ἐσωτερικότητα, τὸν ἀπόστολο καὶ τὸν προφήτη τοῦ ἀτόμου, δίχως οὔτε νὰ μπορούμε νὰ σκεφθοῦμε ὅτι τὸν καλογνωρίσαμε. Θὰ ἦτανε ἐνδιαφέρον νὰ φωτίσει κανεὶς κριτικὰ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸ παράδοξο στὰ σημεῖα ποὺ φθάνει στὴν πιὸ μεγάλη τῆς ἔνταση, καθὼς καὶ τὴ σύγκρουση τῆς ἀγάπης αὐτῆς μὲ τὴ χριστιανικὴ ἐκκλησία ποὺ δείχνεται στὸ «*Augenblick*» (Ἡ στιγμή), βιβλίον παμφλετικόν, γραμμένο μὲ παραγνωρισμὸ τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας κάθε κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ νὰ ἐξετάσει τὴν ἀγάπη αὐτὴν στὶς ἀφορμὲς της, στὰ ἀποτελέσματά της καὶ στὴ δικαιολογία της. Θὰ ἄξιζε τὸν κόπο νὰ παρακολουθήσει κανεὶς τὸ παγκόσμιο πνεῦμά του στὶς λεπτομέρειές του: ὅτι λέγει περαστικὰ γιὰ τὴν κωμωδία εἶνε τόσο σπουδαῖο ὅσο οἱ ἔρευνές του γιὰ τὴν τραγωδία, γιὰ τὸ Σαίξπηρ καὶ τὸν Λέσσιγκ, γιὰ τὸ δαιμονιώδες, γιὰ τὴ μεγαλοφυΐα καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ πνεύματος, καὶ γιὰ χίλια δυὸ ἄλλα πράγματα μιλάει μὲ τὴν ἴδια πρωτοτυπία ὅπως καὶ γιὰ τὰ μυστήρια τῆς πίστεως.

Θὰ ἦτανε πολὺτιμο νὰ ἐξετάσει κανεὶς τοὺς δεσμοὺς ποὺ τὸν συνδέουν μὲ τὸν Αὐγουστῖνο, τὸν Λούθηρο, τὸν Πασκάλ, τὸν Γιάκομπι, καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸν Χάμαν, ὁ τελευταῖος αὐτός, σύμφωνος μὲ τὸν K., ἀναγνωρίζει ὅτι «ὅλες οἱ αἰσθητικὲς θαυματουργίαι δὲν σώνουν νάντικαταστήσουν ἕνα πραγματικὸ αἴσθημα καὶ τὸν δρόμο πρὸς τὴ θεοποίηση κλείνει ἢ καταραμένη αὐτοαναγνώριση.» Θὰ ἦτανε ἐπὶ τέλους σπουδαῖο νὰ παραβάλλουμε τὸν Kierkegaard μὲ τοὺς ἄλλους μεγάλους προσκόπους τῆς θεωρίας τοῦ ἀτόμου, τὸν Stirner καὶ τὸν Nietzsche, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ξεχωρίζει ὅπως καὶ ἀπὸ τὸν πανθεισμό, ποὺ βγάζει ἔξω τὸν θεὸ ἀφοῦ πρῶτα τὸν δαμάσει μὲ τὸ νόμο τῆς Φύσης καὶ μὲ τὴν ἀναγκαστικὴ ἐξέλιξη τοῦ παρόντος.—'Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ εἶναι φυλαγμένα γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐξέταση τοῦ μεγάλου δανοῦ. Εἶθε νὰ γίνοι ἡ μελέτη αὐτὴ τόσο ἐντονη καὶ πολύμερη ὅσο εἶναι δυνατόν! Ἄπ' αὐτὸν ἢ ψυχολογία θὰ πόρισθεῖ περισσότερα παρ' ὅσα μπορούν νὰ φέρουν στὸ φῶς μιὰ ντουζίνα ψυχολογικὰ ἐργαστήρια σὲ τρεῖς ντουζίνες χρόνια. Ἡ φιλοσοφία μπορεῖ σ' αὐτὸν νὰ ἀσκηθεῖ στὴν ἀναγνώριση τῶν ὁρίων της, καὶ ἡ θεολογία νὰ βάλει λίγο ζωὴ στὶς ἔρημες ἀποθήκας της. Τὰ «*Gesammelte Werke*» εὐσυνείδητα καὶ σχεδὸν πέρα - πέρα

καλὰ μεταφρασμένα στὰ γερμανικὰ ἀπὸ τοὺς C. Schrenpf καὶ H. Gottsched—ποὺ δὲν ἔμειναν τίποτε νὰ μᾶς χρεωστοῦν παρὰ μόνον τὴν παραίτησή τους ἀπὸ τὸν «Ἐπίλογο»—εἶναι ἐντελῶς κατάλληλα νὰ γένουν βάσεις σοβαρῆς καὶ καρπόφορης μελέτης τοῦ Kierkegaard. Βέβαια ὁ Κ. δὲν ἀνήκει σ' αὐτοὺς ποὺ «ἀναγνωρίζουν μονάχα τὸν μηχανισμό τῶν Ἐπιστημῶν καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ φροντίζουν γιὰ ἀναγνώστες» ὅπως λέγει ὁ Χάμαν. Ἄλλ' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἐφαρμοσθεῖ σ' αὐτὸν ἡ ὠραία του φράση:

«Κανεὶς ἀπὸ κείνους ποὺ ὑπῆρξαν μεγάλοι στὸν κόσμον δὲν θὰ λησμονηθεῖ, καὶ ὁ καθένας εἶναι μεγάλος στὸ εἶδος του, ὁ καθένας σχετικὰ μὲ τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος ποὺ ἀγαποῦσε. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀγάπησε τὸν ἑαυτό του, ἔγεινε μεγάλος μέσον τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγάπησε ἄλλους ἀνθρώπους, ἔγεινε μεγάλος γι' αὐτὴν τὴν ἀφοσίωση, ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος ποὺ ἀγάπησε τὸν θεὸ, ἔγεινε μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους.»

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ X (1)

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΡΟΒΕΡΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ

ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

ΚΑΙΡΟ - ΜCMXII

Μιά σκέψη μου γεννήθηκε στὸ νοῦ, ὅταν ἐτέλειωσα τὴν ἀνάγνωση τοῦ φυλλαδίου αὐτοῦ. Ἡ σκέψη πῶς δὲν ἔπρεπεν ἴσως νὰ ζητήσω νὰ τὸ ἀντικρούσω γιὰ νὰ μὴν ἀναγκασθῇ, σύμφωνα μὲ τὴ δήλωση ποὺ βάζει στὴν τελευταία φράση του ὁ κριτῆς, νὰ ξαναγράψῃ μιὰ τελειότερη ἀνάλυση γιὰ τὸ ἔργον τοῦ Κ. Π. Καβάφη. Καὶ βεβαιῶνω πῶς δὲν θέλω νὰ τὸν βάλω σὲ νέο κόπο—Θὰ τὸ εἶχα βάρως στὴ συνείδησή μου.

Ὡς τόσο ἐπειδὴ θὰ ἦταν κριμα νὰ μὴν ἀπολαύσουν κι ἄλλοι τὴν κρίσιν αὐτήν, ἂν περνοῦσε ἀπαρατήρητη, ἐπῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ γράψω λίγες γραμμὲς γιὰ αὐτήν.

Πιστεύω τὸν Ροβέρτο Κάμπο ὅταν μᾶς ἐξομολογείται ὅτι διάβασε πέντε φορές τὰ ποιήματα.—Μὰ βλέπω πῶς δὲν μπόρεσε νὰ μῆν ἔνοιό των, οὔτε ὕστερα ἀπὸ τὰ πέντε διαβάσματα. Καὶ λυποῦμαι πολὺ ποὺ ἔχασε τὸν κόπο του ἄδικα.—Μάλιστα, χωρὶς νὰ φανῶ ὑπερβολικός, νομίζω πῶς μόνον μὲ φαντασία μεγάλη καὶ σκέψη ἀντιφατικὴ ἦταν δυνατό νὰ γραφῇ μιὰ κρίσις, τόσο βιαστικὴ καὶ ἐπιπόλαιη γιὰ τὸν Ἀλεξανδρινὸ ποιητὴ μας.

(1) Heinrich Lilienfein (Berlin) Særen Kierkegaard, der Denker der Leidenschaft, Ct. "Das literarische Echo", 14 Jahrgang Heft 6. 15 Dezember 1911 c. 371.

Γιατὶ μοῦ φαίνεται, πῶς ὅλοι θὰ παραξενοθοῦν ὅσο διαβάσουν πῶς ὁ Καβάφης εἶνε ἀναρχικός στὴ μορφὴ τῆς τέχνης του.—Ζητᾷ ὁ μετροφόρον αὐτὸς νὰ ἔχη μόνον τὸ δικαίωμα στὸ Σύνταγμα τῆς ποίησης, νὰ πῆ καὶ αὐτὸς τὸ λόγο του. Καὶ ἂν ὁ λόγος του παραξενεύει τὸν κριτῆ, δὲν πταίει βέβαια ὁ Καβάφης, γιὰ τὸν ὁποῖον ἐκρινεν ὅτι στὰ ποιήματά του εἶνε χωρὶς νοῦν οὐδὲ ἀσυνάρτητα φαντασιοπληχτικὰ χοντρά λόγια.—Κάθε ἄλλο θὰ περιμένα νὰ κατηγορήσουν τοῦ Καβάφη!

Μ' ἀρέσει πολὺ ἡ κατηγορία τῆς γλωσσικῆς φτώχειας τοῦ ποιητῆ.— Ἄλλὰ τὴν δῆθεν φτώχεια αὐτή, ἂν ὁ κριτῆς ἐγνόριζε τίς θεωρίες τοῦ Καβάφη γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς γλώσσας μας, θὰ τὴν ἐθεωροῦσε ὡς τὸ μεγαλύτερο προτιμῆμά του.—Γιατί, μ' αὐτὴ τὴν ἀπλοϊκὴν μορφὴ ποὺ δέχεται στὴ φιλολογικὴ του γλώσσα ὁ ποιητῆς, θέλει νὰ ὑποστηρίξῃ τὴ θεωρίαν του πῶς ὁ φιλόλογος πρέπει κυρίως ἂν ὄχι πάντοτε νὰ μεταχειρίζεται ὅλες τίς λέξεις καὶ μόνον ἐκείνες ποὺ ὁ λαὸς ἔκαμε δικές του πιά.

Σχεδὸν ἀκατανόητα εἶνε ὅσα γράφει ὁ κριτῆς γιὰ τὴν ἔλλειψη τῆς ἁρμονίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν πάσχουν, λέγει, οἱ στίχοι τοῦ Καβάφη.—Ἄν εἶχε ὀλίγη περισσότερη μουσικὴ ἀντίληψη ἀπὸ ὅση ὁμολογεῖ πῶς κατέχει (ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ φόβον του νὰ μὴ φανῇ snob προσιμᾷ νὰ λέγῃ πῶς περισσότερη ἐντύπωση τοῦ κάμνει ἡ Matchiche ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Βάγνερ) θὰ ἐνοοῦσε τὴν κλασικὴν ὁμορφίαν καὶ μεγαλόπρεπην μαεστρία ποὺ μ' αὐτὲς ἔχει λαξευμένα τοὺς στίχους του ἐκεῖνος ποὺ κατακρίνει.—Θὰ ἐνοοῦσε πῶς μέσα στίς στροφές τοῦ Καβάφη, παρουσιάζεται ὀλοφάνερα ἢ ὀλοκληρωτικὰ συναρμολογημένη ἔκφραση μιᾶς δυνατῆς σκέψης χωρὶς περιττὰ στολῖδια.

Προχωρῶντας στὴ μελέτη τῆς ἀνάλυσης, βλέπομεν φανερὰ πῶς ὁ Ροβέρτος Κάμπο δὲν ἐνόησε ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐνοήσῃ τὰ ποιήματα τοῦ Καβάφη. Ὅχι, «ὁ Βασιλεὺς Δημήτριος» δὲν εἶνε μιὰ ἀπλή μετάφραση μαθητῆ Γυμνασίου.—Καὶ στήληθαι ἂν ἐπρόσχευεν ὁ κριτῆς στὴ μικρὴ παρενθεσοῦλα, ποὺ ἔχει τὸ ποίημα αὐτὸ, θὰ ἐνοοῦσε βέβαια ὅτι ὁ καλόηυχος ποιητῆς θέλει νὰ μᾶς πείσῃ πῶς ὁ Πλούταρχος δὲν ἔχει καὶ τόσο δίκαιον στὴ σκέψη του γιὰ τὸν Δημήτριον. Πῶς θέλετε ὅμως νὰ προσέξῃ ὁ Κάμπος στὴν παρενθεσοῦλα, ἀφοῦ γιὰ δύο τέτοιες ποὺ βρῆκε στὰ 21 ποιήματα τοῦ βιβλίου τοῦ Καβάφη, τὸ κάνει ζήτημα καὶ γράφει πῶς ἡ παρένθεση εἶνε ἓνα ἀφόρητο ἐλάττωμα τῆς ποίησός του;

Ὁ Καβάφης δὲν θέλει νὰ ποζάρῃ γιὰ φιλόσοφος ὅπως μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁ Κάμπο.—Καὶ ὡς τόσο ἂν ἡ ποίησί του σοῦ δίνει ἀφορμὲς νὰ σκεφθῆς λιγάκι ψηλότερα ἀπὸ τὰ συνειδησμένα, αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ περάσῃ γιὰ κατηγορίαν παρὰ στὰ μάτια ἐνὸς κριτῆ ποὺ ἔχει πάρη τὴν ἀπόφαση νὰ κρίνῃ μόνον καὶ μόνο γιὰ νὰ κατακρίνῃ.

Καὶ γιὰ νὰ τελειώσω ἀπὸ ὅπου ἔπρεπε νὰ ἀρχίσω:

Στὴ ποίηση τοῦ Καβάφη,

Ἐπάρχει αἰσθημα.—Καὶ παράδειγμα «Τὰ Κεριά», «Ἐνας γέρος», ποὺ εἶνε καὶ τὰ δύο αὐτὰ μιζουδάκια τὸ ἀποκρυστάλλωμα τῆς αἰσθηματικῆς ἀντίληψης μιᾶς ἀληθινῆς εὐαίσθητης ποιητικῆς ψυχῆς.

Ἐπάρχει περιγραφή.—Καὶ παράδειγμα τὸ δυνατό ποίημα «Περιμένοντας τοὺς Βαρβάρους» ποὺ θὰ ἤθελα νὰ ἐμπνεύσῃ κάποιον ξακουστὸ ζωγράφον γιὰ πόξες καὶ εἰκόνες ἐνὸς τρίπτυχου.—Ἐπάρχει χάρις.—Καὶ ἡ χάρις τοῦ Καβάφη εἶνε ἡ εἰδυλλιακὴ ἀπλότης τοῦ ἔφους του.—Ἐπάρχει ἁρμονία καὶ παράδειγμα «Ἡ Φωνὴς», «Τὰ Βήματα».—Γιὰ τὸ πρῶτον

θά ἐπιθυμοῦσα μιὰ μουσική ὑπόκρουση τονισμένη ἀπὸ τὸν Debussy καὶ γὰρ τὸ δεύτερο μὴν ἄλλη ἀπὸ τὸν Strauss.

Ἐπαρᾶται καὶ τὸ τίποτε ἄλλο ποῦ ζητᾶ καὶ δὲν βρίσκει ὁ κριτὴς τοῦ Καβάφη.—Καὶ παράδειγμα Τὸ «Che face... il gran rifiuto», «Τὰ Παράθυρα», «Οὗτος ἐκεῖνος».—Ἄλλὰ τί λέγω, τὸ τίποτε ἄλλο αὐτὸ, ξεχειλίζει ἀπ' ὅλη τὴ ποίηση τοῦ Καβάφη.—Εἶνε ἡ ἰδιαίτη δύναμη ποῦ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τὴ ζωὴ, τὰ αἰσθήματα, τὶς ιδέες χρωματισμένα μὲ κάτι τι ἐντελῶς προσωπικό, ἐντελῶς πρωτότυπο, ποῦ θὰ δημιουργήσῃ σχολὴν στὴ νεώτερη ἑλληνικὴ ποίηση.

Κ. Ν. Π.

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΛΗΣ

Ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἡ Κυβέλη μὲ τὸν ἐκλεκτὸ θίασόν της δίνει παραστάσεις στὴν Ἀλάμπρα. Καὶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ τρέχουν κάθε βράδην στὸ θέατρο. Ἄλλοι πηγαίνουν γιὰ νὰ περάσουν τὴν ὥρα τους, ἄλλοι μὲ τὴν προδιάθεση νὰ γελάσουν στὸ παραμικρὸ ἀστεῖο, ἀδιαφορῶντας ἂν κάτω ἀπ' τἀστεῖο αὐτὸ κρύβεται ἡ μεγαλύτερη τραγωδία, ἄλλοι γιὰ νὰ φλυαροῦν ἀδιάκοπα, καὶ λίγοι, γιὰτι διψοῦν νὰ δοκιμάσουν κάποιον καλλιτεχνικὸ συγκλονισμό, γιὰτι λαχταροῦν νὰ ζήσουν μερικὲς στιγμὲς ἀνώτερης ζωῆς ποῦ δίνουν τὴν ἀληθινὴν εὐτυχία.—Ὡστόσο ἔλειψε ὁλότελα ἡ τάξη ἐκείνη τῆς κοινωνίας μας ποῦ σέρνεται στὰ κριβὰ τὰ θέατρα ἀπὸ τὸν πόθο νὰ φανεῖ κ' ἀπ' τὴ μαγία νὰ ἐπιδειχτεῖ. Καὶ οἱ ξενομανεῖς αὐτοί, ποῦ δίνουν τὸν τόνο στὴ θεατρικὴ κίνηση, ὅταν περνοῦν ἀπὸ τὴν πόλιν μας ξένοι ἠθοποιοί, φημισμένοι, εἶν' ἀλύθεια, μὰ πάντα τριγυρισμένοι ἀπὸ θαυμαστὰς μηδαμνότητες, μποῦκοτέρουν συστηματικὰ τὴν πρώτην Ἑλληνίδα καλλιτέχνίδα. Καὶ δείχνουν μὲ τὴ στάση τους αὐτὴ, ποῦ γεννᾶ μαῦρες σκέψεις σὲ κείνον ποῦ θέλει νὰ βγάλει κάποια συμπεράσματα, πὼς δὲν ἔχουν οὔτε πρωτοβουλία, οὔτε ὀξυδέρχεια, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ διακρίνουν καὶ νὰ ἐχτιμοῦν, μονάχοι τους, τὰ δημιουργὰ καὶ ἀναπλαστικὰ στοιχεῖα τῆς φυλῆς, καὶ νὰ τὰ ἐκτρέφουν μὲ τὴ στοργὴ καὶ τὴ συμπάθειά τους. Καὶ δείχνουν ἀκόμα πὼς δὲ χειροζοτοῦν παρὰ ὅτι ἄλλοι κ' ἀπὸ καιρὸ ἐχειροζότησαν... Τόσο τὸ χειρότερο ὅμως γι' αὐτοὺς γιὰτι χάνουν ἀληθινὰ πολλὰς καλλιτεχνικὰς βραδείας.

Εἶδα τὴν Κυβέλην στὸ Τρελλοζόριτσο, νὰ σκορπίζει τὴν ἄνοιξη γύρω της καὶ νὰ κάμνει καλικοτούρες μὲ γραμμὰς Φοραινικὰς, μὲνα κίνημα τῶν χειρῶν της, μ' ἓνα μορφασμὸ τοῦ προσώπου της. Κι ἄθελα τὴ θυμήθηκα, τώρα ποῦ διατυπῶ τὶς ἐντυπώσεις μου, σὰν Φωτεινὴ Σάντρη, σὰ Βαρβάρη, σὰ Λουκιανὴ στὴ «Λευκὴ Σελίδα», σὲ ρόλους δηλαδὴ ποῦ ἔχουν ἀναμεταξὺ τους κάποιας ἀναλογίας. Στοχάζομαι πὼς στὸ «Τρελλοζόριτσο» δὲν ἔμοιαζε μὲ τὴ «Φωτεινὴ Σάντρη» καὶ σ' αὐτὴ μὲ τὴ «Βαρβάρη» καὶ σ' αὐτὴ πάλι μὲ τὴ Λουκιανὴ τῆς «Λευκῆς Σελίδας.»

Καὶ θαύμασα τὴ μεταλλαγὴ τῆς Γυναίκας αὐτῆς σὲ συγγενεῖς ρόλους κ' ἔθαύμασα ἀκόμη τὴ μεταμόρφωσίν της στοὺς ἄλλους, τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς βαρεῖς. Δὲ θέλω νὰναφέρω ὀνόματα ἔργων καὶ σταματῶ στὴν «Ἄγνωστη», τοῦ Bisson. Ἐνόμισα, σὰν ἔφυγα, πὼς παρευρέθηκα σὲ κάτι πραγματικό, σὲ κάτι ἀληθινό. Ἐθαμπόθηκα ἀπὸ τὴν ὑποκριτικὴν μεγαλοφυΐαν τῆς Κυβέλης. Στὴ σκηνὴν ποῦ τραβᾷ τὸν καιρὸν, ποῦ ρουφᾷ τὸν αἰθέρα, ποῦ

ρίχτει τὰ χαρτιά, ποῦ στριφογυρίζει τὰ μάτια της, ποῦ παραπατᾷ, καμπουριασμένη, συντριμμένη, στρεβλωμένη, στὴ σκηνὴν τοῦ δικαστηρίου, ὅπου ἀναγνωρίζει τὸν ἄντρα της, τὸ σκληρὸ καὶ τὸν περήφανο, ποῦ τὸν μισεῖ θανάσιμα, γιὰτι αὐτὸς μὲ τὴν ἀπανθρωπιά του τὴν ἔφερε σαυτὴ τὴν κατάντια καὶ στὴ σκηνὴν ἀκόμα ποῦ τῆς δίνει γνωριμιὰ τὸ παιδί της ἦταν, χωρὶς περιφράσεις, ἀσυγκριτὴ καὶ μεγάλη. Λίγες φορὲς, μὰ πολὺ λίγες, εἶδα θεατὲς, ἀπ' τοὺς πεῖθ ἀπαθεῖς κ' ἀτάραχους, ὡς τοὺς πεῖθ ἀγγράμματους καὶ τοὺς πεῖθ μορφωμένους νὰ φέρουν τόσο ἀνυπόκριτα τὸ μαντῆλι στὰ μάτια, καὶ σπανίως σάλα ἔθλιψε μὲ τὴν εὐλάβειαν τοὺς παλμούς της ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴ θρησκευτικὴν ἀγωνία καὶ τὸ μυστηριακὸ σπαραγμὸ τῆς βασανισμένης ψυχῆς ποῦ ἐσπάραζε ὀλοζώντανη πάνω στὴ σκηνή.—

Καὶ αὐτὸ σημαίνει κατὰ... .

Β. Ε. Π.

Λυποῦμαι ποῦ δὲν μοῦ ἐπιτρέπει ὁ χρόνος νὰπλωθῶ καὶ ἄλλα ἔργα καὶ νὰ μιλήσω ὅπως πρέπει γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἄξιους βοηθούς της. Σημειῶνω ὅμως μ' εὐχαρίστησιν τὴ σημαντικὴν πρόοδο ποῦ ἔκανε ὁ κ. Γαβριηλίδης.

MANUEL GUTIÉRREZ NAJERA

Ὁ Manuel Gutiérrez Najera γεννήθηκα στὸ Μεξικὸ καὶ πέθανε πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια. Εἶνε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἰσπανο-αμερικανούς συγγραφείς. Μαζὶ μὲ τὸν Jutian del Casal, τὸν José Martí καὶ τὸν Rubien Dario, τὸν μεγαλύτερο ἰσπανοαμερικανὸν ποιητὴ καὶ ἓνα ἀπὸ τοὺς πρὸς μεγάλους συγγραφείς τῆς Ἰσπανίας, ἔκαμαν στὴ Νότιο Ἀμερικὴ τὴ φιλολογικὴ ἐπανάστασιν καὶ ἐπέβαλαν τὴ λατρεία τῶν νέων θεῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψης καὶ πρῶτα-πρῶτα τοῦ Μαλλαρχέ, τοῦ Βερλαῖν, τοῦ Μωρεάς καὶ τῶν Συμβολιστῶν.

Ὁ Manuel Gutiérrey Najera ἔγραψε ποιήματα καὶ διηγήματα. Τὰ ποιήματά του βγήκαν σὲ δυὸ τόμους στὸ Παρίσι καὶ στὸ Μεξικὸ.

Τὸ ὕφος του εἶνε ἀπλὸ καὶ λεπτὸ, μὲ κάποια ἐλαφρὴ ἀπόχρωση αἰσθηματολογίας. Συμβολιστὴς καὶ παρνασιακὸς μαζὶ ἀγαπᾷ τὶς ὁμορφες συνηθισμένες εἰκόνες περιβάλλοντάς τις μὲ ἓνα ξεχωριστὸ θέλητρο. Κάποτε ἀνακατῶνε μὲ μεγάλη χάριν μέσα στὰ διηγήματά του περιεργότατες φαντασμαγορίες. Ἀγαπᾷ τὴν ποικιλία ἢ ὅποια εἶνε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους νόμους τῆς τέχνης καὶ τῆς ζωῆς καὶ συνδυάζει μὲ μιὰ πρωτότυπη ἀρμονία τὶς παθητικὰς ζωγραφικὰς μὲ τὶς γλυκότερα εἰρωνικὰς σκέψεις, ἄνθρωπος καὶ ποιητὴς μαζὶ, ἄνθρωπος γιὰτι δὲν τὸν ἀπατᾷ ἡ ἐπιφάνεια, ποιητὴς γιὰτι αἰσθάνεται βαθειὰ τὴ μελαγχολία καὶ τὶς θλίψεις τῆς ζωῆς. Χαμογελᾷ, μὲ τὸ χαμόγελό του εἶνε μουσεμμένο στὰ δάκρυα.

Σ. Α.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΓΙΑ ΤΟΝ PIERRE QUILLARD

Ἐνα πνευματικὸν παιδί τῆς πατρίδας μας ἀπόθανε τὰρα καὶ δυὸ μῆνες περίπου στὴ Γαλλία — Μιὰ ψυχὴ ποιητικὴ ποῦ ἦταν θρονασμένη σὲ σῶμα

μέ ἀποαλένια νεύρα και θέληση πολεμική ἐπέταξε στά Ἡλύσια πεδία γιά νά ζήσει ἐκεῖ τήν παραδεισιακή ζωή τῶν ἐκλεχτῶν, τῶν γενναίων, τῶν ὑπερανθρώπων.

Ὁ Pierre Quillard, ὁ ὑπερασπιστής τῶν τυραννισμένων λαῶν εἶτε Ἕλληνες, εἶτε Ἀρμενιοί, εἶτε Ἀρβανίτες, Βούλγαροι, Φινλανδοί και ἄν ἦσαν, ὁ ἀντάρτης ποιητής, ποῦ ἦταν ἀντάρτης περισσότερο, στίς ἰδέες του παρά στή μορφή τῆς ποιήσεώς του, ἠσύχασε ἀπ' τοὺς ἀγῶνες ποῦ εἶχε παραδώσει τὸ ἐγὼ του.

Πρῶτος πάντα στή γραμμῇ τῆς φωτιᾶς σ' ἄν ἦτο ἀνάγκη νά εὗρη τὸ δίκιο του εἶτε ἓνα και μόνον ἄτομο εἶτε και ὀλόκληρες σκλαβωμένες φυλές, προσπαθοῦσε τήν εὐτυχία ποῦ εἶχε αἰσθανθῆ θαυμάζοντας τήν ὠμορφιά, νά τὴ σκορπίσει στήν ἀνθρωπότητα.

Ἡ ἀγαθὴ του και γενναία ψυχὴ διψοῦσε πάντα τὴ συντροφιά τῶν δυστυχισμένων, ὄχι γιά νά συμπονήσῃ στή θλίψη των με δάκρυα, ἀλλὰ γιά νά τοὺς κάμῃ νά ἐπαναστατήσουν ἐναντίον τῶν τυράννων των.

Γεννήθηκε στὸ Παρίσι στίς 14 Ἰουλίου 1864—Μέσα στὸ λύκειο ποῦ ἐσπούδασε εἶχε γιά συμμαθητὰς πολλοὺς ποῦ ὕστερα ἐγειναν γνωστοὶ στὸν κύκλο τῆς συμβολικῆς ποιήσεως—Παιδιά ἀκόμη ὄλοι των εἶχαν ἰδρύσει ἓνα περιοδικὸ χειρόγραφο—«Τὸν Τρελλό.»

Ὅταν ἐτέλειωσε τίς σπουδές του σὲ διάφορες ἀνώτερες σχολές μετὰ τὰ 87 κατεῖχε τὰ μυστικά τῆς ἀρχαίας μας γλώσσας και τότε, με τὴ συνεργασία τοῦ Marcel Collière, ἐγράψε μιὰ μελέτη γιά τὴ γλῶσσα τοῦ Θεοκρίτου στίς Συνακούσες.

Στὰ 1886 εἶχε πάρῃ τὴν ἀπόφαση με μερικοὺς ἄλλους νέους συγγραφεῖς και ἄρχισε νά βγάξῃ τὴν ἐπιθεώρηση «Ἡ Πλειάδα»—Ἐκεῖ μέσα ἐδημοσίεψε τὴν «Κόρη με τὰ κομμένα χέρια».—Στὰ 1890 εἶχε τυπώσῃ τὴ «Δόξα τοῦ λόγου». Μετὰ ἐφτά χρόνια ἔνωσε ὄλα τὰ παλιὰ ποιήματά του και ὅσα νέα εἶχε γράψῃ στὸ ἀνάμεσα διάστημα, σὲ μιὰ συλλογὴ ποῦ τὴν ὠνόμασε : «Ἡ ἠρωϊκὴ και συμπνευτικὴ Λύρα.»—Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Quillard τὸ χαρακτηριστίζουσι πρωτότυπες ἰδέες με ὄχι και ἀντάρτικη μορφὴ τοῦ στίχου—Ἐγράψε σὲ δωδεκασύλλαβο Ἀλεξανδρινό.—Ποτὲ δὲ θέλησε ὁ ποιητής νά παραμερίσῃ τὴν ἰδέα γιά νά προσέξῃ μόνον στήν ὠμορφιά τοῦ λεκτικοῦ.—Εἶχε τὴ δύναμη γνωστῆς ἱστορίας και ἀνέκδοτα νά τὰ παρουσιάζῃ μέσα σὲ νέο κάδρο, και νά δανείξῃ στοὺς ἠρώες του—ἠρώες παλιούς—σκέψεις ποῦ τοῦ γέννοῦσε ἢ μελέτῃ τῆς σύγχρονης ζωῆς.

Στὰ 1893 ὅταν ἐγράφε τὸ δραματικὸ του ποιῆμα «Τὴν Περιπλανώμενη» ἐξοῦσε στὸ Γαλατὰ, καθηγητῆς στὸ κεντρικὸ σχολεῖο τῶν Ἀρμενίων.—Ἐκεῖ κατόρθωσε νά αἰσθανθῆ πὸ βαθειὰ τὴ μαγικὴ δύναμη τῆς γλώσσας μας και ἢ φιλολογικὴ του ἐνέργεια φανερώνεται τώρα με νέο τρόπο. Δημοσιεύει μεταφράσεις Ἑλληνικῶν ἔργων : «Τὸ Ἄντρον τῶν Νυμφῶν» τοῦ νεοπλατωνικοῦ Πορφύρα, τὰ «Μυστήρια» τοῦ Ἰαμβλίχου, τίς «Ἀγροτικὰς ἐπιστολὰς» τοῦ Αἰλιανοῦ.

Ὅταν στὰ 1896 ἐγύρισε στή πατρίδα του κεταρμεγμένος ἀπὸ τὴν τυραννικὴ Κυβέρνηση τοῦ Ἀβδουλ-Χαμίτ—ὕστερα ἀπὸ τίς σφαγῆς τῶν Ἀρμενίων ποῦ γιά τὴν ὑπεράσπισή των εἶχε ξεσπαθῶσει, ἄρχισε νά ἐκδίδῃ μιὰ ἐβδομαδιατικὴ ἐφημερίδα «Γιά τὴν Ἀρμενία».—Στὸ τέλος τῆς ἰδίας χρονιάς παράστησαν στὸ Ὁδεῖο τοῦ Παρισίου μετάφραση διζή του τοῦ Φιλοκτῆτη τοῦ Σοφοκλή.—Τὴν ἐποχὴ τοῦ δυστυχισμένου μας πολέμου ἦταν ἀνταποκριτῆς τῆς Illustration. Ἡ Γαλλία τότε εἶχε παραδοθῆ χερσοπόδαρα στὸν ἐμφύλιο

σπαραγμὸ γιά τὴν περίφημη δίκη τοῦ Δρεῦφούς.—Ἀγωνισθῆκε γιά δαυτὴν και πληρώθηκε στὸ Ανιγνον. Πάντα στή πρώτη γραμμῇ τῆς φωτιᾶς ἀρχίζει νά ἐκδίδῃ τὸν «Εὐρωπαϊκὸ Ταχυδρόμο» γιά νά ἀγωνισθῆ γιά τὰ δίκαια τῆς Φινλανδίας.—Στὰ 1900 μετέφρασε τοὺς Μιμιάμβους τοῦ Ἡρόνδα.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Pierre Quillard εἶνε ἀξιόμιμητο.—Ἄν ἐδίστασε ποτέ του νά πολεμήσῃ γιά τίς ἰδέες του και πάντα ἐπίστεψε στή δύναμη του, ἔχοντας τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του καρφωμένα πάνω στὸ ἄστρο τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον.

K. N. P.

Ἡ ΚΥΒΕΛΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Τὴν Παρασκευὴ τὸ ἀπόγεμα (29/12/4) εἶχαμε τὴν τιμὴ νά δεχτοῦμε στὸ Σύλλογο μας τὴν Κυβέλη. Ἡθελήσαμε νά τὴ γνωρίσουμε, κ' ἀπὸ κοντὰ νά τῆς ἐκφράσουμε τὴν ἐχτίμησή μας τὴ βαθειὰ και τὸ θαυμασμό μας τὸν ἀνυπόκριτο ποῦ μᾶς ἐμπνέει ἢ σαγηνεύτρα και ξεχωριστὴ Τέχνη τῆς. Καὶ ἢ δεξιὴσὴ αὐτῆ, ποῦ τὴ φανταστήκαμε ἀπλή κ' ἀνεπίδειχτη, πῆρε, χωρὶς νά τὸ ἔχομε μελετήσῃ, χαρακτηριστὰ σεμνῆς πνευματικῆς γιορτῆς.

Ἡ παρουσία τῆς Κυβέλης με τὸν κ. Θεοδορίδη και τὸν κ. Ροδά, τῶν καλῶν ἠθοποιῶν μας κ.κ. Γαβριηλίδη, Κούρτελη και Χρυσομάλλη, τῆς ζωγράφου κ. Θάλειας Φλωρᾶ Καραβία με τὸ σύζυγό της, τὸν φίλο κ. Νίκο Καραβία, τῶν ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν μας, Γνευτοῦ και Καβάφη, μαζί με τοὺς λίγους καλεσμένους μας και τῶν δυὸ φύλων και πολλοὺς Νεοζωῖτες, ἔδωσε στή συγκέντρωσή μας ἓνα τόνο ξεχωριστό κ' ἓνα χρωματισμὸ καλλιτεχνικώτατο. Καὶ γιά δυὸ ὥρες, ἀληθινὰ ἀλησμόνητες, μόνον ἀπαγγελίες ποιημάτων, και συζητήσεις γι' ἀγαπημένα θέματα ἐγίνονταν εὐπρόσδεκτες μ' ἐνθουσιασμό.

Λίγη σαμπάνια (ὅση χρειάζοτανε γιά νά μὴ μοιάζῃ τὸ πρόχειρο κυλικεῖο μας με τῶν κοσμικῶν συγκεντρώσεων) ἐξώηρε τις συζητήσεις και τίς ἔκαμνε ἐγκαρδιώτερες κ' ἔδωσε θάρρος και στὸν κάπως συνεσταλμένου ποιητῆ μας Κ. Ν. Κωσταντινίδη νά μᾶς ἀπαγγεῖλει μερικοὺς στίχους τοῦ ὑπέροχου Καβάφη, και τέσσερα δικὰ του ποιήματα, ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα ἀγνοῦ λυρισμοῦ κ' ἄδολου αἰσθηματος. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ «Οἱ Ἐπιθυμίες» τὸ ἀφιέρωσε στήν Καλλιτέχνηδα. Ὑστερα ἦλθε ἢ σειρά τοῦ κ. Κούρτελη, με μερικὰς στροφές του, ποῦ ἄρσαν πολὺν και τελευταία ὁ κ. Χρυσομάλλης ἐσκόρπισε τὴν εὐθυμία και τὰ γέλια με στίχους τοῦ Σουρῆ και τοῦ Μωραϊτίνη.

Στὴν ἀρχὴ τῆς γιορτῆς ὁ πρόεδρος μας κ. Κ. Ν. Παπᾶς διερημνεύοντας τὰ αἰσθήματα ὄλων μας ἐπροσφώνησε τὴν Κυβέλη με τὰ λόγια ποῦ δημοσιεύομε παρακάτω.

«Ἴσως κάποιος, ποῦ δὲ θὰ ἐγνώριζε τοὺς πνευματικοὺς θεσμούς ποῦ ἐνώνουν τὸ φιλολογικὸν μας Σύλλογο με τὴν ἀπαράμιλλη και δυνατὴ ἐρμηνεύτρα τῶν θεατρικῶν ἔργων ποῦ εἶσαι σύ, Κυβέλη, θὰ παραξενευότανε νά βλέπῃ τὴ στιγμὴ αὐτὴ περιστοιχισμένη ἀπὸ ἀναρχικοὺς τὴ χαριτωμένη «Ἀγροπάπια».

Γιατὶ ἄν και τὸ σύμβολό μας εἶνε τὸ κόκκινο τριαντάφυλλο, ἄν και τὰ χίλια ροδοπέταλα, ποῦ ἀποτελοῦν τὸ μπουκέτο ποῦ σοῦ πρόσφερε ἀπὸ

μέρους τοῦ σωματείου μας, εἶνε χρωματισμένα μὲ τοῦ ἀναρχισμοῦ τὸ τραγικὸ σημάδι, ἐν τούτοις σκλάβους σου ταπεινούς καὶ τῆς τέχνης σου ἐνθουσιασμένους λατρευτὰς μᾶς κρατεῖς σήμερα μπροστὰ σου.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς, πιστεύω, νὰ στρέψω πίσω στὰ περασμένα χρόνια τῆς ρόδινης χαρᾶν σου καί, μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, νὰ ξαναθαυμάσω καὶ πάλι τὸ δυνατό σου φτερούγισμα ποῦ μ' αὐτὸ εἶχε φανῆ πῶς θὰ πετοῦσες ψηλά ψηλά στῆς τέχνης τὰ οὐράνια, ὅταν σὲ καμαρώσανε στὴν Ἀγριόπαπια τοῦ Ἰψεν, ποῦ σὲ παρουσίασε ὁ μεγάλος διδάσκαλός σου Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος στὴ Νέα Σικηνή.

Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦ σὲ θαυμάζαμε καὶ ἀπὸ τότες μὲ κρυφὴ χαρὰ παρακολουθοῦσαμε τὴν ἐξέλιξί σου τὴν ἀκατάπαυστη.

Καὶ σήμερα μεγάλη μου τὸ θεωρῶ τιμὴ ποῦ, σὰν πρόεδρος τῆς Νέας Ζωῆς, ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος ἀπὸ τῆ παρέα μας, σὲ προσφωνῶ καὶ σὲ παρακαλῶ θερμὰ νὰ μὲ συγχωρέσῃς ἂν τὰ λόγια μου πείραξαν ὀλίγο τὴν ἄπειρη μετριότητα σου, ποῦ μ' αὐτὴ σὰν ἀληθινὴ Ἑλληνίδα εἶσαι στολισμένη.

Σοῦ θύμισα πρὸ ὀλίγου τὸ Χρηστομάνο καὶ ἂν ἐμεῖς, σὰν ἐρασταὶ τοῦ ὄμορφου στὴ Φιλολογία, δὲν μπορούμε παρὰ νὰ χροστοῦμε εὐγνωμοσύνη στὸ πνεῦμά σου, νομίζω ὅτι θὰ ἦταν ἔλλειψη τάχα ἀπὸ μέρους μας ἀπέναντί σου, ἂν τὴ στιγμή ποῦ σὲ φιλέβουμε στὸ ταπεινὸ σπητικὸ μας, δὲν ἐνώναμε τὴν καλλιτεχνικὴ σου δόξα μὲ τὴ μνήμη τοῦ Χρηστομάνου — ποῦ ἐσὺ σήμερα εἶσαι τὸ ζωντανότερο καλλιτέχημά του.—

Γιατὶ ἐσὺ πάντα περιστοιχισμένη ἀπ' ἄξιους συνεργάτες βαδίζεις, μὲ ἀκούραστη προσπάθεια, σ' ἓνα φωτεινότερο μέλλον τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, πάνω στὸ δρόμο τὸν πλατὺ ποῦ σοῦ χάραξεν ἡ καθάρια διάνοιά του.— Καὶ οἱ ἀγῶνες σου γιὰ τὸ νέο ἑλληνικὸ θέατρο εἶνε ἀγῶνες ποῦ μὲ εὐκολονόητο ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦν οἱ Νεοζωῖτες.

Ἡ «Ἀγριόπαπια» ἐπέταξε ψηλά ψηλά. Ἔκαμε πιά τὸ δρόμο της.— Μᾶς ἐσυγκίνησε ἡ ἀσύγκριτη ὑπόκρισή σου στὴ «Φωτεινὴ Σάντρα»—Ἡ «Νόρα» τοῦ Ἰψεν ἐφάνταζε ὑπεράνθρωπη μπρὸς στὰ μαγεμένα μάτια μας— Ὁ Μαίτεργλιχ θὰ ἔβλεπε τὸ ἔργο του «Μαρία Μαγδαληνὴ» ζωντανεμένο σύμβολο στὸ παιξίμὸ σου—Στὴν «Κοκκινότριχα» μᾶς ἐσυγκίνησε ἡ λεπτὴ ἠθοποιία ποῦ ἔδειξε στὴν κρυφὴ αὐτὴ τραγωδίᾳ τῆς ζωῆς—Προχθὲς ἀκόμα στὴν «Ἄγνωστη» ὅλων μας τὰ μάτια ἐδάκρυσαν γιὰ τὴν ἀμαρτωλὴ γυναῖκα.

Μιὰν εὐχὴ ἔχω τώρα νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ δεχθῆς, κυρία μου: τὰ κόκκινα τριαντάφυλλα ποῦ σοῦ προσφέρω—τὸ βράδυ θὰ μαραθοῦν τὰ καίμενα— θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἦσαν ρουμπίνια ἀκατάλυτα—γιὰ νὰ σοῦ θυμίζον παντοτεινὰ τὴν τρανὴ ἀγάτη, τὸ μεγάλο θαυμασμό ποῦ ἔχουμε γιὰ σένα.

Β. Ε. Π.